

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EKONOMİ VE FİNANS ANABİLİM DALI
2022-YL-025

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN FİNANSAL
OKURYAZARLIK DÜZEYLERİNİN ANALİZİ: AYDIN
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

HAZIRLAYAN
Gülbin TOĞUŞ POLAT

TEZ DANIŞMANI
Dr. Öğr. Üyesi Şaban ERTEKİN

AYDIN – 2022

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Bu tezde sunulan tüm bilgi ve sonuçların, bilimsel yöntemlerle yürütülen gerçek deney ve gözlemler çerçevesinde tarafımdan elde edildiğini, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kuralların gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

... / ... / 2022

Gülbin TOGUŞ POLAT

ÖZET

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN FİNANSAL OKURYAZARLIK DÜZEYLERİNİN ANALİZİ: AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

Gülbin TOĞUŞ POLAT

Yüksek Lisans Tezi, Ekonomi ve Finans Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Şaban ERTEKİN

2022, XV + 130 sayfa

Dünya’da yaşanan küresel finansal kriz, giderek değişen piyasa koşulları, toplumun demografik yapısında meydana gelen değişimler finansal okuryazarlık konusunu gündeme getirmektedir. Finansal ürün çeşitliliğinin artması, finansal piyasalara katılımın kolaylaşması, kredi kartı ve tüketici kredileri gibi bankacılık hizmetlerinin yaygınlaşması bireylerin sağlıklı finansal kararlar verebilmesi için finansal okuryazarlığı gerekli kılmaktadır. Bu nedenle, daha bilinçli finansal kararlar alabilen bir toplum için finansal eğitimin, eğitim ve öğretim hayatında yer edinmesi gerekmektedir. Artan finansal okuryazarlık düzeyi, bireylerin finansal hizmetlerden daha fazla yararlanmasını, yatırım ve tasarruf kararlarını daha bilinçli vermesini ve en önemlisi bütçeleme konusunda yaşadıkları sıkıntılardan uzaklaşmalarını sağlayacaktır. Böylece bireylerin finansal refah düzeyleri artacaktır. Finansal okuryazarlık araştırmalarının ağırlık verdiği alanların başında özellikle genç nüfusun finansal bilgi ve davranışlarını incelemek gelmektedir. Çünkü finansal okuryazarlık mevcut finansal durumun en iyi şekilde yönetimiyle birlikte etkili bir gelecek planlamasını da içermektedir. Bu kapsamda çalışmada toplumun geleceğini oluşturan üniversite öğrencilerinin farklı sosyo-ekonomik ve demografik özellikler açısından finansal okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesi, finansal okuryazarlıkları ile demografik özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu amaçla Aydın Adnan Menderes Üniversitesi öğrencilerinden oluşan 385 kişilik bir örneklem kullanılarak, nicel araştırma tekniklerinden anket çalışması yapılmıştır. Elde edilen veriler SPSS 22.0 paket program ile analiz edilmiş, demografik faktörler açısından farklılık analizleri yapılmış, normallik testleri ve ki kare testi uygulanmıştır. Analiz sonucunda, öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerinin orta düzeyde olduğu saptanmıştır.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: Finansal Okuryazarlık, Finansal Eğitim, Finansal Davranış, Finansal Piyasa, Ki Kare Testi.

ABSTRACT

ANALYSIS OF FINANCIAL LITERACY LEVELS OF UNIVERSITY STUDENTS: THE CASE OF AYDIN ADNAN MENDERES UNIVERSITY

Gülbin TOGUŞ POLAT

MSc Thesis in Economics and Finance

Supervisor: Dr. Öğr. Üyesi Şaban ERTEKİN

2022, XV + 130 pages

Global financial crises, changing market conditions and changes in the demographic structure of the society bring the issue of financial literacy to the forefront. Increasing diversity of financial products, easier participation in financial markets and expanding banking services such as credit cards and consumer loans require financial literacy in order for individuals to make sound financial decisions. Therefore, for society to be able to make more informed financial decisions, financial education must be a part of a person's education and training. Increased financial literacy levels will enable individuals to benefit more from financial services, to make investment and saving decisions more consciously and most importantly to avoid the problems they face in budgeting. Thus, the financial welfare of individuals will increase. One of the main focuses of financial literacy research is to examine the financial knowledge and behaviour of young people. This is because financial literacy includes effective management of the current financial situation as well as effective future planning. Therefore, this study aimed to determine the financial literacy levels of university students who constitute the future of society, to measure the relationship between financial literacy and demographic characteristics and to reveal the relationship between financial literacy and financial behaviour. For this purpose, a sample of 380 students from Aydın Adnan Menderes University was surveyed using quantitative research techniques. The obtained data were analysed using the SPSS 22.0 package program, variance analyses were carried out in terms of demographic factors, normality tests and chi-square test were applied. As a result of the analysis, it was determined that the financial literacy levels of the students were moderate.

KEY WORDS: Financial Literacy, Financial Education, Financial Behaviour, Financial Market, Chi-Square Test.

ÖNSÖZ

Bireylerin finansal bilgi birikimini arttırarak yatırım, tasarruf, emeklilik planlaması gibi konularda doğru, akılcı ve bilgiye dayalı finansal kararlar vermesi ve finansal refahın sürdürülmesiyle ilgili bir kavram olarak tanımlanan finansal okuryazarlık, günümüzde önemi giderek artan bir konudur. Bu tez çalışmasında, güncel bir konu olan finansal okuryazarlık, finansallaşma süreci içerisinde ele alınmış ve Aydın Adnan Menderes Üniversitesi öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyleri, finansal bilgi ve davranışları üzerinden ortaya konularak hangi alanlarda eksikliklerin olduğu, finansal tercih ve eğimlerin ne yönde yoğunlaştığı ve finansal okuryazar olmanın bütün bu alanlarda yatırımcı veya borçlu olarak bireye nasıl faydalı olabileceği aktarılmaya çalışılmıştır.

Tez çalışmam sırasında konumun belirlenmesinden tamamlanmasına kadar tüm aşamalarında desteğini benden esirgemeyen değerli tez danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Şaban Ertekin'e öğrettikleri için teşekkür etmeyi borç bilir, saygılarımı sunarım. Ayrıca, eğitim hayatım boyunca maddi, manevi tüm desteği ile yanımda olan babam Mustafa TOĞUŞ'a ve annem Şermin TOĞUŞ'a, bu çalışma süresince tüm sabrını, desteğini, yardımlarını benden esirgemeyerek daima yanımda olan, kıymetli eşim Bekir POLAT'a sonsuz teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI.....	iii
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİM SAYFASI.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ.....	vii
TABLolar DİZİNİ.....	xii
EKLER DİZİNİ	xiii
KISALTMALAR DİZİNİ	xiv
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM	3
1. FİNANSAL PİYASALAR	3
1.1. Finans Kavramı ve Gelişimi	3
1.2. Finansal Piyasalar	6
1.3. Finansal Piyasaların Sınıflandırılması	7
1.3.1. Finansal varlığın Niteliğine Göre Piyasalar	8
1.3.2. Finansal Varlığın Süresine Göre Piyasalar	8
1.3.3. Finansal Varlığın İlk Kez Alınıp Satılmasına Göre Piyasalar	9
1.3.4. Ödemelerin Hemen ya da Gelecekte Yapılmasına Göre Piyasalar	10
1.3.5. Örgütlenme Durumuna Göre Piyasalar	10
1.3.6. Ulusal ve Uluslararası Piyasalar	10
1.4. Finansal Piyasa Araçları	13
1.4.1. Para Piyasası Araçları	13
1.4.1.1. Hazine Bonosu	13
1.4.1.2. Mevduat Sertifikası	14

1.4.1.3. Finansman Bonosu	14
1.4.1.4. Geri Satın Alım Anlaşması.....	15
1.4.1.5. Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler.....	15
1.4.2. Sermaye Piyasası Araçları	16
1.4.2.1. Hisse Senedi	16
1.4.2.2. Tahvil.....	17
1.4.2.3. Kar ve Zarar Ortaklığı Belgeleri	18
1.4.3. Forex Piyasası	18
1.4.4. Kripto Para	20
1.5. Türkiye’de Finansal kurumlar	22
1.5.1. Para Yaratan Finansal Kurumlar	23
1.5.1.1. Ticari Bankalar	23
1.5.1.2. Katılım Bankacılığı	24
1.5.1.3. Merkez Bankaları	25
1.5.2. Para Yaratmayan Finansal Kurumlar	28
1.5.2.1. Menkul Kıymet Borsaları	28
1.5.2.2. Vadeli İşlem Opsiyon Piyasası.....	29
1.5.2.3. Yatırım ve Kalkınma Bankaları	30
1.5.2.4. Sigorta Kurumları.....	31
1.5.2.5. Kollektif Yatırım Kuruluşları	31
1.5.2.6. Aracı Kurumlar.....	32
1.5.3. Finansman Şirketleri	32
1.5.3.1. Finansal Kiralama Şirketleri.....	33
1.5.3.2. Faktoring	34
1.5.3.3. Forfaiting	36

2. BÖLÜM	37
2. FİNANSAL OKURYAZARLIK	37
2.1. Finansal Okuryazarlık İle İlgili Temel Kavramlar	37
2.2. Finansal Okuryazarlık Kavramı	38
2.3. Finansal Okuryazarlığın Önemi	39
2.4. Finansal Okuryazarlığı Etkileyen Faktörler	41
2.5. Finansal Okuryazarlığın Geliştirilmesi.....	43
2.6. Finansal Okuryazarlığın Özellikleri.....	43
2.6.1. Parayı İyi Yönetmek	44
2.6.2. Bütçe Yönetimi ve Borçlanma.....	45
2.6.3. Finansal Ürün Seçimi.....	45
2.6.4. Finansal Planlama	46
2.7. Finansal Eğitimin Tanımı ve Kapsamı	46
2.8. Finansal Eğitiminin İşlevi ve Amacı	48
2.9. Finansal Eğitimin Önemi	50
2.10. Finansal Eğitimin Faydaları.....	52
2.10.1. Bireysel Refaha Katkısı	54
2.10.2. Finansal Piyasalara Ve Finansal İstikrara Katkısı.....	54
2.10.3. Tüm Ekonomiye Ve Toplumsal Refaha Katkısı	55
2.11. Türkiye’de Ve Dünyada Finansal Okuryazarlığın Geliştirilmesine Yönelik Yapılan Çalışmalar	56
2.11.1. Türkiye’de Yapılan Finansal Okuryazarlık Çalışmaları	56
2.11.1.1. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yapılan çalışmalar	57
2.11.1.2. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından yapılan çalışmalar.....	58
2.11.1.3. Sermaye Piyasası Kurulunun çalışmaları	59
2.11.1.4. Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği (FODER)	61

2.11.1.5. Türkiye Ekonomi Bankası tarafından yapılan çalışmalar	63
2.11.1.6. Merkez Bankası tarafından yapılan çalışmalar	64
2.11.1.7. Borsa İstanbul (BIST) tarafından yapılan çalışmalar	65
2.11.2. Dünya’da Yapılan Finansal Okuryazarlık Çalışmaları	65
2.11.2.1. Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü (OECD).....	66
2.11.2.2. Dünya Bankası	68
2.11.2.3. Avrupa Birliği.....	70
2.11.2.4. Finansal Okuryazarlık Ve Eğitim Komisyonu (FLEC).....	71
2.11.2.5. Jumpstart Koalisyonu	72
3. BÖLÜM	74
3. AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ ÖĞRENCİLERİNİN FİNANSAL OKURYAZARLIK DÜZEYLERİNİN BELİRLENMESİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA	74
3.1. Araştırmanın Literatürü	74
3.2. Araştırmanın Amacı Ve Hipotezleri	80
3.3. Araştırmanın Yöntemi	81
3.4. Bulgular	82
3.4.1. Demografik Değişkenlere Ait Tanımlayıcı İstatistikler.....	82
3.4.2. Hipotez Testleri	85
4. SONUÇ	98
5. KAYNAKLAR	102
6. EKLER	119
ÖZGEÇMİŞ	130

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1.1. Finansal Sistemi Oluşturan Unsurlar	6
Tablo 1.2. Finansal Piyasaların Sınıflandırılması.....	7
Tablo 2.1. Finansal Okuryazarlığın Farklı Tanımları.....	39
Tablo 3.1. Üniversite Öğrencilerin Demografik Özelliklere Göre Dağılımları	83
Tablo 3.2. Üniversite Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeyleri	84
Tablo 3.3. Öğrencilerin Finansal Davranışlarına İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler	84
Tablo 3.4. K-S Normallik Testi Sonuçları.....	86
Tablo 3.5. Üniversite Öğrencilerin Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılığı İçin Mann-Whitney U testi.....	87
Tablo 3.6. Üniversite Öğrencilerin Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin Öğrenim Görülen Fakülte/MYO Göre Farklılığı İçin Kruskal-Wallis H Testi	88
Tablo 3.7. Üniversite Öğrencilerin Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin Sınıf Düzeyi Değişkenine Göre Farklılığı İçin Kruskal-Wallis H Testi.....	88
Tablo 3.8. Üniversite Öğrencilerin Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin Anne Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Farklılığı İçin Kruskal-Wallis H testi Testi	89
Tablo 3.9. Üniversite Öğrencilerin Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin Baba Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Farklılığı İçin Kruskal-Wallis H Testi	90
Tablo 3.10. Üniversite Öğrencilerin Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin Konaklama Durumu Değişkenine Göre Farklılığı İçin Kruskal-Wallis H Testi	90
Tablo 3.11. Demografik Değişkenler İle Bireysel Kredi Türlerini Bilme Durumu Ki-kare Sonuçları.....	91
Tablo 3.12. Demografik Değişkenler İle Finansal Kavramları Bilme Durumu Ki-kare Sonuçları.....	93

EKLER DİZİNİ

Ek 1. Anket.....	119
Ek 2. Anket İzini.....	125

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
A.Ş	: Anonim Şirket
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BIST	: Borsa İstanbul
D.C	: District of Columbia(Kolumbiya Bölgesi)
EDFE	: Finansal Eğitim Avrupa Veri Tabanı (European Database for Financial Education)
EGFE	: Finansal Eğitim Uzman Grubu
FED	: Amerika Birleşik Devletleri Merkez Bankası
FLEC	: Finansal Okuryazarlık ve Eğitim Komisyonu (Financial Literacy and Education Commission)
FODER	: Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği
FSAP	: Financial Sector Assessment Program (FSAP)
G-20	: Group of 20
IBRD	: Uluslararası İmar Ve Kalkınma Bankası (International Bank For Reconstruction And Development)
ICSID	: Uluslar arası Yatırım Anlaşmazlıklarının Çözüm Merkezi (International Centre for Settlement of Investment Disputes)
IDA	: Uluslararası Kalkınma Bankası (International Development Association)
IFC	: International Finance Corporation (Uluslararası Finans Kurumu)
INFE	: International Network Of Fan Clubs Of Eurovision
İMKB	: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
İSMEK	: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Meslek Eğitimi Kursları
KİT	: Kamu İktisadi Teşebbüsü
KYK	: Kollektif Yatırım Kuruluşları

LIFFE	: Londra Uluslararası Vadeli İşlemler Borsası.
MIGA	: Çok Taraflı Yatırım Garanti Ajansı
MYO	: Meslek Yüksekokulu
NEFE	: National Endowment for Financial Education
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
PISA	: Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı
SEC	: Menkul Kıymetler ve Borsa Komisyonu
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
TCMB	: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TEB	: Türkiye Ekonomi Bankası
TMSK	: Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu
TSPB	: Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği
UFA	: Evrensen Finansal erişim
UNİCEF	: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu

GİRİŞ

Küreselleşen dünyada, kişisel finans bilgilerini yönetme yeteneği giderek önem kazanmaya başlamıştır. Yaşanan ekonomik krizler, toplumun demografik yapısındaki değişimler, bireylerin ihtiyaçlarındaki artışlar, piyasaya yeni giren ürün ve hizmetlerin çoğalması, finansal işlemlerin çeşitlenmesi, kredilere erişimin kolaylaşması, teknolojiadaki gelişmeler finans dünyasının karmaşıklaştığını ve riskli hale geldiğini göstermektedir. Finans piyasalarında yaşanan bu gelişmeler karşısında gelirleri, tasarrufları ve yatırımlarıyla ilgili davranışlarında doğru finansal kararlar alması beklenen bireylerin temel düzeyde finansal bilgiye sahip olması beklenmektedir. Finansal okuryazarlık, bireylerin temel düzeyde finansal araçlar ve uygulamalar ile ilgili yeterli bilgi seviyesine ulaşarak tasarruf, yatırım, sigorta işlemleri, emeklilik işlemleri gibi konularda bilinçli bir şekilde daha sağlıklı kararlar verebilmeyi sağlayan yeterlilik düzeyini ifade eder. Finansal okuryazarlığı oluşturan unsurlar finansal bilgi, finansal tutum ve finansal davranış kapsamında ele alınabilmektedir. Son yıllarda finans literatüründe oldukça popülerleşen finansal okuryazarlık kavramı araştırmacıların, uzmanların, politikacıların ve devletlerin ilgisini çekmiştir. Bu nedenle bu alanda hem araştırmacılar tarafından hem de finansal eğitim ile ilgili kurum ve kuruluşlar tarafından araştırmalar yapılmaktadır. Bu araştırmalar, ilkokul öğrencilerinden lisansüstü öğrencilerine kadar tüm öğrencileri, hane halklarını, çalışanları, çalışmayan ev hanımlarını, işsizleri, akademisyenleri ve benzeri farklı grupları kapsayabilmektedir. Çok farklı gruplara yapılan bu araştırmalar, genel olarak dünyanın çoğu ülkesinde katılımcıların finansal okuryazarlık düzeylerinin düşük olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde finansal okuryazarlığı artırmak amacıyla kurumlar ve kuruluşlar kurulmakta ve bu kuruluşlar vasıtası ile eğitimler, seminerler ve projeler gerçekleştirilmektedir. Çünkü düşük finansal okuryazarlık seviyesi devletler tarafından bir tehdit olarak görülmekte ve potansiyel finansal krizlerin sebepleri arasında sıralanmaktadır. Birçok devlet ve devlet adamı finansal güvenliği sağlamak için toplumun finansal okuryazar olması gerekliliğinden bahsetmektedir. Finansal okuryazarlığın artırılması konusunda atılacak olan ilk adım şüphesiz finansal eğitimidir. Finansal eğitim her yaştaki birey için önemlidir. Ancak toplumun geleceğini temsil eden gençler için çok daha önemlidir. Erken dönemlerde başlayan bir finansal eğitim süreci, birçok finansal kavramla henüz karşılaşmamış olan çocukların ve gençlerin bilinçli finansal kararlar almaları konusunda bir güvence oluşturmaktadır. Bu nedenle finansal okuryazarlığın öneminin öğrencilik yıllarında

vurgulanması, bireylerin ileride yaşayabileceği potansiyel finansal sıkıntıların öngörülmesine ve çözümüne de katkı sağlamış olacaktır.

Bu tez çalışmasında, üniversite öğrencilerinin sosyo-ekonomik ve demografik farklılıkları açısından finansal okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Bu kapsamda Aydın Adnan Menderes Üniversitesi öğrencilerine yapılan anket çalışması ile finansal okuryazarlık düzeyleri belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, finansal piyasa kavramı ve oluşum şekilleri incelenmiş, finansal piyasa araçlarından ve Türkiye'deki finansal kurumlardan bahsedilmiştir. İkinci bölümde, finansal okuryazarlık ile ilgili temel kavramlar ve önemi açıklanmış, finansal okuryazarlığın özelliklerinden bahsedilmiş ve finansal okuryazarlığı etkileyen faktörler detaylı bir şekilde açıklanmış, finansal eğitim konusuna değinilmiş, tanımı, önemi ve faydaları açıklanarak, Türkiye'de ve Dünya'da yapılan finansal okuryazarlığın geliştirilmesine yönelik çalışmalar irdelenmiştir. Üçüncü bölümde, finansal okuryazarlık ile ilgili literatür çalışmaları yapılmış, çalışmanın amacı ve yönteminden bahsedilerek, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi öğrencilerine uygulanan anket ile elde edilen verilere ilişkin bulgular sunulmuş ve değerlendirilmiştir. Son bölümünde ise sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

1. BÖLÜM

1. FİNANSAL PİYASALAR

1.1. Finans Kavramı ve Gelişimi

Bir bireyin ya da işletmenin fon kaynağı bulması, bulduğu kaynağı verimli bir şekilde kullanması ve bunun için araştırma yapması olarak tanımlanan finans kavramının geçmişten günümüze tarihsel gelişiminin başlangıç aşamasından bugünkü haline nasıl geldiği geniş bir perspektiften incelenebilir (Gündoğdu, 2020: 11). İlk finans kavramının mevcudu günümüzden yaklaşık beş bin yıl önce Mezopotamya bölgesinde Sümerler ve Babilliler tarafından bulunan kalıntılar ile ilkel sözleşme çeşitleri araştırmalarda ortaya çıkarılmıştır. Mezopotamya'nın hilal şeklindeki bereketli toprakları "Fertile Crescent" olarak anıldığı dönemlerde finansın güçlü ve temel fikirleri entelektüel diaspora ile Doğu Akdeniz'e kadar ulaşmıştır. Böylece Roma döneminde ekonomik faaliyetler finansın gelişimi ile kolaylaştırılmış ve hız almıştır. Örneğin; Roma İmparatorluğu Alexander ve Sezar döneminde para basma, yabancı para değişimi ve devlete ait yeni finansal işlemler oluşturulmuştur. Batı'nın finansal yapı taşları Orta Çağ'da şekillenmiştir. Güney ve Kuzey Avrupa arasındaki güç birliği uluslararası ekonomik yükselmeleri beraberinde getirmiştir. Bunun için İtalya'nın önemli kentlerinden olan Floransa ve Venedik Orta Çağ'ın ticaret finans sektörünün merkezleri olarak kullanılmaya başlanmıştır. Modern anlamda finans işlemleri ve olguları oluşmuştur (Gündoğdu, 2016: 27-28). Genel anlamda yasal düzenlemeler yapılması ekonomik büyümeyi de beraberinde getirmiştir. Özellikle yapılan yenilikler uluslararası ticaret ve finans riskini azaltmaya yardımcı olmuştur. Bu şekilde atılan adımlar ticareti kısıtlayan dini otorite olan skolastik görüşlerin etkisini azaltmıştır. Yeni alınan kararlar finansal gelişmeleri de beraberinde getirmiştir. O dönemin İtalyan girişimcileri yeni işletmeler kurabilmek ve mevcut işletmeleri büyütebilmek için adım adım yeni finansal metotlar denemeye başlamışlardır. Bu yeni finansal oluşumlar beraberinde işletmelerde çeşitliliği getirmiştir. Bu adımların hepsi Avrupa'daki 500 yıllık finansal ve organizasyonel etkinliklere ön ayak olmuştur. Takibinde Ortaçağ ve Rönesans döneminde İtalya finansal problemler ile karşılaşmıştır (Gündoğdu, 2016: 29-30).

I. Dünya savaşından önce altın standartları uluslararası finans sisteminin en önemli yapı taşlarını oluşturmuştur. Savaştan önce uluslararası para sistemleri krizin eşiğine gelmiştir. Merkez Bankaları darbeyi kendi ulusal finans sisteminden sonra uluslararası

yatırımcılardan almıştır. Rusya, Almanya ve Fransa'da banknot ile altın takası yasaklanmıştır. Bu durum bütün ülkelerin finans sistemini etkilemiştir. I. Dünya savaşıdan 1931 yılına kadar İngiltere Merkez Bankası hükümete ait borçları yönetmek için banknotların altın sistemi ile değişimini devam ettirmiştir. Amerika savaşa girdikten sonra altın standartları ile değişimler yapmış ve 1917'den sonra altın ihracatı ile uluslararası finans sistemine yeni düzenlemeler getirmiştir. 1915'ten itibaren resmi olarak tüm ülkeler savaş finansmanı için para arzını arttırmışlardır. Kaos ve kriz terimleri 1. Ve 2. Dünya Savaşları arasında Avrupa'nın ekonomik ve finans durumunu ifade etmek için en çok kullanılan terimler olmuştur. Bu dönemde yaşanan finansal problemlerin ana nedeni I. Dünya Savaşı kaybeden Almanya'nın Fransa, İngiltere ve Amerika'ya yapmış olduğu tazminat ödemeleridir. Ancak savaşı kazanan ülkeler açısından ekonomik olarak toparlanma süreci daha çabuk olmuştur. I. Dünya savaşı galip ayrılan ülkelerin finans işlemleri uluslararası arenada ciddi boyutta değişimlere olanak sağlamıştır. 1920 yıllarında işletme finans kavramlarında geleneksel yerine yeni yaklaşımlar öne sürülmüştür. (Gündoğdu, 2016: 27-30).

1920 ve 1950 yılları arasındaki dönemin başlarında birçok yeni endüstri türemiş ve şirket birleşme faaliyetleri bir önceki dönemde olduğu gibi hızla devam etmiştir. 1920 ile 1930 yılları arasını kapsayan bu dönem büyüme, fiyat hareketlilikleri ve sonlara doğru kaynak kıtlıklarına şahit olmuştur. 1929 yılında Amerika'daki finansal krizin patlaması ve Büyük Buhran ile birlikte daha önce göz önünde bulundurulmayan konular ön plana çıkmış, 1930'lu yılların başından 2. Dünya Savaşı'nın sonlarına kadar olan bu dönemde sermaye yapılanması, likidite kavramı ve işletmelerin finansal olarak iyileşmesi (financial recovery) öncelikli alanlar olmuştur (Gündoğdu, 2018:3). 2. Dünya Savaşı'nın son bulması ve ekonomilerin iyileşme ve tekrar yapılanma sürecine girmesi ile birlikte, 1940'lı yılların sonu ve 50'li yılların başı sektörlerin süratle büyüdüğü ve ekonomilerin hızla kalkındığı bir dönem olmuştur. Böylelikle, gelişen piyasalar ve ciddi ekonomik büyümeler ile birlikte ticari alacaklar, verecekler ve stok konuları da ilgi odağı haline gelmeye başlamıştır (Weston, 1975).

1950'li yıllarda iki önemli çalışma modern finansın temellerini atmış ve finans biliminin bugünkü halini almasında en büyük katkıyı sağlamıştır. Bunlardan ilki Modigliani ve Miller'in 1958 yılında işletme finansının modern temellerini oluşturduğu çalışma, ikincisi ise Markowitz'in 1952 yılında temellerini attığı, risk ve getiri konularına odaklanan portföy teorisi çalışmasıdır. Her ne kadar bu iki çalışma bugün finans literatüründe modern finansın

temel çalışmaları olarak bilinseler de Markowitz'in (1952) portföy teorisi çalışmasının evrilmesi ile modern finansın en çok kullanılan matematiksel modeli haline gelen Sermaye Varlıkları Fiyatlandırma Modeli (CAPM) ve birçok akademisyenin katkısı ile şekillenen Etkin Piyasa Hipotezi finans teorisinin gelişimine ışık tutmaktadır. 1990'lı yıllar ile birlikte globalleşme hız kazanmış, sermayenin, hizmetin ve ürünlerin uluslararası dolaşımı kolaylaşmış ve artmıştır. Ürün ve hizmetler ile birlikte paranın da diğer ülkelere daha kolay girip çıkması ile birlikte uluslararası finans alanında birçok gelişme yaşanmış, pratik anlamda günümüz modern finansı şekillenmeye başlamıştır. Uluslararası direkt yatırım ve finans ve sermaye piyasalarında varlıkların ticaretinde hızla bir artış yaşanmıştır. Bu durum her ne kadar yatırımcılar ve ülkeler için yeni pazarların keşfedilmesine ve daha fazla kâr etme fırsatı yakalanmasına yaramış olsa da dünya çapında birbirine daha bağımlı ekonomilerin doğmasına sebep olmuştur. Ülkeler arasında artan bağımlılık global ekonomiyi tehlikelere daha açık hale getirmiş, bir ülkede yaşanan ekonomik ve finansal problemlerin diğer ülkelere de yansması kaçınılmaz olmuştur. Böylelikle daha önceleri lokal olarak görülen ekonomik ve finansal krizler, bölgesel ve hatta global boyutlara ulaşmaya başlamıştır.

21. yüzyılın başlarında ekonomik konseptler ve finansal gelişmeler ile insan davranışları arasındaki ilişki merak edilmeye başlanmış, bu bağlamda yapılan araştırmalar finansa yeni bir alan olan 'davranışsal finansın' (Behavioral Finance) ortaya çıkmasını sağlamıştır. Davranışsal finans bireylerin verdikleri kararların ekonomik ve finansal gelişmeler üzerindeki etkisini araştırmış, kişilerin kararlarında rasyonel olup olmadığı sorusuna cevap aramıştır. 21. yüzyılın en önemli finansal olayı Amerika'da 2008 yılında önce Mortgage piyasasında başlayan, sonra hemen hemen bütün sektörlere yayılan ve sonrasında da tek tek diğer ülkelere yayılıp global bir kriz halini alan finansal kriz olmuştur. Bu kriz ile birlikte varlık fiyatlarındaki balonların ne derece tehlikeli olduğu, piyasaya sürekli olarak sürülen yeni subprime finansal araçların ne kadar karışık bir yapıda ve dayanaksız olduğu ortaya çıkmıştır. Krizin Amerika'da başlayıp hızla diğer ülkelere yayılması ve bu ülkelere neredeyse krizin başlangıç noktası olan Amerika'dan bile daha fazla zarar vermesi ekonominin ve finansal piyasaların ne kadar küreselleştiğini ve birbirine bağımlı hale geldiğini gösteren bir deneyim olmuştur. Bütün bu yaşananlarla birlikte 2010'lu yıllar bütün finans dünyasının geldiği noktanın tartışıldığı, krizlere karşı daha korunaklı ve daha az karışık bir yapının oluşturulması gerektiğinin anlaşıldığı bir dönem olmuştur. Bu dönemde merkez bankalarının para politikalarının önemi bir kez daha

anlaşılması, krizlerin önüne geçilebilmesi ya da kontrol altına alınabilmesi için merkez bankalarının aktif bir rol oynaması gerektiği anlaşılmıştır (Gündoğdu, 2018: 4-12).

1.2. Finansal Piyasalar

Piyasa; alıcı ile satıcının, arz ve talebin karşı karşıya geldiği ve iletişim içinde oldukları yer olarak tanımlanabilir (İMKB, 1998: 1). Başka bir deyişle; malların paraya aynı şekilde paranın mallara dönüştüğü ortamlar olarak belirtilebilir. Piyasalar ikiye ayrılır. Bunlar reel piyasalar ve finansal (mali) piyasalardır. Reel Piyasalar üretim faktörleri ile üretilmiş mal ve hizmetlerin karşılaştığı piyasalardır. Finansal piyasalar ise kıymetli evrak niteliği taşıyan belgelerin alınıp satıldığı piyasalardır. Bu piyasada fon fazlası olanlar fonlarını, fon eksiği olanlara aktarabilirler. Tasarruf sahipleri kar sağlamak amacıyla çeşitli yatırım araçları satın almak isterler. Bu duruma karşılık, fon ihtiyacı olan kişi ve kurumlar da gerekli fonları en düşük maliyetle sağlamayı amaçlamaktadır. Bu anlamda finansal piyasalar, her iki kesim için de gerekli koşulların sağlanmasına yardımcı olmaktadır (Aydın, 2013: 4).

Finansal sistemi oluşturan temel unsurlar şu şekildedir:

Tablo 1.1. Finansal Sistemi Oluşturan Unsurlar

Finansal Sistemi Oluşturan Unsurlar
Fon arz eden ekonomik birimler olarak Tasarruf sahipleri,
Fon talep eden ekonomik birimler olarak Tüketiciler ve Yatırımcılar,
Fon arz ve talep edenler arasındaki finansal işlemlerin gerçekleşmesi amacı ile kullanılan yatırım ve finansman araçları,
Fon akımlarının oluşmasına hizmet eden yardımcı ya da aracı kuruluşlar,
Hukuki alt yapı ve idari düzenlemeler

Kaynak: Sermaye Piyasası ve Borsa Temel Bilgiler Kılavuzundan (İstanbul,2003) yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 1.1’de görüldüğü gibi Finansal piyasalar, sadece fon arz edenlerle fon talep edenlerden oluşmamaktadır. Finansal piyasaları; fon arz edenler ve fon talep edenler yanında fon akımlarına aracılık eden kurumlar, fon akımını sağlayan finansal varlıklar; piyasaların adil, şeffaf ve güven ortamı içinde çalışmasını sağlayacak hukuki ve idari düzenlemelerden oluşan bir sistem olarak düşünmek gerekmektedir.

Finansal piyasalar ekonomik açıdan bakıldığında işletmelere finansman sağlamak gibi önemli bir görevi yerine getirseler de, temel işlevleri; fonların arz edenden talep edene

akışını sağlamak, menkul değerlere likidite sağlamak ve fiyat oluşumunu sağlamaktır (Ceylan ve Korkmaz 2004:7). Finansal piyasalarla fon transferi iki şekilde gerçekleşir. Bunlar doğrudan finansman ve dolaylı finansmandır. Fon arzı ve fon talebi doğrudan ya da finansal kurumlar aracılığıyla karşılaşılabılır. Finansal varlıkların herhangi bir aracı olmaksızın el değiştirmesi ‘doğrudan finansman’, aracı bir kurum vasıtasıyla el değiştirmesi ‘dolaylı finansman’ olarak adlandırılır. Doğrudan finansmana Menkul Kıymetler Borsası, örnek verilebilir. Bu piyasada fon arz edenler tasarrufları için en doğru yatırımı yaparken oluşabilecek riskleri kendileri üstlenir. Doğrudan finansmanda daha hızlı ve etkin işlem yapılabilmesi için bazı kurumların aracılık etmesi doğrudan finansman özelliğini etkilememektedir. Dolaylı finansmanda ise fonların transferi finansal araçlar vasıtasıyla gerçekleşir. Burada aracı olan kurumlar fonları aktarırken oluşabilecek her türlü riski üstlenirler. Örneğin dolaylı finansmanda ticari bir banka verdiği krediyi tahsil edemediğinde bu de bu durum yatırımcıyı etkilemeyecektir (Aydın, 2013: 10-11).

1.3. Finansal Piyasaların Sınıflandırılması

Finansal piyasalar, farklı ölçütlere göre farklı şekillerde sınıflandırılabilir. Bu ölçütler finansal varlığın niteliği, finansal varlığın süresi, finansal varlığın ilk kez alınıp satılması olabileceği gibi ödemelerin hemen ya da daha sonra yapılıp yapılmaması veya piyasaların örgütlenme biçimleri olabilir.

Tablo 1.2. Finansal Piyasaların Sınıflandırılması

Finansal Varlığın Niteliğine Göre	Finansal Varlığın Süresine Göre	Finansal Varlığın İlk Kez Alınıp Satılmasına Göre	Ödemelerin Hemen ya da Gelecekte Yapılmasına Göre	Örgütlenme Durumuna Göre
Borç piyasaları	Para piyasaları	Birincil piyasalar	Nakit ya da spot piyasalar	Örgütlenmiş piyasalar (Organize Piyasalar)
Ortaklık (Öz sermaye) piyasaları	Sermaye piyasaları	İkincil piyasa	Vadeli piyasalar	Örgütlenmemiş piyasalar (Organize olmamış piyasalar, tezgâh üstü piyasalar)

Kaynak: Aysel Gündoğdu, Finansal Piyasalar ve Kurumlar (2016) kitabından yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

1.3.1. Finansal Varlığın Niteliğine Göre Piyasalar

Finansal varlığın niteliğine göre yapılan sınıflandırmada borç ve ortaklık piyasası ayrımı söz konusudur. Borç piyasası borçlanma araçlarının alım satımının yapıldığı piyasalardır. Ortaklık hakkı sağlayan finansal varlıkların işlem gördüğü piyasalar ise *ortaklık piyasası* olarak tanımlanır (Aydın, 2013: 6-9). Ekonomik birimler fon elde edebilmek için çoğunlukla bono veya tahvil gibi bir borçlanma aracı çıkarabilirler. Borç piyasasında, belirli bir süre için borç veren kişi borç alan kişiye fon sağlar. Borcu alan kişi, borç verene vade sonunda anaparanın yanında bir miktar faiz ödemeyi de kabullenir. Borçlanma araçları vade sürelerine göre kısa, orta ve uzun vadeli olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır. Buna göre, kısa vadeli bir yıldan az, orta vadeli bir ile on yıl arasında ve uzun vadeli ise on yıldan daha fazla vadeli borçlanma araçlarıdır (Baye ve Jansen, 1995: 33). Finansal piyasalarda fon elde etmek için başvuru olan bir diğer yol ise şirketlerin hisse senedi gibi ortaklık araçlarını çıkarmasıdır. Ortaklık araçlarının belirli bir vadesi olmadığı için uzun vadeli menkul kıymet olarak değerlendirilirler, ayrıca bu araçları satın alan kişiler de kardan pay alırlar. Ortaklık aracına sahip olmanın dezavantajı, gerekli ödemelerin öncelikle borç aracı sahiplerine yapılıp daha sonra ortaklık aracı sahiplerine yapılmasıdır. Avantajı ise şirketin yükselen karlılığından ve varlık değerinden doğrudan yararlanılmasıdır (Mishkin ve Eakins, 2012: 18).

1.3.2. Finansal Varlığın Süresine Göre Piyasalar

Finansal piyasaların sınıflandırılmasında kullanılan bir başka ölçüt de piyasalarda işlem gören menkul kıymetlerin vadeleridir. Buna göre kısa vadeli borçlanma araçlarının işlem gördüğü finansal piyasalar para piyasası; uzun vadeli borçlanma araçları ve ortaklık araçlarının işlem gördüğü piyasalar ise sermaye piyasası olarak tanımlanmaktadır. Para piyasalarının en belirgin özelliği piyasada gerçekleştirilen işlemlerin kısa vadeli fon alımlarından oluşmasıdır. Bu piyasada işlem gören fonların vadeleri çoğunlukla bir yıldan kısa süreli olmalıdır. Bu anlamda para piyasalarından elde edilen fonlar kredi olarak şirketlerin dönen varlıklarının finansmanında kullanılmakta, bu süreçte ticari senetler piyasa araçlarını, mevduatlar ise fon kaynaklarını oluşturmaktadır (Mishkin ve Eakins, 2012: 20).

Para piyasası örgütlenmiş ve örgütlenmemiş para piyasası olmak üzere kendi içinde ikiye ayrılır. Örgütlenmiş para piyasası bir banka sistemi olarak görülebilir çünkü şirketlerin nakit ihtiyacını genellikle ticari bankalar karşılamaktadır. Örgütlenmemiş para piyasası ise

banka sisteminin dışında kalan bir piyasadır. Bankaların dışında kalan başka kişi ve kuruluşlar da bazen işletmelere kısa vadeli fonlar sağlayabilmektedir. En genel tanımı ile sermaye piyasası orta ve uzun vadeli olarak fon arz ve talep edenlerin karşılaştığı bir piyasadır. Bu özellik sermaye piyasası ile para piyasasının ayrımını sağlayan en belirgin özelliktir. Sermaye piyasasında yürütülen işlemlerin vadeleri bir yıldan uzun süreleri kapsamalıdır. Para piyasalarından farklı olarak burada elde edilen fonlar şirketlerin duran varlıklarının finansmanında kullanılmaktadır. Tasarruf sahiplerinin birikimleri sermaye piyasasının fon kaynaklarını oluşturmaktadır. Tahviller ve hisse senetleri en önemli ve en çok kullanılan sermaye piyasası araçlarıdır(Mishkin ve Eakins, 2012: 20).

1.3.3. Finansal Varlığın İlk Kez Alınıp Satılmasına Göre Piyasalar

Finansal varlıkların ilk kez alınıp satılması dikkate alındığında birincil ve ikincil piyasa ayrımı yapılmaktadır. Birincil piyasalar tasarruf sahiplerinin şirketler tarafından çıkarılan hisse senedi ve tahvil gibi menkul değerleri satın aldığı, yani tasarruf sahipleri ile şirketlerin doğrudan doğruya ilk kez karşılaştığı piyasalardır. Yatırım bankaları bu piyasalarda yapılan işlemlere destek olan en önemli kurumlardır. Burada şirketler, bankalardan çıkarmış oldukları hisse senedi ve tahvil gibi menkul değerler için fiyat garantisi alırlar. Bankalar ise çıkarılan menkul değerlerin tamamını kamuoyuna satmayı ya da satılamazsa kendisi almayı kabul ederler (Mishkin, 2012: 24-25). İkincil piyasa, menkul değerleri ilk kez satışa sunulduğunda alanların aldıkları varlıkları tekrar paraya çevirebildikleri piyasalardır. Yani ikincil piyasaların temel işlevi yatırımcının almış olduğu menkul değerleri tekrar paraya çevirebilmesidir. İkincil piyasaların, menkul kıymetlerin satışını kolaylaştırması, bu varlıkların likiditesini arttırarak birincil piyasalardaki talebi olumlu etkilemektedir. Ayrıca, birincil piyasalarda satışa sunulan menkul kıymetlerin fiyatları ikincil piyasalarda belirlenmektedir. Bu noktada ikincil piyasada bir fiyat artışı olduğunda, bu durum birincil piyasayı da etkileyecektir (Mishkin ve Eakins, 2012: 18-19).

Bu iki piyasa arasındaki farklılıklara bakılacak olursa;

- Birincil piyasalar çalışma mekanizması bakımından sermaye piyasasına ikincil piyasalar ise menkul kıymet piyasasına benzemektedir.
- Birincil piyasalarda yapılan işlemler, yatırımcısına fon sağlarken; ikincil piyasada böyle bir durum söz konusu değildir (Günel, 2006: 18).

1.3.4. Ödemelerin Hemen ya da Gelecekte Yapılmasına Göre Piyasalar

Bir başka sınıflandırmaya göre işlemlerin anında gerçekleştiği piyasalar spot piyasa, gelecekte bir tarihte gerçekleştiği piyasalar ise vadeli piyasa olarak adlandırılır. Buna göre spot piyasalar, alım-satım işlemlerinin o gün geçerli olan fiyat üzerinden ve anında yapıldığı piyasalardır. Menkul kıymet borsalarında işlemler spot olarak yapılmaktadır. Sözleşmelerin bugün, alım-satım işlemlerinin ise gelecekte yapıldığı borsalara Türkiye’de Vadeli İşlemler ve Opsiyon Borsası, örnek verilebilir (Günel, 2006: 19).

1.3.5. Örgütlenme Durumuna Göre Piyasalar

Bir başka kritere göre piyasalar organize ve organize olmayan(Tezgahüstü) piyasalar olmak üzere ikiye ayrılır. Organize piyasa ikincil piyasa işlemlerinin büyük bir kısmının yapıldığı ve fiziki bir mekânı bulunan piyasalardır. Tezgahüstü piyasaları ise bir iletişim ağından oluşan, fiziki bir mekânı olmayan piyasalardır. Burada işlemler daha çok telefon ve internet üzerinden iletişim aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Bu piyasalarda borsalarda alım satımı yapılmayan, bankalar ile müşterileri arasında ya da finansal aracılar ile yatırımcılar arasında gerçekleştirilen, ayrıca tüm özellikleri alıcıların ihtiyaçlarına göre şekillendirilebilen finansal ürünler işlem görmektedir. Tezgâh-üstü piyasalardaki gelişim borsa endeksinin seyrine, döviz fiyatlarına ve faiz oranlarına göre şekillenir. Örneğin, kur riskine karşı koruma sağlamak isteyen şirketler tezgâh-üstü piyasaları kullanabilirler(Günel, 2006: 19).

1.3.6. Ulusal ve Uluslararası Piyasalar

Finansal piyasaların sınıflandırılmasında kullanılan bir başka ölçüt ise işlemlerin yapıldığı bölgeye göredir. Buna göre piyasalar Ulusal Finansal Piyasalar ve Uluslararası Finansal Piyasalar olarak ayrılabilir. Fon ve menkul kıymet değişiminin ulusal veya uluslararası olarak ayrılması, sermaye değişiminde taraf olanların özelliklerine göre değişmektedir. Fon arz ve talep edenlerin aynı ülkede olmaları durumunda işlem ulusal finansal piyasalara dahil olurken, tarafların farklı ülkelerde bulunmaları işlemlerin uluslararası nitelik kazanmasını sağlamaktadır (Yalçiner,2008:4). Uluslararası finansal piyasalar, çeşitli nedenlerle kendi ülkeleri dışındaki finansal piyasalardan finansman sağlamayı amaçlayan kişi veya kuruluşlarla, tasarruflarını yine çeşitli nedenlerle kendi ülkeleri dışında kullanırmak isteyen kişi ve kuruluşların, yani fon kullananlar ile fon arz edenlerin bir araya geldiği piyasa olarak tanımlanmaktadır. Uluslararası finansal piyasaların

da temel işlevi, sınır ötesi fon akımlarına olanak sağlanması, farklı ülkelerde farklı ülkelerden gelen işlemlerin yapılmasıdır (Akyüz,1993: 11).

Yeni finansal ürünlerin artması, ekonomik istikrarsızlık ve gelişen teknoloji ile bilgilere hızlı ve güvenilir bir biçimde ulaşılması, 1970'ler den itibaren uluslararası finansal piyasaların hızlı bir gelişim içine girmesini sağlamıştır(Doğukanlı,2008:285). Ülkeler arasındaki finansal geçişlerle ilgili sınırlamaların azaltılması, her ülkeden piyasa katılımcısının diğer ülke piyasalarında işlem yapmalarını kolaylaştırmıştır. Bu gelişmelerden liberal düşüncenin uygulamaya geçilmiş olması da gözükmektedir. Uluslararası işlemlerdeki artışlar ülkeler arasındaki finansal etkileşimi de arttırmaktadır. Örneğin uluslararası sistem içindeki bir ülkenin mali piyasalarında gelişen sorun, alacak-borç ilişkisi olduğu diğer ülkeleri de etkileyebilmektedir (Alp,2002:2). Uluslararası finansal piyasalarda ülke içi işlemlere ek olarak aracı kurumlar ve finansal araçlar vasıtasıyla, ülke dışındaki diğer finans merkezleri ile işlemler yapılmaktadır. Sınır ötesi fon akımlarının gerçekleştiği piyasalarda döviz, hisse senedi, bono ve tahvil araçları kullanılmaktadır. Finansal piyasalar sisteminde bulunan aracı kurumlar, düzenleyici ve denetleyici kuruluşlar uluslararası finansal piyasalar içinde geçerlidir. Piyasaların uluslararası bir boyut kazanmasında, fon sahiplerinin işlem yapmasına uygun bir alt yapı ve koşulların yaratılması, işlemcileri çekecek kolaylıkların bulunması, istikrarlı siyasal ekonomik bir yapı ve hükümet müdahalelerinin en düşük düzeyde olması mali piyasaları uluslararası finans merkezi haline dönüştürebilmektedir.

Londra, Tokyo ve New York dünyanın en büyük mali merkezleri olarak sayılabilirken; Paris, Frankfurt, Zürih, Cenevre, Amsterdam, Singapur ve Hong Kong daha yöresel olup bu merkezlerin ardından gelmektedir. Bu merkezlerin önde gelmesinin en önemli sebepleri coğrafi konumları yanında sanayileşmiş olmaları, finansal işlemler açısından görece serbestliğe sahip olmalarıdır (Seyidoğlu, 2003: 289). Uluslararası finansal piyasalar temelde dört grupta incelenmektedir. Bunlar; para piyasaları, sermaye piyasaları, türev(vadeli) piyasalar, emtia ve kıymetli maden piyasalarıdır. Para piyasaları Bankacılık ve Döviz Piyasaları, sermaye piyasaları ise hisse senedi ve tahvil piyasası adı altında gruplara ayrılmaktadırlar. Para piyasalarının önemli kurum ve kişilerini merkez bankaları, bankalar, büyük şirketler, arbitrajcılar ve spekülörler oluşturmaktadırlar. Bankacılık işlemleri yerel piyasalar ve euro piyasalar olarak iki şekilde gerçekleşmektedir(Seyidoğlu,2003:291). Yerel piyasalar ticari banka kredileri ve finansman bonolarını kapsar. Euro-para piyasaları euro-bankalar tarafından oluşturulmuş işlemlerini euro-para mevduat veya kredileri ile gerçekleştiren aracı piyasalardır (Parasız,2000:585). Euro-para bir ülke parasının, ülke

dışında işlem gördüğü piyasalardır. Euro-para işlemlerindeki artışlar New York, Londra gibi euro-merkezleri ortaya çıkmıştır. Yerel ve euro piyasalarda fon aktarımı yada borçlanma işlemlerinde LIBOR, NIBOR faiz oranları kullanılmaktadır(Parasız,2000:591). Ülkelerin dünya ticaretinde bir araya gelmesi ve işlemlerini yaparken farklı para birimlerini kullanmaları döviz piyasalarını oluşturmaktadır. Döviz ticareti Londra, New York, Frankfurt, Tokyo gibi büyük finansal merkezlerde gerçekleşmektedir. Döviz işlemlerinin yapıldığı piyasalar interbank (toptan) ve perakende piyasalar olarak iki gruba ayrılmaktadır. perakende piyasalar da küçük miktarda işlemler gerçekleştirilirken Interbank piyasalarında bankalar arası bir sistemde yüksek miktarda işlemler yapılmaktadır(Uzunoğlu, 2007: 61).

Ulusal piyasalarda işlemlerin düşük hacimli olması sebebiyle çok fazla fon elde edemeyen şirketler finansal serbestleşme ve küreselleşme sayesinde uluslararası piyasalarda hisse senedi ihraç ederek finansman sağlamaya başlamışlardır. Nasdaq, NYSE, Tokyo borsası ve LSE en çok işlem yapılan, likiditesi yüksek uluslararası hisse senedi piyasalarıdır (Yalçiner, 2005:396). Uluslararası tahvil piyasalarında, yabancı tahvil ve Euro tahvil araçları kullanılmaktadır. Yabancı tahvil; yabancı ihraççıların çıkarttığı ve yabancı piyasalara diğer ülke para birimi ile sunduğu piyasalardır. Euro tahvil araçları ise; tahvili ihraç eden ülkenin kendi para birimi dışındaki bir döviz cinsinden eş zamanlı olarak uluslararası bir konsorsiyum aracılığıyla bir banka tarafından ihraç edilen araçlardır(Seyidoğlu, 2003:333). Türev piyasalarda yapılan işlemler forward, futures, options ve swap olarak ayrılmaktadır. Forward işlemler, işleme konu olan herhangi bir malın belirli bir fiyattan ve belirli bir tarihte alım satımının yapıldığı sözleşmelerdir. Bu işlemler genellikle organize olmayan piyasalarda brokerlar yada finansal kurumlar aracılığıyla yürütülmektedir. Forward piyasalarında görülen güvenlik açıkları ve bu piyasaların bir standarda ulaşmaması futures piyasaların gelişmesine neden olmuştur. Futures piyasaları organize olmuş piyasalardır ve belirli bir yerde kurulu bulunan merkezi borsalarda işlem görürler (İstanbul Altın Borsası, 2002:291).

Türev ürün olarak kullanılan diğer bir sözleşme biçimi ise opsiyon işlemleridir. Opsiyon alıcısına belirli bir varlığı belirlenmiş bir fiyattan ve belirli bir vadede satın alma ya da satma hakkı tanıyan, forward işlemlerden farklı olarak ise herhangi bir yükümlülük getirmeyen bir anlaşmadır (İstanbul Altın Borsası, 2002:291). Vadeli işlem sözleşmeleri üzerine düzenlenen opsiyonlar, vadeli işlem borsalarında ve tezgah üstü piyasalarda işlem görmektedirler. ABD’de Chicago Board Options Exchange, Philadelphia Stock Exchange (PHLX), Londra’da London International Financial Futures Exchange (LIFFE) ve London

Stock Exchange büyük hacimli opsiyon borsalarıdır. Türev piyasalarda son olarak incelenecek swap işlemler de önceki ürünler gibi finansal riskleri en aza indirmek için kullanılmaktadır. Swap, iki taraf arasında gelecekte bir nakit akışının takası için yapılan anlaşmadır. Anlaşma nakit akımlarının ödeneceği günü ve ne şekilde hesaplandıklarının belirtir. Nakit akımlarının hesaplanması genellikle faiz oranının gelecekteki değeri, bir takas (Exchange) oranı ve diğer piyasa değişkenleriyle yapılır (Hull, 2009:147). Swap işlemlerde forward işlemler gibi tezgah üstü piyasalarda gerçekleşir ve sözleşme hükümlerinin tarafların özel ihtiyaçlarına uygun şekilde belirlenmesine imkan veren esnek bir yapıya sahiptir. Kıymetli madenler piyasalarında Altın Piyasası en çok işlem hacmine sahip piyasa olarak ilk sırada yer alır. Altının diğer metaller karşısında üstün duruma getiren temel özellikleri, altının yüksek işlem hacmine sahip olmasını sağlamaktadır. Emtia piyasaları ise ticarete konu olan malların alım-satımının yapıldığı piyasalardır. Emtia ve kıymetli maden piyasalarına konu olan mallar forex piyasalarında işlem görmekle beraber daha yoğun olarak vadeli sözleşmeleri düzenlenmektedir (İstanbul Altın Borsası, 1999: 18).

1.4. Finansal Piyasa Araçları

Finansal piyasaların sınıflandırılmasında en çok kullanılan piyasa grubu para ve sermaye piyasalarıdır. Dolayısıyla finansal piyasa araçları da para piyasası araçları ve sermaye piyasası araçları olarak iki grupta incelenir. Kısa vadeli menkul değerlerin alınıp satıldığı piyasalar para piyasası, uzun vadeli menkul değerlerin işlem gördüğü piyasalar ise sermaye piyasası olarak tanımlanmaktadır.

1.4.1. Para Piyasası Araçları

Para piyasası kısa vadeli menkul değerlerin alım satım işleminin yapıldığı piyasalardır. Dolayısıyla bu piyasalardaki finansal araçların vadesi de en fazla bir yıl olmaktadır. Ayrıca piyasalarda fiyat dalgalanması çok yaşanmadığı için yatırımcılar açısından risk de düşüktür. Bazı para piyasası araçları şunlardır; Hazine bonosu, mevduat sertifikası, finansman bonosu, repo ve varlığa dayalı menkul kıymetlerdir.

1.4.1.1. Hazine Bonosu

Hazine bonosu kısa vadeli bir borçlanma enstrümanıdır. Hazine bonoları devletin kısa ve uzun vadeli borçlanma ihtiyacını karşılamak amacıyla döviz ve Türk Lirası türünden çıkarılmaktadır. Vatandaşlar ise hazine bonolarına, yatırımlarını genellikle güvence altına

olarak sabit getiri elde etmek istediklerinde başvurmaktadır. Devletin borcu olarak hazine bonolarının ödenmeme gibi bir riski yoktur. Bu nedenle hazine bonoları repo işlemlerinde sık kullanılır, ayrıca kamu kuruluşlarında ve bankalarda güvence olarak tutulmaktadır (Aslan ve Terzi, 2013: 8).Hazine bonoları vergiden muaf oldukları için diğer yatırım araçlarına göre daha fazla ilgi görmektedir. Ayrıca bankaların kredi arzı ile ellerinde hazine bonosu bulundurmaları arasında da ters orantı bulunmaktadır. Krediye olan talebin zayıfladığı zamanlarda bankaların hazine bonosu miktarında artış görülmektedir (Keyder, 2005: 27).

1.4.1.2. Mevduat Sertifikası

Mevduat sertifikası, vadeli olarak bankaya yatırılan mevduatın hâmiline, üzerinde yazılı belli bir kişiye ya da emrine ödeneceği taahhüdünü taşıyan, kıymetli evraklardır. Mevduat sertifikaları aslında vadeli mevduatları temsil eder nitelikteki senettirler. Yatırımcılar bankaya yatırdığı mevduatlar karşılığında bankadan hesap cüzdanı değil, mevduat sertifikası almaktadırlar. Mevduatlar en az 30 gün olmak suretiyle çoğunlukla uzun vadeli dirler. Bu senetlerin en önemli özelliği devredilebilir olmasıdır. Yatırımcı, vadesi dolmadan senetlerini bankaya devrederek mevduatını geri alabilmektedir. Bunun sonucunda hem vadesiz mevduatın sağladığı fonların kolayca aktarılması imkânından hem de vadeli mevduatın sağladığı faiz getirisinden yararlanabilmektedir (Çelebican, 1976:274-275).Mevduat sertifikalarının; ciro edilebilen ve ciro edilemeyen özellikte iki türü vardır. Ciro edilebilen mevduat sertifikaları 1960'lı yıllarda sıkı para politikası uygulamalarına karşı geliştirilmiş bir araçtır. Ülkemizde 1980'li yıllarda bir süre uygulamaya konulan ve bir kıymetli evrak niteliğinde olan mevduat sertifikaları "sırdaş hesap", "gizli hesap" adlarını almış, daha sonra uygulanmamıştır (Parasız, 2009: 89).

1.4.1.3. Finansman Bonosu

Finansman bonosu ünlü şirketler ve büyük bankalar tarafından çıkarılan kısa vadeli borç aracıdır. Özellikleri açısından emre yazılı senetler ya da kısa vadeli tahvillere benzemektedirler. 1987 yılından itibaren Türkiye'de uygulanmaya konulmuştur ve daha gelişme aşamasındadır. Finansman bonolarının borç alan ve borç veren şeklinde iki tarafının olması bunlara borç senedi niteliği kazandırmaktadır. Ödünç alan taraf olan anonim ortaklıklar senet üzerinde yazan bedeli vade sonunda ödemeyi taahhüt ederler. Bu bakımdan finansman bonoları gerçek veya tüzel kişiler tarafından düzenlenemezler. Ödünç veren taraf

olan gerçek veya tüzel kişiler ise, iskonto esasına göre satın aldığı senedi devredebilir ya da vadesi dolduğunda borçluya ibraz ederek ödenmesini isteyebilir. Finansman bonoları menkul kıymet niteliği taşıdıkları için en fazla bir yıl vadeli olarak emre veya hamiline yazılı olarak düzenlenebilmekte ve iskontolu olarak satılmaktadır (Parasız, 2009: 89).

1.4.1.4. Geri Satın Alım Anlaşması (REPO)

Repo, menkul kıymetin işlemin diğer tarafına satılması ile eş zamanlı olarak; önceden belirlenmiş bir tarih ve fiyat üzerinden geri alınmasını sağlayan bir geri alım antlaşmasıdır. swap piyasalarının alternatifi durumunda olan reponun en önemli özelliği likit olması ve menkul kıymet elde edebilmek için kullanılmasıdır. Bu bakımdan repo piyasası diğer piyasaları da etkiler ve likit olmalarını teşvik eder böylece piyasalar birbirine daha çok bağlanır. Repo piyasasının giderek büyümesinin sebebi burada yapılan işlemlerin güvenilir olması ve kısa vade de nakit ihtiyaçlarının kolaylıkla sağlanmasıdır. Repo da tarafların belirlediği vade 1 gün ile 91 gün arasında değişmektedir (Aslan, 1995: 17-18).

Repo işlemleri bazı piyasalarda teminat karşılığında yapılmaktadır. Bu bakımdan teminat sağlanan işlemlerde risk azalmakta ve güvenlik artmaktadır. Belirli bir vadede teminata dayalı finansman sağladığı için kredi mekanizması niteliği de taşımaktadırlar. Repo işleminin değerinin teminata konu olan varlığın değerinden büyük olması durumunda kaldıraç artmaktadır. Ülkemizde tam teminatlandırmanın var olması nedeniyle borsada yapılan repo işlemlerinde kural olarak kaldıraç yoktur. Buna karşılık kurumlar arasında gerçekleşen repo işlemlerinde kaldıraç kullanma olanağı bulunabilmektedir. Repo işlemlerinde hisse senedi, borçlanma senetleri ve teminat mektupları gibi finansal araçlar kullanılmaktadır. Ülkemiz de ise devlet tahvili ve hazine bonosuna dayalı olarak yapılmaktadır. Ayrıca yapılan son değişikliklerle özel sektör borçlanma araçları da repo işlemlerine konu olabilmektedir. Repo piyasalarının oyuncuları ise; fon talep edenler bankalar, hazine ve aracı kurumlardır. Merkez bankaları da bu piyasaların oyuncuları arasındadır (Aslan ve Terzi, 2013: 10).

1.4.1.5. Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler

Yeni bir finansman tekniği olan Varlığa dayalı menkul kıymetler kurumların senet veya teminata konu olan alacaklarını karşılık göstererek çıkardıkları menkul kıymetlerdir. Belirli bir faiz oranları vardır. Ayrıca vadesi dolmadan alacakları paraya çevirebilme imkânı verir. İhraççılar anonim ortaklıklar, genel finans ortaklıkları, bankalar, finansal kiralama

kuruluşları ve KİT' ler olabilirler. Banka dışındaki ihraççılarda banka garantisi istenir. Genel finans ortaklıkları ve bankalar bu alacakları temellük edebilirler (Parasız, 2007b: 312).

1.4.2. Sermaye Piyasası Araçları

Sermaye piyasası araçları temelde menkul kıymetler ve diğer sermaye piyasası araçları olarak iki gruba ayrılır. Menkul kıymetler ortaklık ve alıcılılık hakkı sağlayan, şekil şartları kurulca belirlenen, dönemsel olarak gelir sağlayan hamiline veya nama yazılı kıymetli evraklardır. Menkul kıymetler olarak; Hisse senetleri, Hisse senedi türevleri, Geçici ilmühaberler, Yeni pay alma kuponları, Tahviller, Tahvil türevleri, Tahvil faiz kuponları, Hazine bonoları, Katılma intifa senetleri, Kâr ve zarar ortaklığı belgeleri, Banka bonoları, Banka garantili bonolar, Finansman bonoları, Varlığa dayalı menkul kıymetler, Gelir ortaklığı senetleri, Gayrimenkul sertifikaları, Tertip hâlinde çıkarılan ve 2 yıl veya daha uzun süreli ipotekli borç ve irat senetleri, Borsa yatırım fonu katılma belgelerini sayılabilir. Diğer menkul kıymetler ise; Gelir ortaklığı senetleri, Banka bonoları ve banka garantili bonolar, Finansman bonoları, Varlığa dayalı menkul kıymetler ve Gayrimenkul sertifikalarıdır. Hisse senedi ve tahviller en önemli sermaye piyasası araçlarıdır (Tunalı, 2020:139-140).

1.4.2.1. Hisse Senedi

Hisse senetleri; yasal şekil şartlarına uygun düzenlenmiş anonim şirketler, özel kanunla kurulmuş kamu kuruluşları ve sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketler tarafından çıkarılan sermaye payının ortaklığını temsil eden menkul kıymetlerdir. Hisse senedi sahiplerinin sermaye ortaklığı sonucu kazanmış olduğu haklar vardır. Bunlar kar payı (temettü) hakkı, ortaklık hakkı, bilgi edinme hakkı, yönetime katılma (oy) hakkı vb. haklardır. Hisse senetleri sermayenin eşit parçalara ayrılmış değerini temsil ederek, alınan şirkete pay sahipliği sıfatını kazandırmaktadır. Yani yatırımcılar hisse senedi satın alarak ilgili şirketin hissedarı olurlar. Bununla birlikte pay sahipleri hissedarı oldukları şirketin faaliyetleriyle ilgili tüm riski de üstlenmiş olurlar (Sevil, 2013: 115).Vadesi sonsuz olan hisse senetlerinin ancak şirket faaliyetlerine son verilmesi gibi bir durumda pay sahipleri kendi paylarına düşen tutarı talep edebilirler. Hisse senedi işlemleri sadece birincil piyasalarda gerçekleştirilmez, bu anlamda gelişmiş bir ikincil piyasa da bulunmaktadır. Hisse senedi alım satımını kolaylaştıran bu piyasalar, elinde hisse senedi bulunduran yatırımcının riskini de azaltmaktadır. İkincil piyasalarda işlem gören hisse senetleri sermaye

piyasaının en sık kullanılan finansal aracıdır. Birincil piyasada şirketler fon ihtiyacını karşılamak için hisse senetlerini doğrudan yatırımcıya satarlar. İkincil piyasada ise yatırımcılar önceden alımı yapılan hisse senetlerini şirkete nakit sağlamak amacıyla alım satımını yaparlar (Günel, 2006: 27).

Hisse senetlerinin işlevleri:

- Hisse senetleri, kamunun yapmış olduğu küçük tasarrufları, büyük işletmelerin bünyesinde toplayarak, ekonomik kalkınmanın hızlı bir şekilde gerçekleşebilmesi için gerekli olan sermaye birikimini sağlar.

- Hisse senetleri, şirketlerin vermiş olduğu ortaklık hakkını halka dağıtarak ekonomik refahı geniş bir tabana yayarlar,

- Hisse senetleri, ekonomik kararlarda halka söz hakkı verdiği için, demokrasinin ekonomik yanını tamamlar niteliktedir.

- Hisse senetleri, tasarruf sahiplerine faiz aracılığıyla değil, enflasyonla beraber değer kazanan bir yatırım yoluyla kazanç sağlarlar (Tunalı, 2020:156).

1.4.2.2. Tahvil

Tahvil, devletin ya da özel sektör şirketlerinin finansman sağlamak amacıyla çıkarttıkları borç senetleridir. Türkiye’de daha çok devletin kamu borçlanmasını sürdürebilmek amacıyla çıkardığı tahviller kullanılmaktadır. Tahvili ihraç eden kuruluşun uzun vadeli alacaklısı olarak tanımlanan tahvil hamilinin işletmelere kullandırmış olduğu sermaye yabancı sermayedir. Tahvil hamilinin işletmenin dönen varlıkları üzerindeki alacağından başka hiçbir hakkı bulunmamakla beraber, karlılık açısından hiçbir riski de yoktur. Şirket zarar etse de günü geldiğinde ilk olarak tahvil sahiplerinin faiz ödemeleri yapılır. Paylarını alan tahvil sahipleri daha sonra şirketle ilgili herhangi bir hak iddia edemezler. Aralarındaki hukuki süreç vade sonunda sona erer. Tahvil sahibi açısından risk, şirketin ödemeleri yapamayacak duruma gelmesi halinde söz konusu olur. Bu durum da tahvil sahipleri yargı yoluyla anapara ve faizlerini tahsil edebilirler (Sevil, 2013: 117).

Tahviller çeşitli biçimlerde çıkarılabilmektedir. En çok karşılaşılan tahvil türü, kupon ödemeli tahvillerdir. Bu tahvilin hamiline üç ay, altı ay ya da yılda bir faiz ödemesi yapılmakta ve üzerinde yazılı değer vade sonunda ödenmektedir (Şıklar, 2004: 16). Bir

diğer tahvil çeşidi Eurobandlardır. Avrupa piyasalarında çeşitli kurumların çıkardıkları tahvillere genel olarak Euroband denilmektedir. Türkiye’de son dönemlerde özel sektör şirketleri bu tür tahvilleri çıkarmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Hazinesi yurt dışındaki yatırımcılar için Euro ve ABD Doları cinsinden uzun vadeli tahviller ihraç etmektedir. Ancak Eurobond’lara yerli yatırımcılar da ilgi göstererek alım satımını yapmaktadır. Türkiye’de tahvil ihraç eden şirket sayısı çok azdır. Tahvil en fazla devlet tarafından çıkarılmaktadır. Bu yüzden tahvil denince akla “Devlet Tahvili” gelmektedir (Kılıç,2014: 309).

1.4.2.3. Kar ve Zarar Ortaklığı Belgeleri

Anonim şirketlerin finansman sağlamak amacıyla kar ve zarara ortak olmak üzere, yatırımcılara satmak için ihraç ettikleri kıymetli evraklardır. Bu belgelerin çıkarılmasındaki temel amaç, menkul kıymetler piyasasında işlem gören finansal araçların çeşitliliğini arttırarak çoğaltmaktır. Kar zarar ortaklığı belgeleri ortaklık hakkı vermesi yönüyle hisse senetlerine benzemekle birlikte şirket yönetiminde oy hakkı kazandırmadığı için hisse senedi sayılmazlar. Hisse senedinden ayrıldığı bir diğer nokta da vadeli olmalarıdır. Vadeleri en az 1 yıl en fazla 7 yıldır, vade sonunda belge sahiplerine ödeme yapılır. Halka arz edilenler ve edilmeyenler olmak üzere iki şekilde satılabilirler. Halka arz etmek için çıkarılan belgelerin hamiline, halka arz etmeden satılmak istenen belgelerin ise nama yazılı olarak çıkarılmaları şartı vardır. Sermaye Piyasası Kurulu’nun izni ile çıkarılan bu belgelerin nitelikleri Kurul tarafından belirlenmektedir (Kılıç, 2014: 318).

1.4.3. Forex Piyasası

1980 yılından itibaren ilerleme kaydeden finansal piyasaların entegrasyonu ve beraberinde dinamik bir yapıda varlığını sürdüren teknolojik gelişmeler sayesinde finansal gereksinimlerle birlikte yeni yatırım araçlarının da ortaya çıkması kaçınılmaz olmuştur (Özdemir, 2015: 851). Özellikle bilgisayar teknolojisi alanında yaşanan yenilikler, geleneksel faaliyet alanlarından bireyleri uzaklaştırmış ve finansal yeniliklerin artışında önemli bir etkiye sebep olmuştur (Apak ve Uyar, 2011: 4). Kaldıraçlı alım satım işlemleri olarak da anılan Forex, yatırımcılara yüksek kazanç imkânını sağlamasından dolayı cazip bir piyasa niteliği taşımaktadır. Bunun yanı sıra yer ve zaman serbestliği olan bu piyasada, elektronik bir ortamda hızlı ve kolay bir şekilde haberleşme olanağı da sağlanmaktadır. Forex piyasalarında para değişimi yapılmamakta ancak kar-zarar gerçekleşebilmektedir.

Piyasada güncelleme alım-satım anında başlamakta ve pozisyon kapatılıncaya kadar sürmektedir. Bu piyasada en fazla işlem gören Euro/Dolar paritesidir ancak dövizler arasındaki işlemlerin yanı sıra altın, gümüş, petrol, değerli madenler ve farklı borsalara ait endeksler de yer almaktadır (Yaslıdağ, 2014: 15-22). Forex, kelime olarak İngilizce'de Foreign Exchange (Fx) ifadesinin kısaltılmış halidir ve yabancı paraların birbirleriyle değişim oranını kullanarak, bir ülke parasıyla diğer ülke parasını satın alma işlemi olarak kullanılmaktadır. Fiziki ortamda değil internet ortamında varlığını sürdüren sanal bir piyasadır. Kaldıraç kavramı ise bireyin sahip olduğu anapara üzerinde finansal işlemi gerçekleştirmesini sağlayan bir mekanizmadır. Kaldıraç yönteminin tercih edilmesinin sebebi az miktar yatırımla yüksek oranda getiri sağlamasıdır (Samar, 2018: 182-183).

En hızlı büyüyen piyasa olan Forex piyasasında, bir işlem gerçekleştirilirken yani eşanlı olarak bir para birimi satın alınırken, diğer para birimi satılmaktadır. Örneğin, yatırımcı Dolar alıp Euro satıyorsa, piyasada bu işlemin tersini yapmaya razı olan başka bir yatırımcı olması gerekmektedir. Bu tür işlemler gerçekleştirilirken kaldıraç mekanizması önemlidir çünkü yatırımcılar sahip oldukları limitin üstünde finansal işlemler gerçekleştirmektedirler. Piyasada kaldıraç oranı 1:100 iken 2017 yılında yapılan değişiklikle 1:10 olarak değiştirilmiştir ve kaldıraçlı işlem gerçekleştirmek için başlangıçta teminat tutarı 50.000 TL olarak belirlenmiştir (Şendur, 2017: 23). Sonuç olarak Forex bir ülkenin para birimiyle başka bir ülkenin parasının alım satımının yapılmasıdır. Marjlı Forex ise bir sözleşmeyle bankanın, yatırımcısına yatırdığı teminatın belli bir oranına kadar döviz alıp satmasına imkân tanıyan işlemlerdir. Fakat müşteriye hiçbir şekilde elden ya da hesaba yatırmak suretiyle ödeme yapılmamaktadır. Yatırımcı, kendisine tahsis edilen limit kadar Forex işlemi yapan aracı kuruluşa (banka vs.) döviz alma ya da satma konusunda talimat vermektedir. Yatırımcı, kâr ederse kazancı teminatına eklenir ancak zarar ederse teminattan bu tutar alınmaktadır. Bu işlemler için bankalar ise komisyon almaktadırlar (Samar, 2018: 183). Forex piyasalarına ulaşım, teknolojinin gelişmesiyle daha kolay hale gelmiştir. Bundan dolayı küçük portföylere sahip yatırımcılar bilgisayar veya telefonlarıyla döviz paritelerinde önemli büyüklükte işlemler gerçekleştirebilmektedir. Para birimlerinin karşılıklı olarak değiştirilmesine yardımcı olan Forex piyasaları, yüksek işlem hacmiyle dünyanın en likit piyasası olarak anılmaya başlanmıştır. Elektronik ortamda yapılan alım-satımlar döviz ticaretinin yapıldığı alanı genişletmiştir. Alanın küresel boyuta taşınmasıyla işlem maliyetleri azaldığından küresel döviz piyasasına yeni katılımcıların girişlerinde artış sağlanmıştır (Özdemir, 2015: 852). Forex piyasalarında gerçekleştirilen işlemlerde, bireylere

karşılıklı sorumluluklar yüklenmektedir ve taraflardan birinin üzerine düşen görevi yerine getirememesi durumunda oluşacak risklerin önüne geçilmesi için bu sistemin hatasız çalışması gerekmektedir. Bu nedenle uluslararası alanda Sürekli Mutabakat Sistemi (Continuous Linked Settlement - CLS) kullanılmaya başlanmıştır. Bu sistem sayesinde yapılan transferlerde meydana gelebilecek anapara ve risklerle ilgili önlemler alınmış olmaktadır (Demirbaş ve Kaya, 2011: 101).

1.4.4. Kripto Para Piyasası

Geçmişten günümüze, ekonomik ve sosyal faaliyetlerin gelişmesi, teknolojik ilerleme ile mümkün olmuştur. Teknolojinin gelişmesine bağlı olarak ilerleme kaydeden bilişim teknolojisi, geleneksel iş modellerinin ve taraflar arasında fon aktarımının boyut değiştirmesini de mümkün kılmıştır. Daha önce fiziki olarak yapılan para transferleri günümüzde hesaptan hesaba aktarılabilir hale gelmiştir. Somut bir şekilde kullanılan emtia para, soyutlaşarak dijital para, sanal para ve son olarak da kripto para şekli almıştır. Elektronik ortamda ve aracı olmadan yapılan işlemlerin artmasıyla işlem maliyetleri azalmış ve kripto para gözde bir yatırım aracı olma özelliği kazanmıştır. 2022 yılı itibarıyla 5.500'ün üzerinde kripto para çeşidi bulunmaktadır. Temelinde kullanılan teknoloji ve getirisi nedeniyle kripto para bir çok kesimin dikkatini çekmiştir. Kripto paralar, yüksek kazanç sağlamasının yanı sıra aşırı oynaklığa sahip olmasından dolayı riskli yatırım araçları içerisinde yer almaktadır. Bu yüzden sadece getirisine bakarak yatırım yapmaya karar vermek yatırımcıları hataya sürüklemektedir (Yıldırım, 2019: 266).

Crypto ve currency kelimelerinin birleşimiyle oluşan cryptocurrency yani kripto para (şifreli para), internet aracılığıyla kullanılan ve hiçbir merkezi otoriteye bağlı olmayan sanal para birimi olarak tasvir edilmektedir. Kripto paralar belirli şifrelerle sanal bir cüzdana yerleştirilip yine şifrelerle cüzdandan çıkarılmaktadır. Bireyler ya da kurumlar bu paralarla tıpkı diğer gerçek paralarla yaptığı gibi günlük hayatta harcama yapabiliyor ve para kabul edebiliyorlar ancak kripto paraların, reel paralardan bazı üstünlükleri vardır. Bunlardan en belirginini ise hiçbir merkez bankasına tabi olmadığı için herhangi bir ekonomik durumdan da etkilenmiyor olmasıdır. Bunun yanı sıra kime ait olduğu bilinmediği ve bir kurumun denetimi altında olmadığı için hesapların izlenmesi, dondurulması ya da el konulması imkânsız hale gelmektedir. Kripto paraların merkezi otoriteye bağlı olmayışı, kimlik bilgisinin gizliliği bu sistemi yasa dışı finansal transferler konusunda uygun duruma getirmekte ve her türlü gizli işlemde elde edilen kazançların vergi dışına çıkarılmasına

sebebiyet vermektedir. Bu tür işlemlere talep yoğunlaştıkça, sınırlı sayıda olan kripto paraların değeri yükselmekte, yükselen değeri gören yatırımcılar daha çok kripto para talep etmekte ve sonuç olarak kripto paraların değerlerinde aşırı artış gözlemlenmektedir (Çakırer, 2019:133-134).

Kripto paraların en bilineni, 2008 yılında Satoshi Nakamoto tarafından kapalı bir mail grubuna atılarak tanıtılan Bitcoin (BTC)'dir. 2009 yılında ise ilk Bitcoin yazılımı yayınlanmıştır (Aslantaş, 2016: 354). Bitcoin, resmi ya da özel kurumlar ve kişiler tarafından üretilmez ve karşılığında güvence verilmez (Sönmez, 2014: 8). Kripto paralar diğer gerçek paraların neredeyse tüm özelliklerini taşımaktadır. Örneğin, değiş- tokuş ve değer saklama aracı olarak kullanılabilir (Yıldırım, 2019: 269). Kripto paralar, merkezi karakter taşımayan yapıya sahiptirler ve merkezi nitelik taşımayan bu oluşumun kontrolü Blok Zincir (Block Chain) adı verilen işlem veri tabanları tarafından gerçekleştirilmektedir (Eren vd., 2020: 1348). Bitcoin'in oluşturulmasında blok zincir ve madencilikle ilgili kavramlar ve işlemler büyük ölçüde yer almaktadır. Blok zincir denilen bu yapı aslında tüm işlemlerin yer aldığı ve blokların birbirinin üstüne eklenmesiyle genişleyen bir defter-i kebir niteliği taşımaktadır. Burada madencilik bir çeşit şifre çözme uygulaması olarak düşünülebilmektedir. Madenciler en son yayınlanmış olan işlemleri birleştirir, blok haline getirir ve doğrular. Böylelikle birçok madencinin eylemleri sonrasında sistemin kesinliği, eksiksiz ve değiştirilemez oluşu sağlanmış olmaktadır. Bu şekilde gerçekleştirilen madencilik işlemleri için, pay sahibi olanların bilgisayarlarına açık kodlu yazılım indirmeleri gerekmektedir. Olaya bu açıdan bakıldığında Bitcoin hem dijital para birimi hem de programın adı olmaktadır (Eren vd., 2020: 1353). Kısacası Bitcoin, dijital para ekonomisini oluşturan bir unsur niteliğindedir. Bitcoin sistemi açık kaynak kodlu yazılımlardan meydana gelmektedir. Bu yazılımlar akıllı telefon ya da laptop gibi geniş çaplı işlemcilerde çalışmaktadır. Küresel boyutta sorunsuz bir şekilde kullanımı, güvenli ve anonim bir saklama aracı olmasından dolayı Bitcoin popüler bir yatırım aracı haline gelmiştir. Bitcoin sekiz basamağa kadar bölünebilen bir para çeşitidir yani 0,00000001 Bitcoin'lik bir işlem yapmak da mümkündür. En küçük birimine Satoshi denir ve 100 milyon Satoshi, 1 BTC'ye tekabül etmektedir. Bitcoin'in kullanımı çok kolaydır Cüzdan (wallet) programlarından herhangi birini yükleyip, Bitcoin alıp-satmaya ve transfer etmeye başlanabilir. Bitcoin cüzdanları, bireylerin sahip olduğu Bitcoin'leri saklayıp istedikleri zaman Bitcoin'lerle işlem yapmalarına imkân tanıyan bir programdır. Bu kripto para her zaman Dolar, TL, Euro gibi paralara dönüştürülebilmektedir. Bitcoin arzı, küresel ağdaki

gönüllü bilgisayarların işlemci güçleriyle yapılmaktadır. Bunun dışında açık kaynak kodlu madenci yazılımını çalıştıran bireyler, Bitcoin ağına dâhil olarak madenci olup, Bitcoin üretebilmektedir. Bitcoin'ler, transfer işlemleriyle uğraşırken karmaşık bir matematik sorusunu, birbiriyle yarışarak çözen madenciler vasıtasıyla arz edilmektedir. Soruyu çözen madenci bir miktar Bitcoin ile ödüllendirilir. Problem git gide zorlaşır ve her dört yıla bir madenciler verilen Bitcoin miktarı yarıya indirilir. Maksimum BTC sayısı 21 milyon ile sınırlıdır yani Bitcoin sistemi toplam 21.000.000 Bitcoin üretecek şekilde planlanmıştır (Çetinkaya 2018: 17).

1.5. Türkiye'de Finansal Kurumlar

Türkiye'de Sermaye Piyasası Kurulu, sermaye piyasasında faaliyette bulunan kurumları belirlemiştir. Bunlar, Borsa İstanbul A.Ş., İstanbul Altın Borsası, Merkezi Kayıt Kuruluşu, Vadeli İşlemler ve Opsiyon Borsası, Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşlar Birliği, Takasbank, aracı kuruluşlar, yatırım ortaklıkları, halka açık şirketler, yatırım fonları, portföy yönetim şirketleri, derecelendirme kuruluşları ,bağımsız denetim kuruluşları ve gayrimenkul değerlendirme şirketleridir (Korkmaz ve Ceylan, 2012: 78).Bu kurumlar arasında, para yaratan finansal kurumlar diğerlerine göre daha önemli ve etkilidir. Merkez Bankası, katılım bankaları ve ticari bankalar ülkemizde para yaratan kurumlardır. Para yaratmayan kurumlar ise menkul kıymet borsaları, vadeli işlem opsiyon piyasası, yatırım ve kalkınma bankaları, sigorta kurumları, kolektif yatırım kuruluşları, aracı kurumlar ve finansman şirketleridir. Bu kurumları düzenleyen ve denetleyen kuruluşlar ise, Hazine, Merkez Bankası, Sermaye Piyasası Kurulu, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu ve Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'dur. Hazine ve Merkez Bankası genel olarak ekonomi ve para politikasını belirlenmesinde aktif rol oynarken, kanunlarla verilen yetkiler çerçevesinde; BDDK, bankacılığa ilişkin düzenleme ve denetim faaliyetlerini yürütür. TMSF, tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerinin korunması amacıyla, mevduatın ve katılım fonlarının sigorta edilmesini sağlar. Sermaye Piyasası Kurulu ise sermaye piyasasının güven, açıklık ve kararlılık içinde çalışmasını ve yatırımcıların hak ve yararlarını gözetmek üzere sermaye piyasası ürünleri ve piyasada faaliyet gösteren kurumlara yönelik düzenleme yapar(Aydın vd. 2013: 12).

1.5.1. Para Yaratan Finansal Kurumlar

Para yaratan finansal kurumlar fon arz ve talebinin karşılaştığı, büyük miktarda satın alma gücü oluşturan kurumlardır. Küçük tasarrufların kullanılabilir hale gelmesini sağlayıp kendi banka parası ile kişilere, firmalara, diğer finansal kurumlara, devlete ve diğer birimlere fon sağlarlar. Ülkemizde para yaratan finansal kurumlar; Ticari bankalar, Katılım bankaları, Merkez Bankasıdır (Canbaş ve Doğukanlı, 2007: 161).

1.5.1.1. Ticari Bankalar

Sermaye, para, kredi, yatırım, hizmet görme gibi alanlarda işlem yapan ve fon fazlası olan birimlerle fon eksikliği olan birimleri karşılaştırarak, aktarım mekanizmasının çalışmasını sağlayan kuruluşlara banka ismi verilir. Dünya'nın pek çok ülkesinde olduğu gibi Türkiye'de de mevduat toplayan temel kuruluşlar ticari bankalardır. Öncelikli amaçları kar elde etmek olan Ticari bankalar bu özellikleriyle diğer işletmelerle benzerlik gösterirler. Özellikle sermaye piyasası gelişmiş ülkelerde bireylerin paralarını yatırabileceği birçok banka vardır. Ticari bankalar vadesiz mevduat hesabı açmaya hakkı olan tek finansal kurumlardır. Vadesiz mevduat; istendiğinde yatırımcısı tarafından geri çekilebilen ya da üçüncü kişilere çek vasıtasıyla aktarılabilen bir banka hesabıdır. Çekle işlem gören mevduat toplamaları nedeniyle kaydi para yaratan Ticari bankalar bu yönüyle diğer banka ve işletmelerden ayrılır. Ticari bankaları diğer finansal kurumlardan ayıran ikinci bir özellik ise, diğer aracı kurumlara oranla çeşitlendirilmiş aktif ve pasif yapılarının olması ve bu sayede karlılıklarını arttırarak risklerini azaltmalarıdır. Bu özellikler ticari bankaların gücünü diğer aracı kurumlar karşısında daha çok arttırmaktadır. Bulunduğu ülkenin bankacılık sistemine göre örgütlenen ticari bankalarda ülkeler arasında farklılık görülebilir. Önemli olan örgütlenme biçimleri değil, yerine getirdikleri kaydi para yaratma, fon sağlama, fon kullanma ve hizmet fonksiyonlarının benzer olmasıdır (Geylan, 1985: 16-17).

Ticari bankalar, Merkez Bankası ile birlikte çalışarak ekonomik politikalara katkıda bulunmaktadır. Bu bankaların hizmetlerinden bireyler, işletmeler ve devlet faydalanmaktadır. Ticari bankaların sunduğu hizmetlere bakıldığında(Gökmen ve İltter, 2009: 1-5):

- Fon sağlama
- Yatırım

- Bilgi elde etme
- Risk azaltma
- Ödemeler olarak sıralanabilir.

Ticari bankalarda öz kaynak ve yabancı kaynaklardan fon sağlanmaktadır. Bankaların öz kaynakları, kendi kaynaklarından elde ettikleri fonları; yabancı kaynakları ise borçlanarak üçüncü şahıslardan elde edilen fonları ifade etmektedir. Ticaret bankalarının yabancı kaynaklardan fon sağlamaları ve bu amaçla gerçekleştirdikleri faaliyetlerin tamamı “Angajman” işlemleri olarak gerçekleşmektedir. Ticari bankalar, elde ettikleri fonları “Plasman” işlemleri aracılığıyla kullanmaktadır (Tunalı,2020: 72).Türk bankacılık sisteminde mevduat bankası olarak faaliyette bulunan özel sermayeli mevduat bankaları faaliyetleri, şube sayıları, sermayeleri, aktif büyüklüğü, borsada işlem görmesi gibi özellikleri ile önemli paya sahiptir. Bugün ülkemizde aktif olarak çalışan toplam 32 mevduat bankası bulunmaktadır (BDDK, 2022).

1.5.1.2. Katılım Bankacılığı

Türkiye’de İslami Bankacılık uygulaması Özel Finans Kurumları ile başlamıştır. 26.12.1983 tarihli 83/7506 sayılı “Özel Finans Kurumlarının Kurulması Hakkındaki Bakanlar Kurulu Kararnamesi” ile yasal zemin hazırlanmıştır. Ardından 1984 yılı itibariyle Albaraka Türk ilk özel finans kurumu kurulmuştur. Özel finans kurumu adıyla faaliyetlerini sürdüren bu bankalar ulusal ve uluslararası alanda isimlendirme sorunuyla karşılaşmışlardır. Ulusal alandaki sorunların kaynağını yasal düzenlemeler ve önyargılı yaklaşımlar oluştururken, uluslararası alanda isimlendirmeden kaynaklanan algı farklılıkları oluşturmuştur. 2005 yılı itibariyle 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile sektördeki kuruluşların unvanı "Özel Finans Kurumu" yerine "Katılım Bankası" şeklinde, Özel Finans Kurumları Birliği unvanı da "Türkiye Katılım Bankaları Birliği" olarak değiştirilmiştir (Yahşi, 2014: 12-14). Konvansiyonel bankacılık sisteminin temel fonksiyonları olan fon toplama, fon kullandırma ve genel bankacılık hizmetleri faaliyetleri Katılım bankacılığının çalışma sistemini oluşturmaktadır. Bu fonksiyonların yanı sıra katılım bankaları faaliyetlerini yerine getirirken kendi değerlerini esas alarak altın kural olarak kabul edilen faizsizlik ilkesine bağlı kalarak çalışmaktadırlar.

Katılım bankaları faaliyetlerini düzenleyen ve denetleyen kurumlar diğer aracı kurumlarda olduğu gibi BDDK, TCMB, TMSF, SPK' dır. Katılım Bankaları fon toplama yöntemi olarak özel cari hesaplar ve kar ve zarara katılma hesaplarını kullanırlar ve bu hesaplara katılım fonları adını vermektedirler. Özel Cari Hesaplar, bu bankalarda gerçek veya tüzel kişiler adına açılabilen ve istenildiğinde hiçbir sınırlamaya tabi tutulmadan arzu edildiği oranda geri çekilebilen ve karşılığında yatırımcısına hiçbir getiri ödenmeyen fonlarda oluşan hesaplardır. Kâr ve Zarara Katılma Hesapları, katılım bankalarına yatırılan fonların bu kurumlarca kullandırılmasından doğacak Kâr ve zarara katılma sonucunu veren, karşılığında hesap sahibine önceden belirlenmiş herhangi bir getiri ödenmeyen ve anaparanın aynen geri ödenmesi garanti edilmeyen fonların oluşturduğu hesaplardır. Katılım Bankası kendisine verilen sermayeyi dinen meşru yerlerde (ticarete, sanayide) işletecek ve elde edilen kârı başlangıçta belirlenen kâr paylaşım oranına göre pay edecektir.(Görmüş ve Albayrak, 2021:170-172). Bugün Ülkemiz de aktif olarak çalışan toplam 6 katılım bankası bulunmaktadır (BDDK,2022).

1.5.1.3. Merkez Bankaları

Merkez bankacılığı tarihini orta çağın sonlarına doğru Venedik'te başladığını söylemekle beraber (Ugolini, 2018: 5), ekonomi yazınında genel olarak dünyadaki ilk merkez bankasının, İsveç Merkez Bankası (Sveriges Riksbank) olduğu hususunda bir fikir birliği mevcuttur (Bordo & Siklos, 2017: 54). 1656 Yılında ilk İsveç bankası olarak kurulan ve 1661 yılında Avrupa'nın ilk banknotunu ihraç eden Stockholm Bank'ın iflası üzerine 1668 yılında kurulan ve bugün Sveriges Riksbank olarak bildiğimiz Riksens Stander Bank dünyanın en eski merkez bankası olarak kabul edilmektedir. İlk kurulan merkez bankaları genellikle, bugün bildiğimiz manada kar amacı önceliği olmayan bir kamu kuruluşu olarak değil, bir ticari banka olarak kurulmuşlar, bazen bunlar ile ülkedeki diğer ticari bankalar rakip konumunda olmuşlardır. Fakat , devlet tarafından onlara devletin bankası olma ve para basma yetkisine sahip olma vb. gibi bazı ayrıcalıklar sağlanmıştır (Bordo, 2007:3). 20. yüzyıldan önce kurulan merkez bankalarını merkez bankacılığının öncüleri kabul etmek gerekir. Ancak, bu bankaların hiçbiri bugün anladığımız manada merkez bankacılığı fonksiyonlarının tamamını yerine getirmiyorlardı. Aslında merkez bankacılığı büyük ölçüde 20. yüzyılın olgularıdır. Özellikle I. Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan yenedünya düzeninde bağımsız ülkeler kendi merkez bankalarını kurmaya başlamışlardır. 1929'da başlayan büyük ekonomik buhran ve hemen arkasında çıkan II. Dünya Savaşı nedeniyle 1930'lu ve 1940'lı yıllarda kurulan yeni merkez bankası sayılarında bir düşüş olmuştur. Ancak, II. Dünya

Savaşından sonra bağımsızlığını yeni kazanan ülkelerin de etkisiyle merkez bankalarının sayısı hızlı bir artış göstermiştir (Parasız, 2007a: 397).

Merkez bankalarının görev ve fonksiyonlarını anlamak için öncelikle kuruluş sebeplerine bakmak gerekir. Merkez bankalarının öncülerinin kuruluş gerekçelerinin biri birinden farklı olabildiğini görüyoruz. Örneğin; İsveç merkez bankası, savaş giderlerini finanse etmek ve enflasyondaki aşırı artışa mani olmak için; İngiltere ve Fransa merkez bankaları, savaş giderlerini finanse etmek, devlet borçlarını yönetmek ve hükümetin bankacılık işlerini yapmak için; Alman merkez bankası, siyasi birliğin sağlanmasından önce çeşitli bankalarca basılan banknotların tek elde birleştirilmesi ve hükümetin uyguladığı altın standardına destek sağlamak için; Japon merkez bankası, Meiji rejiminin bir parçası olarak rezerv yönetimi ve sanayileşmeyi teşvik için; ABD merkez bankası, likidite sıkıntısı sebebiyle iflas eden bankalara, likiditenin son mercii olarak nakit sağlamak için kurulmuşlardır (Bordo ve Siklos, 2017: 54). Değişmeyen tek şeyin değişim olduğu kuralı merkez bankacılığında da işlemekte ve zamanın şartlarına uygun olarak merkez bankalarının fonksiyonlarında da değişimler olabilmektedir. Merkez bankalarının, zaman içerisinde oluşan şartlara bağlı olarak önem sıralaması değişmekle beraber, genel olarak üç temel amaç veya fonksiyonu vardır. Bunlar:

- Altın standardı, başka bir ülkenin parasına bağlanmış döviz kuru rejimi veya enflasyon hedeflemesi gibi, ülkenin uyguladığı para politikası rejimine bağlı olarak fiyat istikrarını sağlamak,
- Finansal istikrarı sağlamak ve finansal piyasalardaki gelişmeyi desteklemek,
- Kriz zamanlarında ülkenin finansal ihtiyaçlarına destek olurken, normal zamanlarda ülkenin finansal gücünün kötüye kullanılmasına mani olmak (Goodhart 2010:2).

IMF'ye göre bir merkez bankasının fonksiyonları genellikle şunlardır: Ülkenin parasını basmak ve dağıtımını sağlamak,

- Para ve kredi arzıyla ilgili düzenlemeler de dahil olmak üzere, para politikasını yönetmek,

- Ülkenin uluslararası rezervlerini yönetmek,
- Ülkenin IMF ile ilişkilerini yürütmek,
- Ticari bankalara kredi sağlamak,
- Hükümetin bankası olarak genellikle merkezi hükümetin mevduatını tutmak ve hükümete gerektiğinde kredi sağlamak (IMF, 2017: 33-34).

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) 11 Haziran 1930 yılında kurulmuştur. Merkez Bankası'nın temel görevi ekonomik kalkınmayı desteklemektir. Banka tek elden para basma yetkisine sahiptir. Bunun yanında reeskont oranlarını belirlemeye, para piyasasını ve para dolaşımını düzenlemeye, hazine işlemlerini yerine getirmeye, devletin haznedarlığını yapmaya, Türk Parasını korumak için tüm önlemleri almaya yetkili kılınmıştır. 2001 yılında 4651 sayılı kanunla bankacılık sistemine müdahale edilmiştir. Yeni kanunla birlikte Avrupa Birliği normları ve dünya merkez bankacılığındaki normlar TCMB'ye de kazandırılmıştır. 4651 sayılı Kanun ile TCMB bugünkü özerk yapısına ulaşmış ve para politikası hedeflerini gerçekleştirmede bağımsızlığının daha da artmasının temelleri atılmıştır (www.tcmb.gov.tr, 31.01.2022) TCMB'nin idari yapısını oluşturan organlar; Genel Kurul, Başkanlık, Banka Meclisi, Denetleme Kurulu, Yönetim Komitesi, Para Politikası Kurulu olarak belirlenmiştir (Özdemir, 2015:1-27).

Merkez Bankasının temel görevleri;

- Açık piyasa işlemleri yapmak,
- Hükümetle birlikte Türk lirasının iç ve dış değerini korumak için gerekli tedbirleri almak ve yabancı paralar ile altın karşısındaki muadeletini tespit etmeye yönelik kur rejimini belirlemek, Türk lirasının yabancı paralar karşısındaki değerinin belirlenmesi için döviz ve efektiflerin vadesiz ve vadeli alım ve satımı ile dövizlerin Türk lirası ile değişimi ve diğer türev işlemlerini yapmak,
- Bankaların ve Bankaca uygun görülecek diğer mali kurumların yükümlülüklerini esas alarak zorunlu karşılıklar ve umumi dispoñibilite ile ilgili usul ve esasları belirlemek,
- Reeskont ve avans işlemleri yapmak,

- Ülke altın ve döviz rezervlerini yönetmek,
- (20/6/2013 tarihli ve 6493 sayılı Kanun ile değiştirilen şekli) Türk lirasının hacim ve tedavülünü düzenlemek, ödeme ve menkul kıymet transferi ve mutabakat sistemleri kurmak, kurulmuş ve kurulacak sistemlerin kesintisiz işlemlerini ve gözetimini sağlamak ve gereken düzenlemeleri yapmak, ödemeler için elektronik ortam da dahil olmak üzere kullanılacak yöntemleri ve araçları belirlemek,
- Finansal sistemde istikrarı sağlayıcı ve para ve döviz piyasaları ile ilgili düzenleyici tedbirleri almak,
- Mali piyasaları izlemek
- Bankalardaki mevduatın vade ve türleri ile özel finans kurumlarındaki katılma hesaplarının vadelerini belirlemektir” (www.tcmb.gov.tr, 31.01.2022).

1.5.2. Para Yaratmayan Finansal Kurumlar

Para yaratmayan finansal kurumlar satın alma gücü oluşturmadan toplanan fonları ödünç veren kuruluşlardır. Menkul Kıymet Borsaları, Vadeli İşlem Opsiyon Borsası, Yatırım ve Kalkınma Bankaları, Sigorta Kurumları, Kollektif Yatırım Kurumları ve Aracı Kuruluşlar para yaratmayan finansal kurumlardandır(Canbaş ve Doğukanlı, 2007: 161).

1.5.2.1. Menkul Kıymet Borsaları

Borsa alıcı ile satıcının varlık alım satımı için bir araya geldikleri belirli bir yerde ve sürede kurulan, belirli kurallara göre çalışan merkezi pazarlar olarak adlandırılır. Borsalar döviz borsası, altın borsası, ticaret borsası, menkul kıymet borsası, vadeli işlem borsası, opsiyon borsası gibi isimler taşımaktadırlar. Borsaların likidite sağlama, tek fiyat oluşturma, güvence oluşturma, ekonomik etkilerin iyi izlenmesini sağlama, maliyeti tabana yayma işlevi ve fon oluşturma rolü vardır. En eski hali Pazar ve panayırlar olan borsaların kuruluş aşamaları şöyle sıralanabilir: kuruluş ve durgunluk, işleme geçme, spekülasyon, çöküş ve olgunluktur. Borsaya aracı kurumlar, yatırım ve kalkınma bankaları ve diğer bankalar üye olup işlem yapabilirler(Karslı, 2004: 295-302). Türkiye'de, 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu ve İMKB de dâhil olmak üzere menkul kıymet borsalarını düzenleyen 91 sayılı Menkul Kıymet Borsaları Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin yürürlükten kaldırılması sermaye piyasalarında büyük bir değişime sahne olmuştur. Sermaye Piyasaları

alanındaki mevcut düzenlemelerin AB müktesebatına uyumlu hale getirilmesi ve Türk sermaye piyasalarının küresel pazarlara entegrasyonunu sağlayarak rekabet gücünü artırmak amacıyla, kanun koyucu bir reform olarak 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu'nu yürürlüğe koymuş, yasada, organize piyasaların kurulması konusunda liberal bir anlayışla birlikte İMKB'nin de Borsa İstanbul olarak yeniden yapılanması düzenlenmiştir.

Yeni yasaya göre, borsalar, Sermaye Piyasası Kurulu'nun uygun görüşü üzerine kuruluşuna Bakanlar Kurulu tarafından izin verilen, sermaye piyasası araçlarının, kambiyo ve kıymetli madenler ile kıymetli taşların ve Sermaye Piyasası Kurulu'nca uygun görülen diğer sözleşmelerin, belgelerin ve kıymetlerin güvenilir, şeffaf, etkin, istikrarlı, adil ve rekabetçi bir ortamda işlem görmesini sağlamak üzere kurulan özel hukuk tüzel kişileri olarak düzenlenmiştir. Bu doğrultuda, Borsa İstanbul A.Ş., paylarının bir kısmı Hazine'ye ait olan ve özel hukuk hükümlerine tabi bir anonim şirket olarak yapılandırılmıştır. Borsa İstanbul Anonim Şirketi, Sermaye Piyasası Kanunu'nun 138'inci maddesi çerçevesinde, Yasanın yürürlüğe girdiği 30 Aralık 2012 tarihinde kurulmuş ve ticaret siciline tescil edilmiş, esas sözleşmesinin 3 Nisan 2013 tarihinde tescil edilmesiyle faaliyetine başlamıştır. Borsa İstanbul organları Yönetim Kurulu, Üst Yönetim ve Komitelerden oluşmaktadır. Komiteleri ise denetleme, kurumsal yönetim, riskin erken saptanması, uyuşmazlık ve disiplin birimlerinden oluşmaktadır. Borsa İstanbul'da pay piyasası, borçlanma araçları piyasası, vadeli işlem ve opsiyon piyasası, kıymetli madenler ve kıymetli taşlar piyasası yer almaktadır. Borsa İstanbul'da BIST pay endeksleri ve KYD endeksleri bulunmaktadır. Pay endeksleri piyasa değeri ağırlıklı ve piyasa değeri ağırlıklı olmayan (BIST30, BIST50, BIST 100) endekslerdir. KYD endeksleri 12 ana gruba ayrılır ve toplamda 54 adet endeks bulunmaktadır (BIST,2022).

1.5.2.2. Vadeli İşlem Opsiyon Piyasası

Vadeli işlem ve opsiyon borsası Türkiye'nin Sermaye piyasası Kurulu tarafından yetkilendirilmiş ilk türev borsası olarak 4 Temmuz 2002'de kurulmuş 4 Şubat 2005 tarihinde İzmir'de işleme açılmıştır, 2 Ağustos 2013'te son işlem gününü yaşayan borsa, 5 Ağustos 2013'te Borsa İstanbul bünyesine katılıp "Borsa İstanbul Vadeli İşlem ve Opsiyon Piyasası" (VİOP) adını almıştır. Piyasada işlem gören sözleşmelerin türlerine ve işlem esaslarına göre Pazarlar oluşturulmuştur. Bunlar; Döviz Türev Pazarı, Elektrik Türev Pazarı, Emtia Türev Pazarı, Endeks Türev Pazarı, Kıymetli Madenler Türev Pazarı, Pay Türev Pazarı, Yabancı Endeksler Türev Pazarı, Metal Türev Pazarı, Faiz Türev Pazarı, BYF Türev

pazarı olmak üzere toplamda 10 tanedirler. Dayanak varlıkları; pay senetleri, endeks, döviz, kıymetli madenler, elektrik, yabancı endeksler ve faizdir.

Vadeli işlem sözleşmesi (futures), sözleşmenin taraflarına, standartlaştırılmış miktar ve kalitedeki bir malı, kıymeti veya finansal göstergesi, belirlenen ileri bir tarihte, bugünden üzerinde anlaşılan fiyattan alma veya satma yükümlülüğü getiren sözleşmedir. Vadeli işlem sözleşmeleri genellikle korunma, arbitraj ve yatırım amaçlarıyla kullanılırlar. Vadeli işlem sözleşmelerinin dört asgari unsuru vardır: nitelik, fiyat, miktar ve vade. Bu asgari unsurlar borsalarda işlem gören vadeli işlem sözleşmeleri için standardize edilmiştir. Borsalarda vadeli işlem sözleşmeleri ile işlem yapabilmek için belirlenen başlangıç teminatı (initial margin) Takas Kurumu'na yatırılmalıdır. Opsiyon sözleşmesi, iki taraf arasında yapılan ve alıcıya, ödeyeceği belli bir tutar (opsiyon primi) karşılığında, belirli bir vadeye kadar (veya belirli bir vadede), bugünden belirlenen bir fiyat (kullanım fiyatı) üzerinden opsiyona dayanak teşkil eden bir malı, kıymeti veya finansal göstergesi satın alma veya satma hakkı tanıyan, satıcıya da alıcının bu sözleşmeden doğan hakkını kullanması durumunda sözleşmeye dayanak teşkil eden malı, kıymeti, veya finansal göstergesi satma veya alma yükümlülüğü getiren sözleşmedir. VIOP'ta Pay Senedi, Pay Endeksi, ve Dolar TL Opsiyon ve Fiziki Teslimatlı Dolar TL Opsiyon sözleşmeleri işlem görmektedir (BIST, 2022).

1.5.2.3. Yatırım ve Kalkınma Bankaları

Yatırım bankaları taşınır değerler ihraç ederek uzun vadeli fon sağlamak isteyen kuruluşlarla, tasarruflarını taşınır değerlere yatırmak isteyen gerçek veya tüzel kişiler arasında aracılık yapan kuruluşlardır. Komisyon karşılığı işlemlerini yaparlar. Kalkınma bankaları ise II. Dünya savaşının ardından az gelişmiş ülkelerin kalkınmasını sağlamak amacıyla gelişmiş ülkelere gelişmemiş ülkelere sermaye ve teknoloji transferine yardımcı olmak ve sermaye piyasalarının gelişimine katkıda bulunmak için kurulmuş finansal kuruluşlardır (Canbaş ve Doğukanlı, 2007: 240-243). 2022 yılı itibariyle ülkemizde 15 tane kalkınma ve yatırım bankası bulunmaktadır (www.bddk.org, 02.02.2022). Ancak kalkınma ve yatırım bankacılığı Türkiye coğrafyası için çok fazla analiz edilmemiştir. Ekonomik sorunların çözümünde bu bankalar oldukça önemli bir yere sahiptir (Araştırma Merkezi, 2003: 1). Yatırım bankacılığı faaliyetleri halka arza aracılık, birleşme ve devralma faaliyetlerine aracılık, piyasa yapıcılık ve menkul değer ticareti faaliyetleridir. Kalkınma bankacılığı ise ekonomik gelişme programının bir tarafını oluşturur ve kalkınma stratejilerinin geliştirilmesi, köylü nüfusun kalkındırılması finansal kuruluşlara misyon

kazandırılması, finansal sistemin çeşitlendirilmesi gibi amaçlar için faaliyet gösterir (Tunay, 2005: 349-357).

1.5.2.4. Sigorta Kurumları

Sigorta kurumları gelecekte meydana gelecek olan gelir eksikliğini azaltmak veya ortadan kaldırmak amacıyla primleri önceden tahsil ederek, sermaye birikimini sağlayan kurumlardır (Canbaş ve Doğukanlı, 2007: 245). Sigorta türleri primler bakımından sabit ve karşılıklı (Hayat sigortası ortaklıkları ve sağlık sigortası şirketleri), ödenecek tazminat miktarı bakımından zarar ve meblağ sigortaları (Mal ve kaza sigortası ortaklıkları, mal sigortası, mal varlığı sigortaları) kişi sigortaları (Emeklilik şirketleri) şeklinde sınıflandırılabilir (Güvel ve Güvel, 2010: 117). Hayat sigortası ortaklıkları birikim niteliği taşıyan ve insan yaşamına ilişkin riskleri teminat altına alan sigorta şirketleridir. Sağlık sigortası poliçeleri ve hayat sigortası poliçeleri sunarlar. Mal ve kaza sigorta şirketlerinde amaç sigortalıyı kaza, yangın gibi risklere karşı korumaktır. Sosyal Güvenlik kurumları hastalık, maluliyet, ölüm, emeklilik, işsizlik gibi risklere karşı genel çıkarları korumak amacıyla yasayla prim toplayan kurumlardır. 4 ayrı Sosyal Güvenlik Kurumu vardır. Bunlar Emekli Sandığı, Sosyal Sigortalar Kurumu, Bağ-kur, Banka ve Sigorta Şirketleri (Özel Sandıklar)'dır(Tunay, 2005: 382).

1.5.2.5. Kolektif Yatırım Kuruluşları

Birikimleri taşınır değerlere yatırarak riski dağıtmak ve azaltmak, kişilerin bireysel yapamayacakları yatırımları yapıp, portföy yönetmek için kurulmuş uzman kuruluşlardır. Menkul kıymetlere yatırım yapmak uzmanlık gerektirmektedir. Küçük tasarrufları yatırıma dönüştürmek isteyen birimler tek başlarına yatırım yapamazlar. Bunun için bu alanda bilgi sahibi olan uzmanlar aramaya başlarlar. İşte bu tip kuruluşlar böyle bir ihtiyaçtan doğmuştur. Kolektif yatırım kuruluşları çok sayıda kapital sahipliği, herkese uygun tek bir portföy, uzman eliyle meydana gelme, uzman tarafından yönetilme, maksimum kazanç, minimum maliyet, optimal denge esası, portföy hizmetlerinin tek bir birimden yönetilmesi özelliklerine sahiptirler(Karşlı, 2004: 148-149). Kolektif yatırım kuruluşları sözleşmeye dayalı (Kolektif Yatırım Kuruluşları) , Trust hukukuna göre KYK (Türkiye'de örneği bulunmamaktadır, ancak Anglosakson ülkelerindeki unit trustlar örnek verilebilir) şirket açık uçlu KYK (Türkiye'de örneği yoktur, ancak Amerika'daki mutual fund örnek verilebilir) şeklinde gruplandırılabilir. Gayrimenkul Yatırım Ortaklıkları, Menkul Kıymet

Yatırım Ortaklıkları, Risk Sermayesi Yatırım Ortaklıkları ve Yatırım Fonları kolektif yatırım kurumlarıdır (Kılıç, 2002: 4).

1.5.2.6. Aracı Kurumlar

Aracılık faaliyeti sermaye piyasası araçlarının kendi nam ve hesabına, başkasının nam ve hesabına, kendi namına başkasının hesabına alım satımını kapsamaktadır. Vadeli işlemler de bu tanıma girmektedir. Aracı kuruluşlar ise Sermaye Piyasası Kanunu'nun Madde 30/n'e göre sermaye piyasası faaliyetlerinin en az birini icra etmek amacıyla Sermaye Piyasası Kurulu'ndan yetki almış kurumlardır. Aracı kurumların tanımı yer almamakla birlikte, aracı kurumlar anonim şirket statüsünde kurulan banka ve banka dışı kurumları kapsamaktadır. Aracı kurumların faaliyetleri sermaye piyasası araçlarının halka arzı veya halka arz edilmeksizin satışı, daha önce ihraç edilmiş sermaye piyasası araçlarının alım-satımı, türev araçların alım satımı, repo sözleşmelerinin alım satımı, yatırım danışmanlığı ve portföy yöneticiliğidir (Karlı, 2004: 117).

1.5.3. Finansman Şirketleri

Diğer aracı kurumlar yapısal özellikleri farklı olan ve müşterilerine özel hizmet sağlayan ticari finansman şirketleri ile tüketici finansman şirketlerinden oluşur. Ticari finansman şirketleri faktöring, finansal kiralama şirketleri, forfaiting ve barter şirketlerinden oluşur. Bu oluşumlar büyük imalat şirketleri ile ticari işletmeler arasındaki fon alışverişinden doğmuştur. Büyük imalat şirketleri ürünlerinin satılması için ticari işletmelere finansman desteği sunarak, ürünlerinin daha rahat pazarlanmasını sağlarlar. Ticari finansman şirketleri de yüksek maliyetli bu ürünleri nakitle finanse edemeyebilir ve finansman ihtiyacı duyabilirler. Tüketici Finansman Şirketleri ise maddi teminata dayalı olarak işlem yapan ve bireysel krediler veren finansal araçlardır. Bu şirketlerin verdiği kredilere örnek otomotiv kredileri, kredi kartları ve dayanıklı tüketim kredileri verilebilir. KOÇ tüketici finansmanı A.Ş. ve TEB tüketici finansman A.Ş. bu şirketlere örnek verilebilir. Faaliyet konusu mal ve hizmet alımını finanse etmek üzere ödünç para veren araçların kuruluş ve çalışma izni alabilmeleri için (Tunay, 2005: 461-464):

- Anonim Şirket şeklinde kurulmaları
- Ödenmiş sermayelerinin 3 trilyondan az olmaması

- Hisse senetlerinin nama yazılı olup nakit karşılığı çıkarılması

• Sermayenin % 10 ve daha fazlasına sahip ortakların iflas ve konkordato talep etmemiş olmaları, ağır hapis cezasına çarptırılmamış olmaları, tüzel kişi ortakların bu maddenin fıkrasında belirtilen şartları taşımaları, ortakların taahhüt ettikleri sermaye miktarını karşılayabilir düzeyde olmaları gerekir. Ödenmiş sermaye tutarı müsteşarlıkça değiştirilebilir; ancak (b) bendinde belirtilen miktarı aşmamış olması şartlarını taşımaları gerekmektedir (Tunay, 2005: 461-464).

1.5.3.1. Finansal Kiralama Şirketleri

Finansal kiralama işlemi ilk olarak 1950’li yıllarda ABD’de taşıma araçlarının kiralaması ile ortaya çıkmıştır. Daha sonra çeşitli makine ve teçhizatla kullanılmaya başlanmıştır. Finansal kiralama kelimesinin kökeni Amerika’dır. Finansal kiralama belirli bir süre için kiralayan ve kiracı arasında yapılan, kiralayan tarafından satın alınan malın ve malın mülkiyetinin kiralayanda, kullanım hakkının kiracıda kaldığı anlaşmadır. Türkiye Muhasebe Standardı Kuruluna (TMSK) göre “Kiralama, kiraya verenin bir varlığın kullanım hakkını bir ödeme veya ödeme planı karşılığında, taraflarca karşılaştırılmış bir zaman süresince kiracıya devrettiği sözleşmedir. Finansal kiralama sözleşmesi ise; bir varlığın mülkiyetine sahip olmaktan kaynaklanan her türlü risk ve yararların devredildiği sözleşmedir. Sözleşme süresi sonunda, mülkiyet devredilebilir veya devredilmeyebilir.” (Bal, Bal ve Öztürk, 2007: 69). Finansal kiralama borçla finansmanın bir türüdür. Bir işlemin finansal kiralama sözleşmesi olarak nitelendirilmesi için şu şartları taşımaları gerekmektedir (Ceylan ve Korkmaz, 2010: 92):

- Kiralama konusu olan menkul kıymetin kiralama işlemi sonunda kiracıya devredilmesi,
- Kiralama işlemi sonunda iktisadi kıymetin rayiç bedelinden daha düşük bir bedelle kiracıya satılması,
- Kiralama süresinin ürünün ekonomik ömrünün % 75’inden daha büyük bir bölümünü kapsamaması,
- Sözleşmeye göre yapılacak ödemelerde ödemelerin bugünkü değerinin toplamı iktisadi kıymetinin rayiç bedelinin % 90’ından daha büyük bir değere sahip olmasıdır.

Leasingde hukuki işlem yapmaya yetkili her türlü kişi ve kuruluş kiracı olabilir, buna göre her türlü şahıs firmaları, her türlü ortaklıklar, serbest meslek mensupları kiracı olabilirler(FİDER, 2022). Tüm dünyada yatırımların orta vadeli finansmanında çokça kullanılan leasing özellikle enflasyonist ekonomilerde kurumların her geçen gün artan işletme sermayesi ihtiyaçlarını karşılamada işletmeler için alternatif finansman yöntemi teşkil etmektedir (FİDER, 2022). Finansal kiralamanın faaliyet kiralaması, finansal kiralama, doğrudan leasing, dolaylı leasing, brüt leasing-net leasing, tam ödemeli leasing, tam ödemesiz leasing, kaldıraçlı leasing, satış ve geri kiralama, satışa yardımcı kiralama, vergi kiralamaları, kapalı ve açık uçlu kiralama, yüzde kiralamaları, uluslararası kiralama gibi türleri bulunmaktadır. Kiralama işlemi yurt içi uluslararası, gümrük muafiyetli uluslararası ve gümrük muafiyetiz uluslararası olarak yapılabilir (Ceylan ve Korkmaz, 2010: 112). Finansal kiralama sektörünün aktif büyüklüğü 2021 yılı son çeyreği 80,3 milyar TL olarak gerçekleşti ve işlem hacmi %54,6 büyüme kaydetti. 2022 yılı itibariyle 22 finansal kiralama şirketi aktif işlem yapmaktadır ve 61 finansal kiralama şirketinin izni iptal edilmiştir (BDDK, 2022).

1.5.3.2. Faktoring

Faktöring finansman sağlamak amacıyla ticari alacakların satılması, diğer bir ifadeyle mal ve hizmet satımından sağlanan istenebilir alacakların uzman şirketlere satıldığı finansal süreci temsil eden işlemdir. Müşteri firmanın alıcısı faktör borçlusu olur. Bundan dolayı müşteri firmanın faktöre direk ödeme yapması gerekmektedir. Faktoring şirketi kredi riskini devir alırken, borçları satın alınan işletme ile ilgili gerekli bilgileri toplar ve satış defterine kaydeder (Soufani, 2002: 239). İlk olarak İngiltere’de 1300’lü yıllarda uygulanan faktoring işlemi 18. Yüzyılda yaygınlaşmıştır. İngiltere’den sonra ise tüm dünyada yaygınlaşmıştır. Faktoring işleminde üç taraf vardır. Bu taraflardan alıcı; faktoring şirketi müşterisinin alacağı olduğu işletme, satıcı; faktoring işlemi talep eden taraf ve faktoring şirketi; müşteri alacaklarını devralan şirkettir (İbicioğlu, 2006: 33). Faktoring sektörü alacakların takip edilmesi, tahsilâtı, alternatif kaynakların sağlanması, ticari risklerin üstlenilmesi konusunda işletmelere yardımcı olur. Küresel krizden dolayı işletmeler durgunluk dönemine girmiştir. Bu dönemde alacakların takibini faktoring şirketlerine yaptıran şirketler güvenli satış platformu oluşturmuşlardır.

Faktoring türleri şöyle sıralanabilir (Ceylan ve Korkmaz, 2010: 11):

- İskonto esasına dayalı faktoring: Bu faktöring türünde satıcı alacaklarını devrettiği vadeden önce alacaklarının bir kısmını tahsil edebilir.
- Vade esasına göre faktoring: Bu faktoring türünde şirketler alacaklarını devrettiğinde ancak alacaklar vadesi gelince tahsil edilebilir.
- Full servis-rücu edilemez faktoring: Full servis faktöring de işletmeler alacaklarını devrettikleri fatura üzerinde belirtirler ve faktoring şirketi satıcıya rücu edemez.
- Full servis-rücu edilebilir faktoring: Bu faktoring türünde faktoring şirketi alacakları tahsil edemediğinde satıcı şirkete rücuda bulunabilir.
- Full servis-açıklanmamış rücu edilebilir ve edilemez faktoring: Bu faktoring türünde satıcı işletme alacaklarını faktoring şirketine devrettiğini belirtmek istemez. Bu durumda bir pazarlama şirketi adı altında faktoring işlemi yapacak şirket kurar. Müşterilerin haberdar edilmesi gerekmeyeceği birlikte, pazarlama şirketinin kurulması maliyetleri artırmaktadır.
- İhracat faktoring: Alıcının yabancı bir ülkede bulunması durumunda faktoring sözleşmesi yapıldığında ihracat faktoringi söz konusu olur.
- Yurt içi faktoring: Alıcı, satıcı ve faktoring şirketinin aynı ülkede ikamet ettiği faktoring türüdür.
- İthalat faktoring: Faktoring şirketinin muhabir vasıtasıyla yurt dışındaki ihracatçı işletmeye ödeme garantisi verdiği faktoring türüdür.

2022 yılında faaliyet gösteren 52 faktoring şirketi bulunmaktadır ve 65 faktoring şirketinin izni iptal edilmiştir(BDDK,2022). Türkiye’de faktoring şirketlerinin en büyük sorunlarından biri ön ödemelerden alınan Banka ve Sigorta Muamele vergisinden dolayı maliyetlerin yüksek olmasıdır. Diğer önemli sorun işlemlerin açık hesap olarak değil de çek ve senetle yapılmasıdır (Ceylan ve Korkmaz, 2010: 32). Faktoring sözleşmelerinin işletmelere satış muhasebesinin etkin yürütülmesi, alacağın ödenmemesi riskine karşılık korunma, finansman esnekliği gibi faydaları vardır (Erdemol, 1992: 7). Faktoring şirketleri Sermaye Piyasası Kurulu’na göre faaliyetleri dışındaki işlemlerle uğraşmazlar, teminat mektubu

veremezler, mevduat şeklinde para toplayamaz, öz kaynaklarının 15 katından fazla borçlanamaz ve herhangi bir belgeyle ilişkilendirilmeyen alacakları satın alamazlar (Günel, 2006: 158).

1.5.3.3. Forfaiting

Forfaiting işlemi alıcının talep etmesi üzerine vadeli olarak yapılan ihracat işlemi sonucunda verilen poliçe veya bononun forfaiting işlemi yapan kuruluşa verilerek iskonto ettirilmesi ve ihracat bedelinin peşin tahsil edilmesi ile oluşan işlemdir. Orta ve uzun vadeli finansman yöntemidir ve yatırım malları için forfaiting işlemi söz konusudur. Forfaiting işleminde uluslararası yapıldığı için diğer risk türlerine ek olarak politik risk ve transfer riski söz konusu olur. Forfaiting işlemi kıymetli evraklar üzerinden gerçekleştirilmekte ve bu evraklar ikincil piyasada da satılabilmektedir. Türkiye’de forfaiting işlemi yapan kuruluşlar bulunmamakta ve bu işlem faktöring şirketleri tarafından yapılmaktadır (Günel, 2006: 158). Forfaiting işleminin tam ve eksik olmak üzere iki türü bulunmaktadır. Forfaiting işlemleri Türkiye’de çok fazla gelişmemiştir. Bunun başlıca nedenleri; daha çok tüketim mallarının ihraç edilmesi, diğer ülkelere göre ihracat hacmimizin daha düşük olması ve bankacılık sektörünün gelişmediği ülkelerle yapılması, forfaiting işlemleriyle ilgili herhangi bir yasal düzenlemenin olmaması ve forfaiting ile ilgili tanıtım çalışmalarının yapılmaması gibi etkenlerdir. Ülkemizde Forfaiting daha çok ihracatçı firmalar kullanmaktadır. Özellikle Asya ülkeleri, Rusya, Irak Orta Tunus ve İran’da faaliyet gösteren Türk inşaat firmaları tarafından yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. En çok kullanılan sektörler ise sanayi, petrokimya, çimento, demir-çelik, elektronik ve ilaçtır. Forfaiting işlemlerinin Türkiye’de daha çok önem kazanması ve yaygınlaşabilmesi için tüketim mallarından çok yatırım mallarının ihracatının yapılması gerekmektedir(Tunay, 2005: 460).

2. BÖLÜM

2. FİNANSAL OKURYAZARLIK

2.1. Finansal Okuryazarlık İle İlgili Temel Kavramlar

Finansal okuryazarlık kavramını anlayabilmek için öncelikle bu kavramı açıklamada yardımcı olacak kavramları öğrenmek gerekmektedir. Finans konusunu ve okuryazarlığın yalnızca okuma yazmadan meydana gelmediğini anlamadan finansal okuryazarlıkla alakalı yapılacak yorumlar gerçeği yansıtmayacaktır. Literatür incelendiğinde finansal okuryazarlık kavramıyla ilişkili olup aynı zamanda yerine kullanılabilen bazı kavramlar şunlardır:

Finansal Bilgi

Finansal Davranış

Finansal Tutum

Finansal Farkındalık

Ekonomi Okuryazarlığı

Finansal bilgi seviyesi finansal okuryazarlığın tespit edilmesindeki etkili faktörlerden biridir. Bireyler günlük hayatta karşılaştıkları finansal olaylarda doğru kararlar verebilmek için finansal bilgiye ihtiyaç duyarlar. Bir kişinin “Finansal okuryazar” olarak adlandırılabilmesi için tasarruf, bütçe, yatırım, enflasyon, basit ve bileşik faiz, kredi, gibi finansal bilgilere sahip olması gerekir (Alkaya ve Yağlı, 2015:586). Bireyin finansal bilgi birikiminin olması tek başına anlam ifade etmez. Ekonomik kararlar alırken sahip olduğu bilgiyi kullanabilmesi, bilgilerini finansal hayatıyla bütünleştirebilmesi ve onları geliştirerek doğru finansal kararlar alması gerekmektedir. Sahip olduğu finansal bilgileri anlaması ve bunları nerede nasıl kullanacağını öğrenmesi bireye daha etkili kararlar alma fırsatı tanımaktadır (Öztürk, 2014: 10). Finansal davranış insanların kişisel finans bilgilerinin takibi, daha dikkatli alışveriş yapmaları, tasarruf ve yatırımlarını kişisel borç ve kredilerini yönetebilmeleri, kısa ve uzun vadede yatırımlarını değerlendirebilmeleri biçiminde tanımlanabilir (Alkaya ve Yağlı, 2015:589). Ancak finansal davranışlar daha çok ileriye yönelik harcama, birikim yapma gibi konularda alınacak kararları doğrudan etkilemektedir.

Örneğin, geleceği için endişelenen insanların, endişelenmeyen insanlara oranla birikim ve harcama yapma davranışları birbirlerinden farklı olacaktır.

Finansal okuryazarlığın en önemli bileşenlerinden biri olarak kabul edilen finansal tutum kavramı, bireylerin gelecek zamanlarda yapmak istedikleri planları ile yatırım ve tasarruflarını ilgilendirmektedir. Bireylerin tutumlarının finansal refah düzeyleri üzerinde belirgin bir etkisi vardır. Bu nedenle finansal okuryazarlık ile ilgili ölçme çalışmalarında tutumların belirlenmesi önemlidir. Örneğin, bireylerin gelecek için birikim konusunda negatif bir tutumları varsa bireylerin birikim davranışını gerçekleştirme konusunda daha az yatkın olacağı söylenebilir. Benzer şekilde, kısa vadedeki isteklerini önemsemeyi tercih eden bireylerin, acil durumlar için tasarruf ya da uzun vadeli finansal planlar yapma olasılıkları daha düşük olacaktır (TEB, 2015: 4). Finansal farkındalık bireylerin finansal ürün ve kavramlar hakkında risklere ilişkin bilgilerini ve bilinç seviyelerini arttırarak bu bilgilerini anlama düzeylerini geliştirmelerini böylece finansal risk ve fırsatları daha iyi fark etmelerini karar alma ve değerlendirme yapma süreçlerinde daha etkin davranmalarını sağlayan olgudur (OECD, 2005). Ekonomi okuryazarlığı ise, hem birey hem de ülke için önemli olmakla birlikte, hükümetin bazı ürünler üzerindeki fiyatların yükseltmesi, enflasyon ve faiz arasındaki ilişki gibi iktisadi terimlerin halk tarafından bilinmesidir (Yeop Yunus ve diğerleri, 2010: 69-70).

2.2. Finansal Okuryazarlık Kavramı

Finansal okuryazarlığın birçok boyutu ve tanımı vardır. Kısaca, bireylerin maddi kaynaklarını en iyi şekilde kullanım ve yönetimini sağlamak için gerekli bilgi ve birikime sahip olmaları anlamına gelmektedir. Finansal okuryazarlık 4 önemli kavram içermektedir. Bu kavramlar; gelir, harcama, servet ve borç olarak nitelendirilmektedir. Gelirlere örnek olarak; maaşlar, harcamalara örnek olarak; alışveriş, vergiler vs. borçlara örnek olarak; banka borçları, kredi kartları, tüketici kredileri, servete örnek olarak ise emlak gibi örnekler verilebilir. Bunların en iyi şekilde kullanımı ya da yönetilmesi gerekli bilgi, disiplin ve kararlılık içinde olma durumuna finansal okuryazarlık denir.

Geçmişten günümüze finansal okuryazarlığın farklı tanımları da Tablo 1 de gösterilmiştir.

Tablo 2.1. Finansal Okuryazarlığın Farklı Tanımları

KAYNAK	TANIM
(Kim, 2001)	Finansal okuryazarlık, bireylerin çağdaş toplumda varlıklarını sürdürebilmek için ihtiyaç duyduğu ana bilgidir.
(Bowen, 2003)	Finansal bilgi en basit tanımıyla, günlük işlevleri yerine getirebilmek için anlaşılmasında hiçbir zorluk yaşatmayan, temel finansal terimlerden oluşur.
(Mandell, 2006)	Finansal okuryazarlık bireylerin kendileri için önemli finansal kararlar almalarıdır.
(Courchane, 2008)	Tüketici okuryazarlığı bireyin sahip olduğunu varsaydığı veya gerçekten sahip olduğu finansal bilgi olarak adlandırılır.
(Bayram, 2010)	Finansal okuryazarlık; finansal kavram, finansal bilgi, finansal ürün ve bunlarla ilgili uygulamaları içeren eş zamanda da bunlarla ilgili basit seviyede bilgi sahibi olmayı, bu bilgileri kullanıp elverişli kararlar alabilmeyi sağlayan bir alandır.
(Gerek ve Kurt, 2011)	Ekonomi okuryazarlığı; içinde yaşadığımız dünyayı daha iyi anlamamızı sağlamakta, insanları daha akla yatkın ve katılımcı olmaya yönlendirmekte, para ve ekonomi politika kavramlarına aşina olmamızı sağlamaktadır.
(Mercan ve diğerleri, 2012)	Ekonomi okuryazarlığının tanımı; finansal problemlerin yorumlanması ve sonuca kavuşturulmasında, finansal koşullardaki ve kamusal politikadaki değişimlerin sonuçlarını inceleme, kar, para ve maliyet konularını daha iyi ve kolay anlamaktır.
(Kaderli ve diğerleri, 2016)	Finansal okuryazarlık, insanların finansal durumunu anlama, analiz etme ve iletişim kurma yeteneği olarak tanımlanmıştır.

Finansal okuryazarlık konusunda ilerleyip gelişebilmek ve gerekli çalışmaların yapılabilmesi için öncelikle mevcut finansal okuryazarlık seviyesinin belirlenmesi gerekmektedir. Yapılan bu çalışmada Adnan Menderes Üniversitesi'nde eğitim/öğrenim gören öğrencilerin finansal okuryazarlık seviyelerinin analiz edilmesi ve literatüre katkı sağlaması amaçlanmıştır.

2.3. Finansal Okuryazarlığın Önemi

Tüm Dünyayı etkisi altına alan küresel ekonomik sistem ile birlikte birçok şey değişti. Bu değişimden de en çok bireyler etkilendi. Bireylerin ekonomi alanındaki bilgileri hızla gelişen piyasalar karşısında yetersiz kaldı. Öte yandan mal ve hizmet çeşitliliğinin giderek artması bireylerin harcama yaparken bütçeleri üzerindeki kontrolü sağlamakta zorlanmalarına sebep oldu. Ekonomi de meydana gelen tüm bu gelişmeler sonucunda hem yatırım hem de harcama tarafındaki finansal bilgi yetersizliği finansal tutum ve davranışa yansınca geleceğin belirsizliği karşısında bireylerin bütçelerini sağlıklı yönetebilmeleri için temel vatandaşlık bilgisi olarak finansal okuryazarlık kavramının önemi ortaya çıkmıştır (Gündoğdu,2020:2). Finansal okuryazarlık daha çok rasyonel kararlar verme, yaşam kalitesini yükseltme, ekonomik ve sosyal refahı artırma, aile ilişkilerine duyulan

memnuniyeti olumlu yönde etkilemesi nedeniyle son derece önemlidir (Jorgensen, 2007). Bireylerin kendi kişisel bütçeleri, kişisel planlamalarının olması, ekonomi alanında kendilerini yetiştirebilmeleri çok önemlidir. Bireyler özellikle hangi alanlarda olurlarsa olsunlar finansal anlamda farklı planlama açısından kendilerini yetiştirmeli ve bu nokta da geleceğe dair planlamalar yapmalıdırlar. Bu alanlar kredi, tüketim, yatırım, tasarruf, borç alma ya da verme gibi konular ile ilişkilidir. Finansal okuryazarlık finansal sisteme, topluma ailelere, bireylere katkıda bulunduğu için önemlidir (Durukal ve Kaderli, 2016:354-356).

Finansal okuryazarlık, insanların karşılaşacağı finansal sorunları çözebilmeleri ve etkili kararlar alabilmelerini sağlamaktadır. İnsanların farklı finansal bilgi seviyelerine sahip olmaları farklı finansal davranışların oluşmasına olanak sağlamaktadır. Bu durumda saydam bir yatırım ortamının oluşması bakımından finansal okuryazarlık seviyesi, mali piyasalar için çok büyük önem teşkil etmektedir (Tuna ve Ulu, 2016: 129-139). Bireyler gelecekleri için ekonomik planlar yapmamakta ve finansal kaynak yönetimi konusunda bilinçsiz birer tüketici durumundadır. Bu durum ise bireylerin kararları olumsuz yönde etkilemektedir. 2008 de yaşanan küresel krizden sonra finansal okuryazarlığın önemi ve etkisi açıkça ortaya koyulmuştur (OECD, 2013).Bilinçsiz tüketici, ekonomik çöküntü veya refah zamanlarında nasıl davranacağını bilememekte, kendi için doğru olan çözüm yolunun ekonomi açısından sonuçlarını görememektedir. Finansal okuryazarlık; bireyin ve ailenin finansal davranışlarına birçok fayda sağlamaktadır (Er ve Çetintaş, 2018). Finansal okuryazarlık; üniversitede öğrenim gören öğrenciler için de önemli bir kavramdır Öğrencilerde faturaları mobil bankacılık ile ödemekte, kredi kartı kullanmakta, harç ödemelerini internet bankacılığı ile yapmakta, sağlık sigortası yaptırmakta, eğitim kredisi gibi pek çok finansal ürünleri kullanmaktadır. Kariyer hayatına daha başlamamış olan bu öğrencilerin önlerinde finansal planlama ve finansal yönetim konusunda uzun bir gelecek bulunmaktadır. Bu yaşamın finansal açıdan başarılı devam ettirebilmesi bireyin finansal refahı üzerinde direkt etkilidir (Temizel ve Bayram, 2011: 12). Finansal krizler, küreselleşen dünyada yaşanan doğal kaynaklarının yetersizliği ve sermaye piyasalarının kişiler için anlaşılabilir halde olması finansal farkındalığın önemini her geçen gün arttırmaktadır. Özellikle OECD ülkeleri ve OECD ye üye olmayan ülkelerde yapılan çalışmalarda, kişilerin temel seviyede finansal bilgiye sahip oldukları ancak bunun farkında olmadıkları sonucu ortaya çıkmıştır. Finansal okuryazarlık düzeyinin düşük olması gelişmiş ülkelerde de büyük bir sorun olarak düşünülmektedir. ABD bakanlar kurulu, Amerikalı genç bireylerin finansal okuryazarlık

seviyesinin düşük olduğunu ve bunun için bir önlem alınmazsa gelecekte finansal krizin kaçınılmaz olabileceğini belirtmişlerdir (Kılıç vd, 2015).

OECD tüm Dünya’da meydana gelen global ekonomik gelişmeler sonucu finansal okuryazarlık kavramının önemini ve gerekliliğini ortaya koyan bazı faktörler yayınlamıştır. Yayımlanan çalışmadaki faktörler şu şekildedir (Cihangir ve Ergin, 2015):

- Finansal ürünlerin karmaşık yapısı,
- Finansal ürünlerin artışı,
- Doğum oranlarındaki artış ve yaşam standartlarının artması,
- Emeklilik sistemlerindeki değişiklikler,
- Finansal okuryazarlık seviyesindeki düşüklük,
- Gelirlerdeki değişimler.

2.4. Finansal Okuryazarlığı Etkileyen Faktörler

Finansal eğitim, finansal bilgi ve finansal okuryazarlık; literatürde ve medyada birbirlerinin yerine kullanılan terimlerdir. Finansal bilgi ve finansal davranış ise birbirinden ayrı düşünülmeyen ve birbirini tamamlayan kavramlar olarak finansal okuryazarlık seviyesini etkilemekte ve finansal piyasa oyuncularının kararlarına yön vermektedir (Tuna ve Ulu, 2016:129-139).

Finansal okuryazarlığı etkileyen pek çok faktör vardır. Bu faktörler şu şekildedir.

- Sosyo-Demografik Özellikler,
- Aile Geçmişi ve Zenginlik/Servet,
- Tasarrufları Artırma Eğilimi,
- Finansal Memnuniyet,
- Umutsuzluk.

Bireylerin finansal okuryazarlığını etkileyen sosyo-demografik özellikler ele alındığında yaşları, cinsiyetleri, gelir düzeyleri ve eğitim durumları gibi birçok özellikler araştırmalarda hipotez olarak kullanılmıştır. Yapılan çalışmalarda, eğitim seviyesi ile finansal okuryazarlık orantılı olarak değişmektedir. Eğitimli bireylerin, eğitim düzeyi düşük olan bireylere göre finansal okuryazarlık düzeyinin yüksek olduğu, daha düşük eğitimli bireylerin ise finansal okuryazarlık düzeylerinin düşük olduğu anlaşılmıştır (Beres ve Huzdik, 2012). Ayrıca bireyin eğitim seviyesinin yüksek olması, kredi raporlarını anlamasında yüksek finansal bilgiye sahip olmasıyla birebir ilişkili görülmektedir (Monticone, 2011). Bu iki araştırma sonucuna göre finansal okuryazarlık ve eğitim durumu ayrı düşünülmemelidir. Tüm dünyada yüksek eğitimli bireylerin düşük eğitimli bireylere göre erkek bireylerinin kadın bireylere göre ve orta yaşlı insanların genç ve yaşlı insanlara göre finansal okuryazarlık seviyelerinin daha yüksek olduğu ileri sürülmektedir (Lusardi ve Mitchell, 2011). Finansal okuryazarlığın cinsiyet üzerindeki etkilerini araştırmak için pek çok çalışma yapılmış ve yapılan çalışmaların önemli bir bölümünde kadınların finansal okuryazarlık düzeyinin erkeklere kıyasla düşük olduğu belirlenmiştir (Adeleke, 2013; Jorgensen ve Savla, 2010).

Finansal okuryazarlığı etkileyen diğer bir faktör ise aile geçmişi'dir. Finansal okuryazarlık seviyesi, özellikle ailenin eğitim seviyesine, emeklilik durumuna ve çocuklara gelecekte miras bırakılıp bırakılmayacağına bağlı olarak değişiklik gösterebilmektedir (Lusardi, 2010). Ayrıca ailelerin finansal bilgi düzeyi üzerinde herhangi bir etkisinin bulunmadığı ancak finansal davranışları etkilediği ileri sürülmektedir (Jorgensen ve Savla, 2010). Finansal okuryazarlığı etkileyen diğer bir konu ise tasarruf arttırma eğilimidir. Meier ve Sprenger (2008) tasarrufları arttırma eğilimi üzerinde finansal okuryazarlıkla ilgili yapılan çalışmada, 870'den fazla kişiye ücretsiz kredi danışmanlık ve bilgilendirme hizmeti sunulmuş ve yarısından fazlası hizmeti almayı kabul etmiştir. Araştırmacılar bağımsız bir şekilde araştırmaya katılan ve katılmayan kişilere verilen hizmetten faydalanıp faydalanmayacakları hakkındaki tercihlerini öğrenerek tasarrufları artırma eğilimlerini ortaya koymuşlardır. Bu bilgi sonucunda, bireysel tasarrufları artırma eğilimi ilerideki yıllarda hangi bireyin finansal okuryazar olup, hangi bireyin finansal okuryazar olmayacağını gösterebilmektedir. Finansal okuryazarlığı etkileyen olumlu bir özellikte finansal memnuniyet faktörüdür. Kişilerin finansal uygulamaları kendi yöntemleri ile öğrenmelerinin, finansal okuryazarlık düzeylerinin yükselmesine imkan sağlayabileceği bunun da bireyin kariyer hayatında olumlu bir etki yaratacağı belirtilmektedir (Loibl ve

Hira, 2005). Umutsuzluğun finansal davranış ve tutumlar üzerinde olumsuz bir etkisinin olduğu düşünülmektedir. Finansal okuryazarlığı düşük olan bireylerin finansal anlamda ilerlemeleri ve gelişmelerinin zor olduğu ve bu durumdan kurtulamayacaklarını düşünerek umutsuzluğa düşmeleri, bireyleri olumsuz yönde etkilemektedir (Murphy, 2013: 73-81).

2.5. Finansal Okuryazarlığın Geliştirilmesi

Bireylerin finansal işlemlerini güvenle yerine getirebilmelerinde, finansal kurum ve kuruluşların etkili ve verimli bir şekilde faaliyetlerini gerçekleştirebilmesinde finansal okuryazarlığın önemli bir payı bulunmaktadır. Günlük hayatta karşılaştığı birçok finansal işlem (havale, eft, banka hesabı açma vb.) dahi bireyler için sorun teşkil edebilmektedir. Teknolojinin de gelişmesiyle giderek daha da karmaşıklaşan finansal ürünler bireylerin kaygı düzeyini arttırmaktadır. Bundan dolayı finansal okuryazarlık, hem bireyler için hem de iyi bir ekonomik düzen için oldukça önemlidir. Bunlara paralel olarak finansal okuryazarlığın geliştirilmesi mevduat, yatırım, sigorta gibi araçlara olan güvenle birlikte ilginin de artmasını sağlamaktadır (Temizel, 2010: 11). Finansal eğitim ile ilgili faaliyetlerin artırılması ve genç bireyleri bu anlamda eğitime teşvik etmek, onları geleceğe hazırlamak için çok önemlidir. Ancak Türkiye de eğitim sistemi içerisinde finansal eğitim ile ilgili çalışmalar henüz tam anlamıyla dâhil edilememiştir. Sadece üniversiteler de iktisadi alanda eğitim veren fakülteler de finansal eğitim verildiği görülmektedir. Ülkemiz için de bu kötü durumun giderilmesi ve genç bireylere ilkokul düzeyinden itibaren temel düzeyde finansal eğitim verilmesi finansal okuryazarlığın geliştirilmesine büyük katkı sağlayacaktır. Finansal okuryazarlığın geliştirilmesi ile bireylere tasarruf bilinci aşılabilir, finansal ürün ve hizmetleri tanınması böylelikle bu ürünlere talebin artması sağlanabilir. Finansal okuryazarlığın geliştirilmesinde eğitim kurumlarının yanı sıra, medyadan ve çeşitli sivil toplum kuruluşlarından da faydalanılabilir. Medyada finansal okuryazarlığı geliştirecek programlar, yayınlar yapılırken, bilgiyi topluma ulaştıracak çeşitli kampanyalar düzenlenebilir.

2.6. Finansal Okuryazarlığın Özellikleri

Finansal okuryazarlık üç temel öge üzerine inşa edilmiştir. Bunlar; gündelik finansal okuryazar, nadiren finansal okuryazar ve finansal okuryazarlık uzmanı olarak ifade edilmektedir. İlk grupta yer alan bireylerin harcama, tüketici hakları, bütçeleme, bankacılık, sigortacılık, faiz oranları, vergilendirme, tasarruf, borç yönetimi, kredi kartları, net gelir,

hedef belirleme, enflasyon gibi konularda bilgi sahibi oldukları varsayılmıştır. İkinci grup bireyler ise yatırım, miras sözleşmeleri, ev kredisi, emeklilik fonları, gayrimenkul yatırım ortaklıkları, iş yerinin sağlamış olduğu faydalar gibi konuları kapsayan özelliklere sahip olan nadiren finansal okuryazarlardır. Son grupta yer alan bireyler ise türev ürünler ile portföy yönetimi konularında uzmanlaşmış kişilerden oluşmaktadır (Ağırman ve Akyol, 2019: 18). Finansal Okuryazarlık kavramı, ekonomi alanında yeterli bilgiye ve bu bilgiyi kullanabilecek seviyeye ulaşmak değildir. Finansal okuryazar olan kişiler sahip oldukları bu bilgileri uygulama sırasında kullanabilmelidir. Bütçe yönetimi, tasarruf, yatırım, borç yönetimi vb. birçok faaliyeti gerçekleştirebilmeli, finansal bilgisinin yeterli olmadığını anladığında ise konuyla ilgili bilgi alacak yerleri, teknolojiyi kullanmayı bilmelidir (Gökmen, 2012: 20).

Finansal okuryazarlığın özellikleri arasında;

- Parayı iyi yönetmek
- Bütçe yönetimi ve borçlanma
- Finansal ürün seçimi
- Finansal planlama

yer almaktadır.

2.6.1. Parayı İyi Yönetmek

Finansal okuryazarlığın özelliklerini açıklarken paradan ve parayı nasıl daha iyi yönetmekten bahsedilmektedir. Bireylerin alışverişlerini nasıl yapacağı, faturaları nasıl ödeyeceği, çocuklarının masrafı, bütçeleme ve planı nasıl yapacağı kısaca paralarını nasıl idare edileceği ile ilgili bütün konular para yönetimi ile ilgili konulardır. Finansal okuryazar olan bireyin paralarını etkin bir şekilde kullanması gerekir (Öztürk ve Demir, 2015:113-134).

Ben Franklin “Eğer zengin olmak istiyorsanız, kazanmak kadar biriktirmeyi de düşünün” demiştir. Doların sembolik yüzü olan Ben Franklin’in bu sözü, zengin olanın yolunun kazanmak kadar biriktirmekten de geçtiğini anlatmaktadır Jackie Mason “Eğer hiçbir şey satın almazsam, hayatımın sonuna kadar yetecek param var.” demiştir. ABD li

komedyen Jackie Mason, para yönetiminin önemini bu sözyle vurgulamaktadır. İhtiyacımız olmadığı halde sırf beğendiğimiz için bir şeyler satın almanın, paramızı sorumsuzca harcadığımızı gösterdiğini belirtmekte bu nedenle ihtiyaçların iyi belirlenmesi gerektiğini, bir şeyler satın almadan önce iyi düşünülmesi gerektiği şeklinde tavsiye vermektedir. Joe Biden“ Bana değer yargularından bahsetme. Bana bütçeni göster, değer yargularını ben sana söyleyeyim.” demiştir. ABD başkanı Joe Biden, para kullanım şeklinin kişisel özelliklerinizi yansıttığını belirtmektedir. Paranızın miktarı ve onu kullanım şekliniz, sahip olduğunuz değer yargularını doğrudan etkilemektedir. Tasarruflar ve bilinçli bir para yönetimi kendinize olan saygınızı da gösterdiğini belirtmektedir (TEB, 2019).

2.6.2. Bütçe Yönetimi Ve Borçlanma

İyi bir finansal planlamanın en önemli adımı bütçe oluşturmak ve bütçe yönetimini uygulamaktır. En basit tanımıyla bütçe, gelir ve giderlerin oluşturulduğu detaylı tablo olarak tanımlanabilir. Bireylerin elinde bulundurduğu parayı en iyi ve etkili şekilde yönetmesi, bütçeye bağlı olarak hayatını devam ettirmesi gerekmektedir (Daniell, 2006). Kendi ekonomimizi iyi yönetmenin bir diğer önemli etkeni ise iyi bir bütçe planlanması yapabilmektir. Bütçe planlaması için sabit gider ve gelirlerimizin önemi oldukça fazladır, yani bu noktada ne kadar gelir kazanıyoruz sorusu çok önemlidir. Bununla birlikte bütün bunların üzerinde olan daha ayrıntılı konunun denklemler olduğu belirtilmektedir. Kurduğumuz denklemler ise, gelirlerimizden sabit giderleri çıkardığımızda kalan miktar eğer birikim yapmamıza yetecek kadarsa o miktarı birikim yapmak için ayırabiliriz. Ancak tasarruf etmenin ve birikimlerimizi arttırmanın en önemli yolu bahsettiğimiz denklemi değiştirmekten geçmektedir, denklem değiştiğinde ise: Gelirlerimiz – yapabileceğim, yapmak istediğim birikim miktarı = kalanı ile giderlerimi karşılamak şeklinde bir denklem halini alıyor. Bu iki denklem arasındaki en önemli fark kalanları ile giderlerini sağlamaktır. Bütçe oluşturmak ve oluşturduğumuz bütçeyi ise yönetebilmenin önemi bu yüzdendir.

2.6.3. Finansal Ürün Seçimi

Finansal pazarlarda işlem gören ve fon oluşumuna yardımcı olan varlıklar finansal ürün olarak tanımlanmaktadır. Finansal ürünlere yapılan yatırımlar sayesinde bireyler daha kolay ve minimum seviyede riskle gelirlerini arttırabilmekte, yatırımcısına sahip olabileceği fiziki varlıkların yanı sıra daha değişken varlıklara sahip olabilme ve son olarak da tüm bu

yatırımlardan doğan harcamaları bireylerin karşılaması yerine söz konusu araçlardan karşılanması olanağını da tanımaktadır.

Finansal ürünlerin özellikleri şu şekilde sıralanabilmektedir:

Likidite: Gayrimenkul değerlere göre menkul değerler daha fazla likittirler. Finansal değerlerin likiditesinin önemli derece de artabilmesi için, finansal sistemin yeterli düzeyde gelişmiş olması gerekmektedir.

İşlem Maliyetleri: Yatırımcıya göre işlem maliyetleri, aktif varlıkların satılması yada satın alınması sırasındaki giderlerden oluşmaktadır.

Bölünebilirlik: Bu özellik yatırımcıların finansal araçlara istedikleri oranda sahip olmaları açısından önemlidir. Servet sahipleri finansal değerini çok büyük bulduğu araçlara yönelmeyebilir. İşletmeler ise çoğunlukla tahvil ve hisse senedi gibi bölünebilirliği az olan maliyet açısından daha avantajlı araçlara yönelirler. Bölünebilirliği yüksek olan menkul değerleri ise ödünç alıcılar tercih ederler.

Fiyatların Öngörülebilirliği: Finansal varlıklarda zaman içinde oluşabilecek fiyat değişikliklerinin tahmin edilebilmesi önemli bir özelliktir (<https://www.frmtr.com>, 24.04.2019).

2.6.4. Finansal Planlama

Finansal okuryazarlığın bir diğer özelliği olan finansal planlama; bireylerin paralarını daha iyi yönetebilmeleri için kısa, orta ve uzun vadeli planlar yapmalarının gerekliliğini ifade etmektedir. Finansal plan bütçeleme, kredi alma(ev, araba, ihtiyaç vb.), emeklilik, nakit yönetimi, yatırım gibi konularda yapılmaktadır. Finansal planlama yaparken bireyin finansal sistem ile ilgili bazı kavramları bilmesi ve uzun vadede etkilerini hesap edebiliyor olması beklenmektedir. Bu kavramlardan bazılarını örnek olarak, para kavramı ve zaman değeri, faiz hesaplamaları, risk-getiri kavramı, piyasa koşullarının değişkenliği, enflasyon, ölçek ekonomisi ve diğer ekonomik piyasaların özellikleri gösterilebilir (Madura, 2004:3).

2.7. Finansal Eğitimin Tanımı ve Kapsamı

Kişisel mali kararlar alabilme yetkinliğimiz küçük yaşlarda başlar ve hayatımız boyunca sürer. Tüketim, birikim, yatırım, risk, borç alma ya da borç verme gibi konular

hayatın her aşamasındaki birey için önemlidir. Küçük de olsa bir çocuk harçlığıyla tüketim ve tasarruf yapabilir. Yani, ekonomi yalnızca işin ehli kişileri değil, gençler hatta çocuklar da dâhil olmak üzere tüm toplumu ilgilendirmektedir. Üstelik bilhassa gençler ve çocukları ilgilendirmektedir, çünkü küçük yaşlarda kazanılan finansal bilgi, tutum ve davranışların önemi daha fazladır. Yaşanan ekonomik krizler, çoğu bireyin ve ailenin yaşadığı ekonomik bunalımlar, bunun yanında teknolojinin gelişmesi, ürün çeşitliğinin artması, demografik yapının değişmesi gibi gelişmeler bireylerin mali sorumluluklarının günden güne artış göstermesine sebep olmaktadır. Bu sorumlulukları gerektiği gibi yerine getirebilmek için bireylerin finansal konularla ilgili bilinçlenmeleri, temel finans kavramlarını anlayabilmeleri, finansal risk ve sakıncalara karşı kendilerini koruyabilmeleri gerekmektedir. İşte tüm bu gerekçeler, toplumda bulunan tüm bireylerin söz konusu durumları daha iyi anlayabilmesi için ekonomi ve finans alanında bilgi sahibi olmalarının gerekliliğini ve önemini ortaya koymaktadır.

Brookly Hukuk Fakültesi profesörlerinden James A. Fanto'nun finansal eğitim konusunun kapsamı ile ilgili yayımlanan makaleleri daha sonra bu konuyla ilgili yapılan çalışmaların kılavuzu olmuştur. Fanto; çalışmalarında finansal eğitim konusunun neleri kapsadığını tespit ederken, finansal eğitimi üç farklı bölüme ayırmıştır. Finansal dolandırıcılık eğitimi, yatırım eğitimi ve tasarruf eğitimi olarak gruplandırılan eğitim süresi boyunca bireylere, birikim yapmanın önemi ve takip edilmesi gereken tasarruf yöntemlerinin saptanması, yapılan tasarrufların hangi finansal araçlarla ve hangi finansal piyasalarda değerlendirilmesi gerektiği ve tüm bunları gerçekleştirirken meydana gelebilecek risklerin tahmin edilebilmesi, finansal risk ve dolandırıcılığa karşı nasıl korunmaları gerektiğine kadar pek çok konuda yeterli bilgiye sahip olunmasında yol gösterilmektedir (Temizel ve Özgüler, 2015:3).

Finansal eğitimin birçok tanımı vardır. Ülkeler kendi kültürel yapılarına ve ihtiyaçlarına göre finansal eğitimi farklı şekillerde tanımlamaktadır.

- Finansal eğitim kavramı mikro ölçekte incelendiğinde, bireylerin finansal risklerle ilgili konularda bilinçlendirilmesi, finansal hizmetlerin herkesin ulaşabileceği şekilde geliştirilmesi, finansal konularla alakalı bilgi birikiminin temini ve elde edilen deneyimlerin bireylerin kişisel mali davranışlarında farklılık meydana getirmesini kapsamaktadır. Makro ölçekte bakıldığında ise bu farklılıkların ülkenin ekonomisine ve toplumun refahına yansımalarını içermektedir (TCMB, 2015:2).

• Finansal eğitim kavramı OECD'nin tanımına göre, "tüketicilerin, yatırımcıların finansal araç ve uygulamalar hakkında yeterli bilgi düzeyine sahip olabilmeleri için bilgilendirme ve öğretme yoluyla bu konulardaki seçimlerini daha iyi yapabilmelerini sağlayacak, finansal refahlarını arttıracak eğitimlerin verildiği bir süreçtir" (OECD, 2005: 13).

• Finansal eğitim, ailelerin, farklı yaş kümelerinin ve işçilerin; ev satın alma, küçük işletme kurma ve iletme, temel anlamda paralarını yönetme gibi finansal konuları kapsamaktadır. Ayrıca bireylerin ekonomik yönden bağımsız olabilmeleri, varlıklarını arttırabilmeleri, tasarruflarını koruyabilmeleri adına gerekli olan araçları verebilmek için tasarlanmış bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır (National Council of La Raza (NCLR), 2004: 48).

• Finansal eğitim, ipotekli konut kredileri, yatırım, emeklilik gibi kişisel finansal konularla ilgili kararların alınmasında, tüketici ve yatırımcıların finansal durumları üzerinde etkin bir rol oynamaktadır (Özçam, 2006:1).

• Finansal eğitim, finansal kavramların yeterli düzeyde bilinmesi, finansal ürünlerle ilgili seçim yapılması, finansal verilerin çözümlenmesi ve kullanılması konularında yapılan tercihleri kapsamaktadır. Finansal eğitimin esasen bireyi (tüketiciyi, yatırımcıyı) korumak gibi bir görevi yoktur. Fakat tüketicilerin ve yatırımcıların finansal konularla ilgili gelişmelerden haberdar olmasını sağlayabilir.

Yapılan tanımlardan da anlaşılacağı gibi finansal eğitim ve finansal okuryazarlık kavramları birbirine bağlıdır. Öyle ki bireyler finansal eğitim sürecinden geçtikten sonra finansal okuryazar olmaktadır (Gökmen,2012: 21).

2.8. Finansal Eğitimin İşlevi ve Amacı

Tanımlardan da anlaşılacağı gibi finansal eğitim sadece verileri değil bu verilerin kendi menfaatleri yönünde kullanılmasını içermektedir. Finansal eğitimlerin bazı amaçları şöyle sıralanabilir;

- Tüketicinin parasını idare edebilmesi
- Kısa ve uzun süreli program yapabilmesi
- Kişisel finansının yönetiminde risk ve faydaları anlayabilmesi

- Finansal araçları bilmesi
- Finansal ürün ve hizmetlerle ilgili güvenilir verileri nereden ve nasıl elde edeceğini öğrenmesi

- Finansal ürünlerin sağlıklı ve etkin kullanılmasını sağlamak. (Hayta, 2011:250).

Finansal eğitimin amacı yalnızca bireylerin finansal uygulama ve kavramlarla ilgili bilgi ve deneyimlerini artırmak değil, aynı zamanda iyi çalışılmış ve hedeflediği topluluğa ulaşabilen ve sonuçlarının finansal piyasa bakımından yorumlanabildiği uzun vadeli bir tasarı oluşturmaktır. Böylelikle mali piyasaların doğru işlemesi ve bireylerin tehlike ve kazançlarının farkında olarak finansal iyilik içinde olması sağlanabilir. Sözü edilen amaçların hayata geçirilmesinde bir takım problemler yaşanmaktadır. Finansal eğitim için düzenlenen programların ne şekilde işleyeceği, hangi hedeflere yönelik olduğu ya da eğitim tamamlandıktan sonra bireye ne katacağı bir tartışma konusudur (OECD, 2005: 91-92). Günümüzde finansal eğitim programlarına duyulan ihtiyaç gelişmiş ülkeler başta olmak üzere sürekli artmaktadır. Bu eğitim programlarında çocuklara ve genç bireylere daha çok önem verilmektedir. Bunun nedeni olarak ise, bugünün çocukları ve gençlerinin erken yaşta edindikleri finansal bilgi, tutum ve davranışlarıyla yarının birer yetişkini olarak ekonominin içinde finansal okuryazar olarak yer almalarıdır. Bireylerin neden finansal okuryazar olmaları gerektiği üzerinde çalışmalar yapılmaktadır. Yapılan araştırmalarda çıkan ortak sonuçlar da finansal ürünlerin sürekli gelişmesi, finansal dağıtım yollarının çoğalması, finansal piyasalarda görülen düzensizleştirme ve nihai olarak da finansal piyasalarda git gide çoğalan haberleşme olanakları ve verinin artması olarak belirtilebilir (Bayram, 2010: 21-23). Bireyler finansal eğitim aldıkça finansal okuryazarlık başarı seviyeleri de artacaktır. Yani finansal eğitim ile başarı arasında bir paralellik olduğu düşünülmektedir. Başarı oranı artan bireylerin finansal kararlarında bazı değişiklikler görülebilir. Bunlar (Gökmen, 2012: 21):

- Bireylerin kullanmayı düşündükleri krediler için araştırma yapmadan ve geri ödeme şartlarını enine boyuna düşünmeden kredi çekme alışkanlıklarından vazgeçmeleri gerekir.

- Bireyler temel finansal araçları öğrenmeli, böylece gereksiz olan ihtiyaçları için kredi kullanma alışkanlığından vazgeçmelidir.

- Bireyler finansal hayatlarıyla ilgili kararlar alırken kısa süreli ve ani kararlar almaktansa uzun vadeli programlar yaparak uygulamaya geçmelidir.

- Bireyler bütün kazançlarını harcama alışkanlıklarından vazgeçerek, tasarruf alışkanlığı edinmelidir.

- Bireyler borcunu geri ödeme konusunda akıllı davranmalı, borçlarını başka bir borç olarak kapatma alışkanlıklarını terk etmelidirler.

Finansal okuryazarlık eğitimi programlarının sonuçları oldukça önemlidir. Eğitimden önce finansal davranışların nasıl olduğu ve eğitimden sonra nasıl değiştiğini, eğitimlerin istenilen hedefe ne ölçüde ulaşabildiğini değerlendirmek programların başarısı açısından önemli bir ölçüttür. Türkiye şartlarında değerlendirildiğinde, yastık altı yapılan paraların bankacılık sistemine eklenmesi finansal okuryazarlık eğitimi ile elde edilecek en önemli girişimlerden biri olabilir. Parasını bankaya yatırıp mevduat hesabı açtıran bir birey, bunun yanında kredi, kredi kartı gibi finansal uygulamalara da ulaşabilecektir. Böylece hem ekonominin gelişmesi ve kayıt altına alınması sağlanırken hem de bireylerin refahı için bir adım atılmış olacaktır.

2.9. Finansal Eğitimin Önemi

Finansal okuryazarlık ve finansal eğitim ülke ekonomilerinin büyüüp gelişmesinde ve devamlı bir hız kazanmasında oldukça önemli kavramlardır. İnsanların gelecek yaşantıları ile ilgili endişelerini en az seviyeye indirebilmeleri için yatırım yapmaları, finansal düzenle ilgili bilgi ve birikimlerini doğru şekilde kullanabilmeleri için minimum bir finansal okuryazarlık düzeyine ulaşmış olmaları gerekmektedir. Bu sebepten ötürü bireylerin birikim yapma konusunda bilinçlenmeleri ve alacakları finansal kararların doğru olabilmesi için finansal eğitim konusu özellikle 2008-2009 senesinde yaşanan küresel finansal krizin devamında bir önem kazanmış ve kazanmaya da devam etmektedir (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2014: 38). Ekonomide sürekli yaşanan gelişmeler ve çoğalan finansal ihtiyaçlar finansal eğitimin önemini de giderek arttırmaktadır. Finansal eğitim programlarının öneminin artmasının bazı nedenleri vardır. Bunlar (Aktaş, 2011):

- Finansal araçlarda görülen değişimler,
- Ürünlerin çeşitlenerek karmaşıklaşması,

- Çapraz ürün satışlarında görülen artış sonucu bilgi ihtiyacının da artması,
- Finansal araçların yeteri kadar bilinmemesi,
- Finansal piyasaların giderek karmaşıklaşması,
- Finansal yatırım araçlarına rağbetin artması,
- Emeklilik, kredi ve sigorta gibi konularda bireysel sorumluluk artışının yaşanması,
- Yaşam sürelerinin uzamasıyla birlikte, geleceğe yönelik plan yapılması gerekliliğidir.

Finansal eğitime olan ihtiyacı ortaya koyan bu maddelerin yanı sıra en önemli unsurlardan biri de finansal bilgisizliktir. Finansal bilgisizlik, kişilerin temel finansal bilgi düzeyinin çok düşük olması ve bu bilgi eksikliğini fark edemeyerek yanlış ekonomik hamleler yapması şeklinde tanımlanabilir. Finansal cahil olarak adlandırılan bu kişiler çoğunlukla finansal bilgi düzeylerinin yeterli derecede olduğunu savunmaktadır. Bu bireylerin finansal kararlar alırken yanlış yapma ihtimali yüksektir. Yanlış alınan kararlar sonucu öncelikle bireyler olumsuz etkilenecek daha sonra bu kararlar toplum geneline yansıkça aktif olarak çalışan finansal düzen bozulacaktır. Bu düzenin bozulmasıyla verimlilik azalacak, ve maliyetler yükselecektir (Gökmen, 2012:43). Finansal cahil bireylerin belirlenen yanlış tutum ve davranışları şöyle sıralanabilir (Capuano, Ramsay,2011: 82-83):

- Uzun vadede tasarruf edememek,
- Bütçe planlaması yapmamak,
- Emeklilik ile ilgili herhangi bir girişimde bulunmamak,
- Lüzumsuz yere borçlanmak,
- Borçlarını zamanında ödememek,
- Finansal ürün seçimlerinde yanlış yapmak,
- Güven eksikliği yaşamak,

- Finansal ürünlerini seçerken dikkate alması gereken en temel özelliklerini gözden kaçırmak,

- Ürünleri satın alırken sözleşme ve beyannamelerine bakmamak,

- Ürünlere sigorta yaptırmaktan kaçınmak,

- Sahip oldukları bilgileri kullanamamak,

- Profesyonel kaynaklardan yararlanmamak.

Finansal cahillik sorununun çözülebilmesi için finansal eğitime verilen önemin artırılması gerekmektedir. Verilen eğitimlerle birlikte kişilerin finansal kararlar alırken vermiş oldukları yanlış tutum ve davranışları minimum seviyeye indirilebilir. Böylelikle finansal cahilliğin doğurmuş olduğu sorunlar önlenebilir (Gökmen, 2012: 43-44). Günümüzde küreselleşen dünya ile birlikte yaşanan gelişmeler ülkelerin ve finansal kuruluşların finansal eğitimin önemini kavramasına, finansal eğitim konusunda yapılan çalışmaları araştırmalarına ve özellikle yatırım eğitimi konusunda ulusal stratejiler üretmeye başlamalarına sebep olmuştur (Temizel ve Özgüler, 2015:2).

2.10. Finansal Eğitimin Faydaları

Ekonomik faktörlerden en önemlisi hane halkıdır ve ekonomiye etkisi çok büyüktür. Dolayısıyla bu bireylerin finansal okuryazarlıkları büyük önem taşımaktadır. Birey ne kadar bilinçli, rasyonel karar verme yeteneğine sahip olursa ülke ekonomisinin gelişimi de o kadar iyi olacaktır. Piyasalar hakkında yeterli bilgisi olmayan bireyler riskten korktukları için piyasadan kaçır. Fakat finansal açıdan okuryazar bir kimse elindeki parayı yastık altı tutmak yerine piyasada değerlendirmeyi tercih eder. Çünkü bilgisi ile ürünleri değerlendirebilir, gerekli risk-getiri hesaplamalarını yapabilir. Böylece hem bireyin bireysel refahı artar hem de piyasaya etkin bir katılım olur ve piyasa hacmi artar. Finansal eğitilmiş bir birey tasarruf etme eğiliminde olur ve bu tasarruflarını piyasada değerlendirir. Tasarrufların banka hesapları, yatırım fonları, emeklilik fonları gibi ekonomiye girişi de ekonomik büyümede artış sağlamaktadır. Günümüzde dolandırıcılık çok fazladır ve bunun en büyük nedeni finansal cehalettir. Bireyler, kurumlar veya ürünler hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığından sahte kurumlar tarafından sahte ürünler ile dolandırılmaktadır. Finansal eğitimler ile tüketiciler bu tür dolandırıcılıklara karşı

bilgilendirilmektedir. Böylece bireyler bilinçlenerek dolandırılma oranları azalmakta ve gerekli şikayetleri ederek bu dolandırıcıların engellenmesini sağlamaktadır. Piyasanın güvenilirliği artmaktadır. Piyasadaki kurumlar ile tüketiciler arasındaki ekonomik işlemlerde meydana gelen asimetrik enformasyon nedeni ile tüketiciler zarar uğrayabilmekte ve bu da piyasanın şeffaflığını, güvenilirliğini zedelemektedir. Eğitimli bir birey yatırım yapmadan önce yatırım yapacağı sektörü, aracı, kurumu gerekli olacak tüm bilgileri araştırır. Eğitim düzeyi arttıkça bilgi talebi artar ve firmalar bu bilgi talebini karşılamak için daha düzgün çalışır. Bu durum piyasanın etkinliğini artırır ve piyasanın şeffaf, açık şekilde çalışmasını sağlar. Eğitimli, araştırmacı birey yenilikleri araştırır, eksikleri tespit eder ve bunlar doğrultusunda yeni ürün talepleri artar. Bu durumda piyasada yeni ürün ve hizmetler artar. Bu nitelikli yatırımcılara hizmet edebilmek için kurumların hem kaliteleri artar hem de kurumlar arası piyasada rekabet artar. Bilinçli yatırımcı yatırımlarındaki ya da hayatındaki risklerin farkındadır ve bu risklerden kaçınmak için sigorta yaptırır. Finansal okuryazarlık arttıkça hem sigortacılık sektöründe hacim artar hem de bireylerin üstlendikleri risk azalır. Son olarak eğitimli bireyler yatırımlarını karlı bir şekilde değerlendirerek servetlerinde artış yaratır. Böylece milli gelirden bir artış meydana gelir, yoksulluk azalır. Finansal okuryazarlık yalnızca bireylerin ve hane halklarının gelecekteki mali refahında değil aynı zamanda finansal ve ekonomik sistemlerin uzun vadeli istikrarı üzerinde de etkilere neden olmaktadır. Bu endişelere cevap vermek ve tüketicilerin mali güçlenmelerini desteklemek, korumak için, hükümetler ve birçok ülkedeki ilgili paydaşlar düzenleyici reformların yanı sıra mali erişimi güçlendirmeye yönelik politikaları tamamlayıcı nitelikte finansal eğitim girişimleri kurmaktadır(Russia's G20 Presidency and OECD, 2013:11). Hükümetler artık finansal okuryazarlığın önemini kabul etmiştir. Bu alanda çalışma grupları kurmakta, araştırmalar yapıp ulusal stratejiler belirlenmektedir. Özel kuruluşlar tarafında birçok finansal eğitim verilmekte ve hükümetler bunları desteklemekte ve teşvik etmektedir. Ayrıca bu eğitimlerin standartları ilkeleri ve bunların uygulanması üzerine çalışmalar yapmaktadır.

Finansal eğitim faydaları üç başlık altında incelenmektedir. Bunlar:

- Bireysel Refaha Katkısı,
- Finansal Piyasalar ile Finansal İstikrara Katkısı
- Tüm ekonomiye ve Toplumsal Refaha Katkısı .(TCMB, 2011: 82)

2.10.1. Bireysel Refaha Katkısı

Finansal eğitimden sadece eğitim seviyesi yüksek, varlıklı, fonlarını, tasarruflarını finansal alanlarda yatırıma dönüştüren bireyler değil toplumdaki herkes faydalanabilir. Eğitim almış bireyler finansal konularda farkındalıklarını arttırarak, finansal ürün ve hizmetler hakkında bilgi sahibi olmaktadır. Böylece finansal ürünlerin aktif şekilde kullanılması da sağlanmaktadır. Ayrıca, bireyler edindikleri bilgiler sayesinde dolandırılmaktan kaçınabilmekte ve finansal ürünlerle ilgili doğru yolu izleyebilmekte, hem de kendileri için en uygun ürünü kullanabilmektedirler (TCMB, 2011: 82). Bireylerin kapsamlı bir finansal eğitim doğrultusunda, mevduatlarının incelenmesi ve yatırım verimliliğinin ölçülmesi gibi kavramlarla ilgili temel bilgi düzeyini kazanmaları bireye ve finansal sisteme önemli faydalar sağlayacaktır. Finansal eğitim bireylerin, gelecekle ilgili tasarruf ve yatırım yaparken daha iyi karar vermelerini, finansal risk ve getiri arasındaki ilişkiyi anlamalarını, finansal erişim sahibi olmaları ve normal olmayan uygulamalardan kaçınmalarını, farklı hizmetlerin giderleri ile ilgili bilgilendirilmelerini sağlar. Böylece bireyler daha fazla tasarruf yaparak işsizlik ve kriz dönemlerinde yaptıkları tasarrufları kullanabilir, uzun dönemde emeklilik planları yapabilir ve ekonomik sistemin aktif olarak işlemesine yardımcı olurlar. Böylelikle piyasalarda rekabetin artması ve piyasaya yeni hizmet ve ürünlerin girmesi kolaylaşacaktır (Blau 21 ve Vanderhei, 2000: 85). Yapılan araştırmalar sonucunda finansal eğitim alan bireylerin yatırım yapma konusunda ve emeklilik ile ilgili planladıkları yatırımlarda karar değiştirdikleri gözlemlenmiştir (Maki, 2001: 2). Ayrıca çalışan personeline finansal eğitim programları hazırlayarak onları daha iyi bir ekonomik hayata yönlendiren kurum ve kuruluşlar eğitimler sayesinde geleceği hakkında kaygıları azalan daha aktif ve verimli çalışan bireyler kazanmışlardır.

2.10.2. Finansal Piyasalara ve Finansal İstikrara Katkısı

Finansal eğitim yalnızca bireyler için değil, finansal piyasalar için de oldukça önemli faydalar sağlamaktadır. Finansal eğitim programlarına katıldıktan sonra finans konusunda bilgisi artan bireyler, artık kendileri için uygun fırsatları yakalayabilecek, daha doğru ürünleri ayırabileceklerdir. Bu durum da sektördeki rekabetin ve piyasa aktifliğinin artmasına fayda sağlayacaktır (TCMB, 2011: 83). Finansal eğitim seviyesi yüksek olan bireyler finansal risk içeren konulara daha az rastlamaktadır (Lusardi ve Mitchell, 2007: 35-44). Diğer yandan finansal eğitim finans sektöründe çalışan bireylere bazı sorumluluklar yüklemektedir. Çalışanların, ürünler hakkında tüketicileri doğru şekilde bilgilendirebilmesi

ve risk taşıyan ürünleri değerlendirerek doğru yönlendirebilmesi gerekmektedir. Bu durum finans sektöründeki rekabet düzeyini ve piyasa hareketliliğini artıran başka bir faktördür (TCMB, 2015). Bireylerin finansal sisteme katılmalarında etkili olan finansal okuryazarlık, finansal eğitim ile artmakta ve bireylerin finansal sisteme dâhil olmalarını da olumlu yönde etkilemektedir. Katılımların artması sonucunda büyüyen yatırım zemini bankacılık sistemi bakımından daha dengeli bir finansman kaynağı oluşturması, önceden finansal sisteme katılmayan şirketlerin ve kişilerin daha az giderle kaynak sağlaması ve büyük oranda kayıt altına alınmayan ekonominin kayıt altına alınması yoluyla finansal istikrara fayda sağlamaktadır (Khan, 2011). Sonuç olarak finansal eğitim finansal istikrarın düzenli olarak devam edebilmesi korunabilmesi, finans piyasalarının denetlenmesi ve düzenlenmesi açısından bir gereklilik olarak görülmektedir (Soski, 2011).

2.10.3. Tüm Ekonomiye ve Toplumsal Refaha Katkısı

Finansal eğitimin faydaları bir zincirin halkaları gibi birbirine bağlı olarak ilk önce tüketicilere sağladığı fayda ile bireysel refahın artmasına, finansal piyasaların aktif ve istikrarlı bir şekilde çalışmasına ve son olarak da tüm ekonomik sistemin düzgün bir şekilde çalışmasına ve toplumsal refahın artmasına katkı sağlamaktadır. Finansal eğitim seviyesi yüksek olan bireylerin, tasarruf konusunda bilinçli olmaları ve yatırım yapabilmeleri finansal sisteme olumlu katkı sağlayacaktır. Bu bireylerin yaptığı tasarruflar bilhassa küçük ve orta büyüklükteki işletmelere finans kaynağı sağlanmasında ve dolayısıyla ekonominin gelişip büyümesinde ve daha fazla kişinin çalışma hayatına katılabilmesinde önemli rol oynamaktadır. Ayrıca, finansal piyasaların denetiminde bireylerin sağladığı katkılar, devletin denetime ayırdığı kaynak kullanımının azalmasını sağlayarak dolaylı yoldan kaynak kullanımı aktifleştirecektir. Bireylerin finansal sisteme bu ve buna benzer şekilde sağladığı faydaların olumlu sonuçları ise piyasalarda ve ekonominin tamamında toplumdaki refah artışı olarak kendini gösterecektir. Finansal eğitim ile birlikte artan tasarruf yöneliminin başka bir önemli sonucu, bireysel yatırımların iş ve finans piyasalarında sürekli yaşanan değişimlere olan duyarlılığının azalmasıdır. Daha fazla tasarruf yapan bireylerin gelirlerinin değişkenlikten daha az etkilendiği ve beklenmeyen giderlere karşı çeşitli kaynaklara (kredi vb.) daha az miktarda gereksinim duydukları görülmektedir. Ayrıca tasarruf eğilimleri artan kişilerin girişimcilik konusuna da eğilim göstermeleri, ekonomik yapının daha sağlıklı olmasına katkıda bulunmaktadır (Maki, 2001: 5).

2.11. Türkiye’de ve Dünyada Finansal Okuryazarlığın Geliştirilmesine Yönelik Yapılan Çalışmalar

Küreselleşen dünyada finansal sistemin giderek karmaşıklaşması finansal eğitim programlarına duyulan ihtiyacın artmasına ve hızla önem kazanmasına neden olmuştur. Finansal eğitimin öneminin artması ile birlikte konuyla ilgili ulusal ve uluslararası alanda yapılan çalışmalarda beraberinde artış göstermiştir. Ülkeler arasındaki kültürel, demografik ve sosyolojik farklılıklar her ülke için ayrı finansal eğitim verilmesinin gerektiğini göstermekte bu yüzden eğitim planlamaları da bu faktörler göz önüne alınarak çalışılmaktadır. Bu sayede farklı finansal eğitim programları geliştirilmiştir. Finansal eğitim verilmesi planlanan grubun büyüklüğü ve bu amaçla yapılan çalışmaların devam ettirilebilmesi ulusal ve uluslararası alanda birçok kurum ve kuruluşun bu sürece katılmasını ve bu kurumlar arasında aktif bir iletişim stratejisi bulunmasını gerektirmektedir (TCMB, 2015:3). Bu kurum ve kuruluşlar arasında merkez bankaları, hükümetler, sivil toplum örgütleri, ilgili bakanlıklar, sektör temsilcileri ve finans piyasalarındaki denetleyici ve düzenleyici kurumlar sayılabilir. Bu kapsamda öncelikli olarak bahsedilen kurumların finansal eğitimle ilgili kurum stratejilerini belirlemeleri önemli bir aşamadır. Diğer taraftan konunun birlik içinde dağılmadan yürütülebilmesi için, bütün kurumlarla beraber bir milli strateji oluşturulmasını da gerekli kılmaktadır (TCMB, 2011: 85).

2.11.1. Türkiye’de Yapılan Finansal Okuryazarlık Çalışmaları

Finans sektörünün yeni yeni büyümeye başladığı ülkemizde finansal eğitimin; ekonomik büyümeye, finans sektörünün sağlıklı büyümesine ve toplumsal refaha önemli katkıları olacağı öngörülmektedir. Ülkemizde finansal eğitim konusunda yapılan çalışmalar 2014 yılından önce, görev ve sorumlulukları farklı kurumlar üzerinden farklı ortamlarda yürütülmüştür. Finansal İstikrar Komitesi tarafından 2014 yılının Haziran ayında, Finansal Tüketicinin Korunması Eylem Planı ve Finansal Eğitim Eylem Planı yürürlüğe girmiştir. Buradaki asıl amaç, finansal ürün ve hizmetlerin bütün topluma yayılması, finansal sistemin dışında kalan kişilerin sisteme katılımının sağlanması, var olan ürün ve hizmetlerin kalitesinin ve kullanımının artırılmasıdır. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Hazine ve Maliye Bakanlığı, Tasarruf Mevduat Sigorta Fonu, Sermaye Piyasası Kurulu, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kuruluşu söz konusu eylemlerin faaliyetinden sorumlu kurumlardır. Bu kurumlar stratejinin etkinliğinin artırılması amacıyla sivil toplum örgütleri ile ortaklık içerisinde çalışmaktadırlar. Finansal eğitim eylem planının takibi, koordinasyonu

ve bütçesinin sorumluluğu Sermaye Piyasası Kurulu' na aittir. Tüketicinin korunması eylem planının takibi, koordinasyonu ve bütçesinin sorumluluğu ise Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu' na aittir. SPK ve BDDK 6 ayda bir eylem planı dahilinde Finansal İstikrar Komitesi' ne rapor sunmaktadır. Eylem planında uyulması gereken finansal eğitim ilke ve esasları belirlenmiştir. Bunlar; kapsayıcılık, tarafsızlık, farkındalık oluşturma, gözden geçirme ve ölçümleme, aktif olma ve sonuca odaklanma, gerektiği kadar olma, dilinin anlaşılabilir olması ve nesnel anlatım, eğitimcilerin eğitimidir (TCMB, 2015:3).

2.11.1.1. Milli Eğitim Bakanlığı Tarafından Yapılan Çalışmalar

Ülkemizde gençlerin finans konusunda farkındalıklarını arttırmak için erken yaşlarda verilecek finansal eğitim oldukça önemlidir. Milli Eğitim Bakanlığı, bu sebeple birçok finansal eğitim programı düzenlemektedir. Bu eğitim programları çocuklar ve gençlere yönelik yapılmaktadır. Bunun nedeni olarak ise, bugünün çocukları ve gençlerinin erken yaşta edindikleri finansal bilgi, tutum ve davranışlarıyla yarının birer yetişkini olarak ekonominin içinde finansal okuryazar olarak yer almalarıdır. Gençlerin finansal eğitim konusunda bilinçlenmeleri ve okuryazarlık seviyelerinin yükseltilmesi için; finansal eğitimin müfredata dâhil edilerek zorunlu bir ders olarak verilmesi gerekmektedir. Bu amaçla ilköğretimden başlayarak öğrencilere temel finansal konular hakkında eğitim verilmesi ve eğitimi verecek kişilerin de yararlanabileceği kaynakların hazırlanması planlanmaktadır. İstenilen hedeflere ulaşılabilmesi için kurumların, özel sektör kuruluşlarının Bakanlık ile birlikte bağlantılı, uyumlu ve düzenli bir şekilde adım atmaları çok önemlidir (Taşçı, 2011: 94-98). Milli eğitim bakanlığı 2013 yılında Doğu Grubu ortaklığında Türkiye'de eğitim gören ilköğretim 4.Sınıf öğrencilerine ve velilerine finansal okuryazarlık konusunda farkındalık oluşturmaya yönelik 3Kumbara adlı eğitim programı projesi başlatmıştır. www.3kumbara.org adlı web sitesi kurulmuş siteye finansal eğitim kaynakları eklenmiştir. 2014 yılında UNICEF ve TEB iş birliği ile "Sanat Yoluyla Sosyal ve Finansal Eğitim" projesini başlatmış ve proje kapsamında okullarda finansal eğitimin müfredata eklenmesi konusunda çalışmalar yapmıştır. 2016 yılında TEB iş birliği ile finansal okuryazarlık formatör öğretmen eğitimleri düzenlemeye başlanmıştır. Düzenlenecek eğitimlerle öğretmen ve öğrencilerin;

- Bütçe hazırlama,
- Gelir ve gider arasındaki dengeyi sağlama,

- Birikim yapmak,
- Mevduat hesabı,
- Borç edinme,
- Ekonomik hak ve sorumluluklarını öğrenme.

Konularında bilgilendirilmesi ve böylelikle Finansal Okuryazarlık hakkında toplum bilincinin oluşturulması amaçlanmaktadır. Eğitim süresince öğretmenler Formatör olarak yetiştirilecektir. Yetiştirilen öğretmenlerin çevrelerinde bulunan diğer öğretmenleri bilgilendirmesi ile ülke genelinde finansal okuryazarlık konusunda farkındalık oluşturulacaktır(TEB, 2019).

2.11.1.2. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Tarafından Yapılan Çalışmalar

Bakanlık, aileleri ve bireyleri finansal okuryazarlık konusunda bilinçlendirmek amacıyla çeşitli çalışmalar yürütmektedir. Bakanlık bünyesinde koruma altında bulunan veya 18 yaşından sonra bu kuruluşlardan ayrılan 14 ile 25 yaşları aralığındaki gençlere eğitimler verilmektedir. Eğitimlerin amaçları şunlardır (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2015):

- Paralarını bilinçli bir şekilde kullanabilme,
- Finansal kaynaklarının aktif ve doğru bir şekilde kullanımını öğretmek,
- Tasarruf alışkanlığı kazandırmayı öğretmektir.

2009 Yılında Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğünce Aile Eğitim Programı, hazırlanmıştır. Program sağlık, eğitim, iletişim, medya, iktisat ve hukuk gibi alanlarda hazırlanarak bir ailenin yaşamını refah içinde devam ettirebilmesi için temel sayılan bölümlerden oluşmaktadır. İktisat alanında yapılan çalışmalarda ailelerin temel finansal konularla ilgili bilinçlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla harcamalarını kontrollü bir şekilde yapabilmelerini, ailelerin farklı zamanlarda ve seviyedeki ihtiyaçlarını belirlemelerini, ihtiyaçlarına göre finansal ürünleri tercih edebilmelerini, aşırı borçlanma sonucu meydana çıkabilecek problemleri görebilmelerini ve bu problemlere karşı tedbirli olmalarını, yaşanabilecek ekonomik kriz veya darboğaz gibi durumlarda hazırlıklı olmalarını desteklemek hedeflenmektedir (Güler, 2015: 55-56). Bakanlık “finansal

okuryazarlık” adlı kitap yayımlamıştır. Kitap “finansal giriş, dizginleri ele almak için bütçeleme, tasarruf, ondan öncede bir hayat vardı: kredi kartı, geleceğe borç yazmak: kredi, finansal müzakere” gibi bölümlerden oluşmaktadır (Şarlak, 2012:128-140). Bakanlık kadınların finansal bilgilerini arttırmayı amaçlayan “İstanbul Finans Merkezi Yolunda Hedef 20 Bin Kadın” adlı bir proje hayata geçirmiştir. Proje İstanbul Büyükşehir Belediyesi, İSMEK, Doğu Grubu ile Para Durumu ortaklığında oluşturulmuştur. Proje ile kadınlara finansal kaynaklarını etkin ve doğru bir şekilde değerlendirebilmelerini, ekonomik hayatta aktif olarak var olmalarının gerekliliği anlatılmaya çalışılmıştır. Proje 4 senede toplamda 20.000 kadına ulaşılarak 41 eğitim faaliyetiyle İstanbul’un 22 ilçesinde gerçekleştirilmiştir (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2015). Kadınların ekonomik olarak güçlenmesine ve bu konulardaki farkındalıklarının artırılmasına yönelik verilen teşvik ve desteklerle ilgili bilgilendirilmeleri amacıyla; Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Koordinasyonunda “Finansal Okuryazarlık ve Kadınların Ekonomik Güçlenmesi Seminerleri” düzenlenmektedir (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2018).

2.11.1.3. Sermaye Piyasası Kurulunun çalışmaları

Sermaye Piyasası Kurulu’nca piyasalarda farkındalığın ve güvenin artırılması diğer bir deyişle finansal okuryazarlığın arttırılmasına yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Bu kapsamda sermaye piyasasında fon ihtiyacının temin edilebilmesi, toplumun sermaye piyasası konusunda bilinçlenmesi, bireylerle kuruluşların tasarruflarını sermaye piyasalarına daha çok yönlendirmesi amacıyla çalışmalar yapılmaktadır, Bu amaçla seçilmiş farklı toplulukların donanımları göz önünde bulundurularak, iletişim kanalları vasıtasıyla bilgilendirme ve tanıtımlar yapılmaktadır (SPK, 2013: 102). Bu kapsamda SPK ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, 2011 yılının Mart ayında konferans düzenlemişlerdir. “Finansal Eğitim ve Finansal Farkındalık: Zorluklar, Fırsatlar ve Stratejiler” adlı konferansta finansal farkındalık ve finansal okuryazarlık konularında ulusal ve uluslararası işbirliği amaçlanmıştır (SPK, 2016). SPK 5 Mart 2012 tarihinde Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği (TSPB), İstanbul Altın Borsası, Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası A.Ş., Merkezi Kayıt Kuruluşu A.Ş., Takas ve Saklama Bankası A.Ş., Borsa İstanbul, Sermaye Piyasası Lisanslama Sicil ve Eğitim Kuruluşu AŞ. ve Türkiye Kurumsal Yatırımcı Yöneticileri Derneği’nin de taraf olduğu “Sermaye Piyasası Kuruluşları Yatırımcı Seferberliği İşbirliği Protokolü”nü imzalamıştır. Bu protokol ile Türk sermaye piyasası kuruluşları tarafından;

- Yatırımcıları kapsayan tanıtım ve eğitim çalışmalarının Sermaye Piyasası Kurulu'nun eşgüdümünde çoğalarak sürmesine ve bu çalışmaların düzenlenmesinin birlikte yürütülmesine,

- Söz konusu çalışmalar kapsamında, tarafların, ilgili kurum ve kuruluşların kendi çalışma alanlarına giren her çeşit bilgi ve belgeye kolaylıkla ulaşabilmesini sağlamak amacıyla, birlikte seçilecek ortak bir şablon altında belgeler hazırlanmasına,

- Bu eğitim/seminerlerin yanında bilgilendirme amaçlı çeşitli oda, dernek ve kuruluşlar ile müzakereler yapılmasına,

- Anlaşma taraflarının, üyelerinin ve çalışanlarının finansal eğitim konusunda yapılan faaliyetleri izlemeleri, ulusal ve uluslararası faaliyetler ile ilgili bilgi edinebilmeleri amacıyla görsel ve yazılı belgeler hazırlanarak eğitimler düzenlenmesine,

- Yatırımcıların istedikleri bilgilere kolaylıkla ulaşabilmesi amacıyla SPK tarafından hazırlanan www.yatirimyapiyorum.gov.tr internet sitesinin ilgili çalışmaların hepsinde ortak iletişim alanı olarak kullanılmasına karar verilmiştir (SPK, 2012).

Bu seferberlik kapsamında yapılan en önemli çalışmalardan biri TSPB tarafından organize edilen “Yatırımcı Seferberliği Arama Konferansı”dır. Konferans 3 adımdan oluşmaktadır. İlk adımda, tüm katılımcılarla gerçekleştirilen, yatırımcı seferberliğini etkileyecek iç ve dış etkenler tartışılarak dile getirilmiştir. İkinci adımda, katılımcılar kümelendirilerek, pozitif ve negatif etkenleri saptamış, ortak olan etkenler bütün katılımcılar ile paylaşılmıştır. Son olarak ise seferberlik çerçevesinde tavsiye edilen faaliyetler, topluluk çalışmalarında yorumlanarak detaylandırılmıştır (TSPB, 2012). Sermaye piyasaları konusunda yatırımcıların farkındalıklarının artırılarak bilgili bir yatırımcı grubu oluşturulması ve bireylerin gereksinim duyduğu konularda kuramsal ve işlevsel deneyimlerin paylaşılması konusunda Sermaye Piyasası Kurulu ile Anadolu Üniversitesi arasında işbirliği anlaşması imzalanmıştır. Yatırımcı eğitimi ve finansal eğitim gibi konuları içeren Finansal Okuryazarlık E-sertifika Programı kapsamında yürütülmesi planlanan bazı faaliyetler şunlardır:

- Kurumun ihtiyacı olan ve tarafların uygun gördüğü konularda ve süre ile Sermaye Piyasası Kurulu'nun belirlediği personele, Anadolu Üniversitesi tarafından eğitim verilmesi,

- Sermaye Piyasası Kurulu'nun, Anadolu Üniversitesi'nin belirlediği adaylar arasından uygun bulunan sayıda katılımcıya eğitim semineri fırsatı sağlaması,

- SPK'nın belirlediği konularda, Anadolu Üniversitesi akademisyenleri tarafından yapılacak bilimsel çalışmalar ve kamuoyu araştırmalarının uygun bulunan yayınlarda basılması,

- Eğitim ve tanıtım seminerleri düzenlenmesi, kamu spotları, internet videoları ve televizyon programları hazırlanması, gibi farklı projeler üretilip yürütülmesi (SPK, 2013).

Yine finansal farkındalığın artırılması ve finansal eğitimin yaygınlaştırılması yönünde 2014 yılında SPK ile Milli Eğitim Bakanlığı arasında bir anlaşma imzalanmıştır. Bu anlaşma kapsamında, öğretmenler ile 6-18 yaş aralığındaki öğrencilerin temel finansal konular hakkındaki bilgilerinin artırılmasına, öğretmen ve öğrencilerin dikkatini çekmeye yönelik yarışma, oyun vb. faaliyetlerin geliştirilmesi hedeflenmektedir (SPK, 2014).

2.11.1.4. Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği (FODER)

Finansal okuryazar bir Türkiye için ekosistem oluşturmak amacıyla 2012 yılında kurulan ve bu konudaki Türkiye'de ilk sivil toplum örgütü olan Finansal Okuryazarlık Derneği ülke genelinde finansal okuryazarlık düzeyini artırmak ve finansal hizmetlere ulaşabilme konusunda bilinç kazandırmak için sivil toplum kuruluşları, devlet, özel kuruluşlar ile birlikte iş birliği yaparak çeşitli çalışmalar yapmaktadır. FODER'in bankacılık sektörünün daha aktif kullanımının yaygınlaşmasına, okullarda müfredata finansal okuryazarlık konusunun eklenmesine, bireylerin tasarruf ve yatırım yaparken nelere dikkat edeceği konusunda bilinçlendirilmesine ve bu noktada amaçlar belirleyip bu amaçları gerçekleştirmek gibi ekonomiyi olumlu yönde etkileyecek hedefleri vardır. 2014 yılında Finansal Eğitim, Finansal Erişim, Finansal Tüketicinin Korunması Stratejisi ve Eylem Planlarına ilişkin Başbakanlık genelgesi yayınlanmıştır. Genelge de Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği'nin bazı görevleri belirtilmiştir. Bunlar (FODER, 2019):

- Finansal okuryazarlık eğitimi konusunda bir web sayfası hazırlanması ve bu sayfanın eğitim ile ilgili çalışmalarının sosyal medya aracılığıyla yayımlanması,

- Eğitim araçlarının belirlenmesi,

- Finansal konulara olan ilginin seminer, TV programı, konferans, radyo programı ve yarışmalar yoluyla artırılması,

- Çalışmayan kadınların da ekonomi ile ilgili konularda bilinçlendirilmesidir.

Devletin desteğiyle ülkenin finansal farkındalığını arttırmayı görev edinen FODER'in finansal okuryazarlık konusunda yapmış olduğu çalışmalardan bazıları şunlardır:

2013 yılında FODER Ekonomi Bankası işbirliği ile Finansal Okuryazarlık ve Erişim Zirvesi düzenlenmiştir. Zirvede finansal okuryazarlığın boyutu, önemi ve uygulamalar, kadının ekonomik olarak güçlenmesinde finansal okuryazarlığın önemi, finansal okuryazarlığın eğitim sistemine entegrasyon konuları tartışılmıştır. 2014 yılında ikincisi düzenlenen zirvede ise Türkiye'de finansal okuryazarlığın geldiği nokta, geliştirmek için yapılabilecekler ve dünyadan örnekleri tartışılmıştır. Kadınlara finansal okuryazarlık eğitimi vermek için hazırlanan "Evin Hesap Uzmanı Kadın", adlı proje ile amaçlananlar şunlardır (FODER, 2019):

- Ülke ekonomisine çalışan kadınlarında dahil olmasını sağlamak
- Finansal eğitim seviyelerinin yükselmesini sağlamak,
- Sosyal Güvenlik Kurumu'na kayıt sayısını arttırmak,
- Sosyal sigortalar hakkında kadınları bilgilendirmektir.

2015 yılının sonunda 10 ilde 7 bin kadının bilinçlendirilmesini hedefleyen projenin ilk yılında 10 ilde eğitimler verilerek kadınlar bilinçlendirilmeye çalışılmıştır. FODER askerler için de "Bireysel Bütçe Yönetimi" konulu finansal eğitim hazırlamıştır. Eğitimler dört farklı yerde gerçekleştirilmiştir. FODER'in 2017 yılında VİSA ve Türkiye'deki 22 bankanın desteği ile gerçekleştirdiği finansal okuryazarlık araştırma sonuçlarına göre; en az finansal bilgiye sahip olan bireylerin oranı %70 olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca Türkiye'deki bireylerin kredi borcunu ödeme konusunda çok disiplinli olduğunu, kredi alanların % 83'nün kredi borcunu gününde ödediğini, her 5 kişiden 2'sinin geleceğe yönelik belirsizlik ve kaygı yüzünden para biriktirdiğini ve birikim yapanların %49'nun aniden işsiz kalma, sağlık sorunu, doğal afet gibi beklenmedik durumlara karşı tedbir olarak para biriktirdiğini göstermektedir. Finansal okuryazarlık ile ilgili ortak bilinç ve gündem yaratmayı hedefleyen sivil toplum temsilcileri, özel sektör, kamu, ulusal ve uluslararası

akademisyenler ve fikir önderleri Türkiye'de FODER - TEB iş birliğiyle 2013, 2014 ve 2018 yıllarında Finansal Okuryazarlık ve Erişim Konferansı'nda buluşturulmuştur. 2019 Yılında "Bütçesini Bilen Çiftçiler" projesiyle FODER ve Tarım Kredi Kooperatifleri Birliği iş birliğinde Türkiye'de 1 milyon çiftçiye finansal okuryazarlık eğitimleri verilecek. Son olarak FODER-Duke Üniversitesi ve Common Cents Lab (CCL) işbirliğinde hazırlanan Davranışsal Finans adlı proje Türkiye'nin de aralarında bulunduğu 3 ülkede geliri düşük ya da orta olan bireylerin kısa ve uzun vadeli tasarruflarının artması, alacak borç yönetimlerini doğru şekilde yapabilmeleri, giderlerinin azaltılması, gelirlerinin artması gibi konular hedeflenerek Türkiye'de hayata geçirilmek üzere start verildi (FODER, 2022).

2.11.1.5. Türkiye Ekonomi Bankası Tarafından Yapılan Çalışmalar

TEB, "Ekonomi Ailede Başlar" fikri ile tüm Türkiye'de finansal okuryazarlık konusunda farkındalık yaratmak amacıyla 2012 yılında Aile Akademisi projesini başlatmıştır. Sadece müşterilerine değil herkese yönelik yapılan eğitimlerde, katılımcıları bütçe oluşturma, giderlerini takip etme, borçlarının doğru yönetimi, doğru şekilde yatırım yapabilmek için dikkatten kaçırılmaması gereken önemli noktalar, finansal ürün ve hizmetlerin doğru kullanımı gibi konularda eğiterek bütün uygulamaları ile bilgisini açık bir şekilde paylaşmaktadır. Böylece bireylerin finans durumlarının iyiye gitmesine ve tasarrufa başlamalarını sağlayarak, ekonomiye katkılarını arttırmaktadır. TEB, Aile Akademisi projesi kapsamında tüm bireyleri, her ayın 3. Perşembe günü TEB Şubelerine gelme çağrısında bulunmaktadır. Türkiye Ekonomi Bankası, finansal okuryazarlık çalışmalarını desteklemek amacıyla Boğaziçi Üniversitesi ile birlikte ekonominin daha güçlü bir zeminde büyümesine katkı sağlamak amacıyla 2013 yılından bu yana finansal okuryazarlık göstergesi olan finansal tutum, finansal bilgi, finansal davranış üzerine Türkiye'nin Finansal Okuryazarlık ve Erişim Endeksi'ni hesaplamaktadırlar. Her yıl düzenli olarak gerçekleştirilen bu çalışma ile Türkiye'nin finansal okuryazarlık alanındaki ihtiyaçları, finansal araçlara erişim imkânları ile ilgili bilgiler toplanarak, çalışmalara bu çerçevede yön verilmektedir. TEB Aile Akademisi ile üniversite öğrencilerine finans alanında farkındalık kazandırmak amacıyla 2018 yılının Ekim ayında Dijital Finansal Okuryazarlık eğitimleri vermeye başlanmıştır. 20'den fazla üniversitede birebir ve online eğitim olarak yaklaşık 30.000 öğrenciyi yeni nesil finansal teknolojiler hakkında bilgilendirmek hedeflenmektedir (TEB, 2019).

2.11.1.6. Merkez Bankası Tarafından Yapılan Çalışmalar

TCMB finansal okuryazarlık ve finansal istikrar arasındaki yakın ilgi sebebiyle finansal okuryazarlık konusuna önem vermektedir. Finansal eğitim alanında çalışmalarına 2011 yılında SPK ile birlikte ‘‘Finansal Eğitim ve Finansal Farkındalık: Zorluklar, Fırsatlar, Stratejiler ‘‘ konulu uluslararası bir konferans düzenleyerek başlamıştır. Konferansta finansal eğitim, farkındalık konuları, dünyada geliştirilen finansal eğitim çalışmaları, ulusal stratejilerin oluşturulması, Türkiye’deki finansal eğitim faaliyetleri ve eğitim programlarının uygulanması üzerine oturumlar düzenlenmiştir (TCMB, 2015). Yine aynı dönemde Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü ile ortak ‘‘Finansal Erişim ve Finansal Eğitim’’ projesi kapsamında ‘‘Dünya’ da ve Türkiye’de Finansal Hizmetlere Erişim ve Finansal Eğitim’’ kitapçığını yayımlamıştır. Kitapçıkta Türkiye’deki ve dünyadaki finansal erişim seviyesinin analizi yapılmış ve finansal eğitimin önemi, faydaları anlatılmış, gelişimi için öneriler verilmiş ve dünyadaki çalışmaların örnekleri ve merkez bankasının rolü incelenmiştir. Merkez Bankası Uluslararası alanda da çalışmalar yapmaktadır. OECD bünyesinde kurulan Uluslararası Finansal Eğitim Ağı (INFE)’ nin üyesidir. Ayrıca INFE tarafından kurulan finansal eğitim ulusal stratejisi grubunun 15 üyesinden biridir. Finansal erişim alt grubu ve OECD tüketici hakları çalışma grubu üyeliği içinde çalışmalar yapmaktadır. Dünya bankası ile birlikte yürütülen geliri düşük topluluklara yardım amaçlı danışma kuruluna ve G-20 finansal erişim için küresel iş birliği çalışmalarına destek olmakta, projeler için veri toplama anket çalışmaları yürütmektedir (TCMB, 2011).

Merkez Bankası farklı hedef kitlelere ulaşmak amacıyla 2017 yılında finansal okuryazarlık ve ekonomi eğitimi çalışmaları kapsamında Herkes İçin Ekonomi projesini hayata geçirmiştir. Program, finansal bilgi ve farkındalık düzeyini arttırmak için farklı hedef kitlelere uygun içerikler sunmakta, bireylerin ekonomiye olan ilgilerini canlı tutmakta, farklı yaş gruplarına yönelik çeşitli çalışmalar ile Merkez Bankası ve faaliyetleri konusunda bilgilendirme yapmayı amaçlamaktadır. Bu çalışma kapsamında Merkez Bankası, bir etkinlik serisi ile Anadolu’ya açılmaktadır. Öğretmenlere, öğrencilere ve üniversitelilere yönelik olan Herkes İçin Ekonomi Anadolu’da Projesi ile Aralık 2019’a kadar yedi bölgeye ulaşılması planlanmaktadır. Bu etkinlikler kapsamında düzenlenen Öğretmen buluşmalarında ilköğretim, ortaöğretim ve lise öğretmenlerine projenin, finans eğitiminin ve öğretmenlerin bu proje için önemine değinilerek Merkez Bankası ve para politikası ile ilgili bilgilendirme yapılmaktadır. İl genelinde gerçekleştirilen okul ziyaretlerinde seminerler verilmektedir. Seminerlerde öğrencilerin anlayacağı seviyede hazırlanan para, Merkez

Bankası ve enflasyon ile ilgili sunumlar, videolar, oyun ve yarışmalar eşliğinde anlatılmaktadır. Son olarak Herkes İçin Ekonomi Anadolu'da Projesi kapsamında o ilde eğitim veren üniversitelerin öğrencilerinin tamamının katılabileceği Üniversite Buluşmaları etkinliği düzenlenmektedir. Etkinlikte Merkez Bankası yöneticileri öğrencilere Merkez Bankası ve fiyat istikrarı ile ilgili sunumlar gerçekleştirmekte ve gençlerin sorularını yanıtlamaktadırlar. Çeşitli yarışmaların da yapıldığı etkinliğe üniversiteliler tarafından büyük ilgi gösterilmektedir (TCMB, 2019).

2.11.1.7. Borsa İstanbul (BIST) Tarafından Yapılan Çalışmalar

Finansal okuryazarlığın geliştirilmesi kapsamında Borsa İstanbul'un gerçekleştirdiği faaliyetler şöyle sıralanabilir:

- Borsa İstanbul ve Anadolu Üniversitesi arasında 2012 yılında borsa ve sermaye piyasalarına olan ilginin artırılması ve yatırım kültürünün geliştirilmesi amacıyla, işbirliği protokolü imzalanmıştır.

- Boğaziçi Üniversitesi tarafından planlanan ve Borsa İstanbul'un sponsorluğunu üstlendiği finansal okuryazarlığın artırılmasını hedefleyen Türkiye'nin pek çok üniversitesinden 2270 öğrencinin katıldığı Investimate Sanal Yatırım Yarışması düzenlenmiştir.

- Borsa İstanbul, üniversite öğrencilerine eğitim programları düzenlemektedir. Gençlerin çalışma hayatına başlamadan önce vizyon kazanmalarını amaçlayan programda Borsa İstanbul ve Sermaye Piyasaları hakkında detaylı bilgiler paylaşılmaktadır.

- Borsa İstanbul, bilgi ve birikimlerini okullar ve tüzel kişilerle paylaşmak amacıyla ziyaret imkânı sağlamaktadır.

- Borsada payları olan şirketlerin çalışanlarına yılda 2 kez "Borsa Eğitimi" düzenlenmektedir. (Borsa İstanbul, 2019).

2.11.2. Dünya'da Yapılan Finansal Okuryazarlık Çalışmaları

Küreselleşen Dünya'da ekonomik hayatın giderek karmaşıklaşması Finansal okuryazarlık konusunun tüm dünyada hızla önem kazanmasına ve bu da ulusal ve uluslar arası alanda yapılan finansal eğitim faaliyetlerinin artmasına neden olmuştur. Dünyada

yapılan finansal eğitim ile ilgili faaliyetler ülkelerin ekonomik ve sosyal yapılarının birbirinden farklı olması nedeniyle farklı eğitim stratejilerinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Finansal okuryazarlıkla ilgili Uluslararası alanda yapılan çalışmalar, Dünya Bankası ve OECD gibi uluslar arası kuruluşlar tarafından yürütülmektedir. OECD, finansal okuryazarlık seviyesinin düşük olmasının olumsuz etkilerine dayanarak finansal eğitim ile ilgili faaliyetlerine 2003 yılında başlamıştır. Zamanla faaliyetlerini ilerleten OECD finansal eğitim adı altında, uluslararası iş birliğinin geliştirilmesi, ilkeler ve standartlar oluşturma ve analitik araştırma ve analiz yayınları olarak üç alanda çalışmaktadır. Dünya Bankası ise dünya da bulunan fakir bölgelerde finansal erişim ile ilgili faaliyetler yürütmektedir. 2008 yılında yaşanan küresel finansal krizden sonra birçok ülke ulusal strateji oluşturmaya başlamıştır. Ulusal stratejileri tek çerçevede sunan finansal eğitim bu çerçevenin sınırlarını her ülkenin ihtiyaçları yönünde belirlemektedir. Uygulama aşamasında merkez bankaları, hükümetler, finans sektöründeki denetleyici ve düzenleyici kurumlar, ilgili bakanlıklar, sivil toplum örgütleri gibi kuruluşlar kurumsal stratejiler oluşturmakta ve faaliyetlerinin birlik içinde yürütülmesi hedeflenmektedir (TCMB, 2015).

2.11.2.1. Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü (OECD)

1961 yılında kurulmuş olan Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'nün üye sayısı 36 olup kuruluşun amacı; dünyanın her bir bölgesindeki insanların ekonomik hamlelerini ve yatırımlarını arttırmasını sağlayarak sosyal refahı sağlamaktır. OECD'ye üye ülkeler sorunları tanımlamak, tartışmak, analiz etmek ve bunları çözmek için politikalar geliştirmek üzere düzenli olarak toplanmaktadır. OECD finansal eğitim konusunda özellikle de sigortacılık sektörü ve özel emeklilik alanında finansal eğitim çalışmalarına liderlik etmektedir. Ayrıca kuruluşun akademik anlamda önemli bir veri kaynağı olan web sitesi bulunmaktadır. Bu web sitesinde;

- Üye ülkelerin hükümetlerine finansal eğitim konusunda tavsiyeler verilmektedir.
- Üyelerinin finansal eğitim konusunda hazırlamış oldukları projelerinin ayrıntıları bulunmaktadır.
- Finansal okuryazarlık ve finansal eğitim konularını içeren makaleler bulunmaktadır.
- Finansal eğitim verme ilkeleri hakkında kaynak bulunmaktadır (Hayta, 2011: 280).

OECD finansal okuryazarlık ilkelerinin geliştirilmesi yoluyla eğitim ve okuryazarlık standartlarını geliştirecek yöntemler sağlamak için 2003 yılında hükümetler arası bir proje başlatmıştır. Projede, üye olan ve olmayan ülkelerin finansal eğitim ile ilgili programları incelenmiştir. Birinci aşamada mevcut eğitim programlarının verimliliği üzerinde durulmuş, finansal okuryazarlığın artırılabilmesi için neler yapılabileceği hakkında fikirler sunulmuştur. İkinci aşamada kitapçıklar yayınlanarak bireylerin bu konuda bilinçlenmesi planlanmıştır. OECD tarafından düzenlenen finansal eğitim programı; dünya çapında finansal eğitim çalışmaları üzerinde temel düzeyde uluslararası analitik araştırmaların gelişmesi, Uluslararası farkındalığın ve iş birliğinin artırılması gibi öğeler üzerine şekillenmiştir (Gökmen, 2012: 82-83). OECD nin çalışmaları INFE, GATEWAY, PISA projeleri ile daha da genişlemiştir. OECD Uluslararası Finansal Eğitim Ağı-INFE 2008 yılında kurulmuştur. OECD-INFE' nin 100'den fazla ülkede bankalar veya bakanlıklardan oluşan 240'ın üzerinde üyesi bulunmaktadır. INFE, finansal okuryazarlık hakkında veri toplamak, analitik ve karşılaştırmalı raporlar geliştirmek, araştırma yapmak ve politika araçları geliştirmek için bir platform görevi görmektedir. INFE dünya çapında finansal eğitim programlarında uluslararası iş birliğini teşvik etmektedir. OECD-INFE stratejileri ve çıktıları tartışmak için yılda 2 kez toplanmaktadır. Ağ üyeleri, görüş alışverişini teşvik etmek ve desteklemek için parola korumalı bir işbirlikçi çalışma alanı kullanmaktadır (OECD, 2019).

GATEWAY, finansal eğitim konuları ve programları ile ilgili veri, araştırma, inceleme ve bilgi için küresel bir takas merkezidir.90'ın üzerinde ülkenin finansal eğitim programları hakkında bilgi içermektedir. Dünyadaki paydaşlara finansal eğitim programları ile ilgili bilgiler araştırma sonuçları veriler sunmaktadır. Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı (PISA), OECD tarafından yayınlanan, 15 yaşındaki gençlerin bilgi ve becerilerini test ederek dünya çapında değerlendirmeyi amaçlayarak düzenlenen uluslararası bir ankettir. Öğrenciler fen matematik okuma gibi derslerin yanında bu test ile finansal okuryazarlık alanında de değerlendirilmektedir. Gençlerin finansal okuryazarlık seviyelerini ölçmek için yapılan bir çalışmadır. 2015 yılında 72 ülkede 28 milyon 15 yaşındaki öğrenciye anket yapılmıştır. PISA, okullarda uygulanan müfredatın içeriğine göre tasarlanmıştır ve öğrencilerin bilgi, beceri uygulama ve analiz etme, akıl yürütme ve problemleri inceleme, yorumlama ve çözme gibi etkin iletişim kurma yeteneklerine bakar. PISA herhangi bir müfredatı öngörmemekte, desteklememekte ve ortak bir payda ile sınırlandırmamaktadır. 2015 yılı için PISA'nın amacı, katılımcı ülkelerdeki ve

ekonomilerdeki, uzmanların giderek dünyadaki öğrencilerin gelecekteki başarısı için en önemli olduklarını düşündüğü bilim bilgisi ve becerilerini değerlendirmektir (OECD, 2019). OECD ve Rusya G-20 başkanlığı işbirliği ile “Finansal Eğitim İçin Ulusal Stratejiler Geliştirme” konulu zirve düzenlenmiştir. Zirvede ülkelerin finansal eğitim durumu ve finansal eğitim ile ilgili geliştirilen ulusal stratejiler, deneyimler değerlendirilmiştir (Güler, 2015: 39). OECD finansal eğitim projesinde üç önemli nokta üzerine durulmuştur. Bunlar (Gökmen, 2012: 83):

- Finansal eğitim konusunda Dünya’da yaşanan gelişmeler ile ilgili uluslararası çalışmaların yayımlanması,
- Finansal farkındalık ve finansal eğitim konularında standart koyucu çalışmalar,
- Uluslararası işbirliği ve farkındalığın artırılmasıdır.

2.11.2.2. Dünya Bankası

Dünya Bankası, 2. Dünya Savaşı sonrası 1945’de Uluslararası Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası (IBRD) (International Bank of Reconstuction ve Development) adıyla kurulmuştur. Dünyanın en büyük finansman ve bilgi kaynaklarından biri olan Dünya Bankası’nın günümüzde 189 üye ülkesi bulunmaktadır. Zaman içinde Dünya Bankası grubu haline gelmiştir ve gruba bağlı 5 kurumdan oluşmaktadır. Bunlar; Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (IBRD), Uluslararası Kalkınma Birliği (IDA), Uluslararası Finans Kurumu (IFC), Çok Taraflı Yatırım Garanti Ajansı (MIGA) ve Uluslararası Yatırım Uyuşmazlıklarının Çözümü Merkezi’dir (ICSID). Bu kurumlar yoksulluğu azaltma, ortak refahı artırma ve sürdürülebilir kalkınmayı hedeflemektedirler. Dünya bankası grubu finansal okuryazarlık alanında finansal katılım (financial inclusion) terimini kullanmaktadır. Finansal erişimi, ‘‘ Bireylerin ve işletmelerin, ihtiyaçlarını karşılayan, işlemler, ödemeler, tasarruflar, kredi ve sigorta gibi sorumlu ve sürdürülebilir bir şekilde sağlanan faydalı ve uygun fiyatlı finansal ürünlere ve hizmetlere erişebilmeleri anlamına gelir. ‘’ şeklinde tanımlamıştır (<http://www.worldbank.org>, 13.03.2019). Grup finansal erişimi teşvik etmek için aşağıdaki programları başlatmıştır.

2020 yılına kadar Evrensel Finansal Erişim (UFA): Dünya Bankası Grubu 2013 yılında, dünya çapındaki yetişkinlerin bir işlem hesabına erişebileceğini öngören Evrensel Mali Erişim 2020 girişimi ile finansal hizmetlere erişimi 1 milyar yetişkin için genişletmeyi

hedeflemektedir. UFA 2020 girişimi, finansal olarak dışlanan kişilerin neredeyse% 70'inin yaşadığı 25 ülkeye odaklanırken, finansal erişimi ve katılımı artırmak için 100'den fazla ülke ile çalışmaktadır. Bu ülkelere Aralık 2017 itibarıyla, danışmanlık, teknik destek ve finansman faaliyetleri yapılmaktadır.

Finansal Sektör Değerlendirme Programları (FSAP): finansal katılımın önemini giderek artmasıyla hükümetler programlar oluşturmaya başlamıştır. Dünya Bankası ve IMF'nin ülkelerin genel finansal sistemlerini güçlendirmeye yardımcı olmak ve ülke genelini finanse etmek için geliştirdiği çeşitli finansal sektör konularını kapsayan değerlendirme programı olan FSAP'lar da finansal katılım konuları yaygınlaşmıştır.

Dünya Bankası Grubu yürüttüğü finansal katılım programları ile finansal okuryazarlığın dünyada geliştirilmesi yönünde etkin bir rol oynamaktadır. Hedeflerinin arasına finansal erişimin artırılmasını eklemiş bu yönde birçok taahhütte bulunmuş ve en çok ihtiyacı olan ülkelere başlamak üzere dünya çapında anketler, çalışmalar yapmakta projeler yürütmektedir (<http://www.worldbank.org>, 13.03.2019). Dünya Bankası 2005 yılından itibaren 9 ülkeye ait finansal okuryazarlık faaliyetlerinin yasal alt yapılarını incelemiştir. İnceleme yapılan ülkeler ise; Bulgaristan, Azerbaycan, Litvanya, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Letonya, Romanya, Rusya'dır. Bu ülkelerde yapılan araştırmalarda saptanan konular şunlardır (Gökmen, 2012: 85):

- Tüketicinin koruma altına alınması konusunda kurumsal eksiklikler,
- Finansal ürünler ile ilgili paylaşılan bilgi ve açıklamalarda açıklamalar da belirsizlik olması,
- Zararlı ve yıkıcı iş uygulamaları,
- Müşteriden gelen şikâyetlerin tam anlamıyla çözümlenememesi,
- Finansal okuryazarlığın düzeylerinin düşük olmasıdır.

Dünya Bankası 2010 yılında “Tüketicinin Korunması ve Finansal Okuryazarlık” adlı finansal hizmetler üzerinde duran bir program düzenlemiştir. Programın amaçları şunlardır (Güler, 2015: 40):

- Tüketicilerle doğru şekilde paylaşılan anlaşılabilir finansal bilgiler sayesinde tüketicilerin kaliteli alışveriş yapabilmelerini sağlamak,
- Kötü niyetli ya da hileli ticari uygulamaların yasaklanması ile iş uygulamalarının geliştirilmesi,
- Finansal bir kurumun yapacağı hatadan dolayı oluşabilecek zararı tüketicilere hızlı ve kolay bir şekilde (tazminatı) vermesi,
- Tüketicilerin finansal hizmetleri, güven duyarak kullanabilmelerini sağlamaktır.

2.11.2.3. Avrupa Birliği

Avrupa Birliği 1957 yılında kurulmuş 28 Avrupa ülkesinden meydana gelen ekonomik ve siyasi bir örgütlenmedir. Son dönemde finansal okuryazarlık ve finansal eğitim konularının önem kazanmasıyla birlikte Avrupa Birliği de bu konular üzerinde çalışmalar başlatmıştır. Birliğin finansal okuryazarlık alanındaki çalışmaları AB' nin siyasi açıdan bağımsız yürütme kolu olan Avrupa Komisyonu tarafından yürütülmektedir. Komisyon, toplumun finansal okuryazarlık düzeyini yükseltebilmek için birçok girişimde bulunmakta ve eğitimler düzenlemektedir. Bu kapsamda bireylerin bütçelerini doğru şekilde yönetebilmelerini, finansal ürünleri tanımaları ve ürünler arasında en doğru seçimi yapabilmelerini sağlamak amacıyla çalışmalarına devam etmektedir(Figueira, 2007:1). Avrupa Birliği Komisyonu, "Yetişkinler için çevrimiçi tüketici eğitimi araçları" adıyla 2003 yılında web sitesi(www.dolceta.eu) açmıştır. Tüketicilere finansal hizmet sunan site, tüketicinin yasal hakları konusunda bilgiler de paylaşmaktadır. Ayrıca sitede 2010 Nisan ayından itibaren öğretmenlerin finansal okuryazarlık konusu ile ilgili faydalanacağı bir bölüm açılmıştır. Bölümün 4 temel konusu bulunmaktadır. Bunlar; sigorta, harcama, borçlanma ve tasarruf/yatırımdır (Gökmen, 2010: 89). Komisyon 2005 yılında finansal hizmetler politikası kitabına finansal okuryazarlık alanındaki politikaları teşvik etme ve projeler yürütme konusunda taahhütler eklemiştir. 2007 yılında ise aktif olarak çalışmalar yapmaya başlamıştır. Öncelikle; Mart ayında finansal eğitimin önemi vurgulayan finansal kapasitenin artırılması konulu bir konferans düzenlenmiş, Mayıs ayında tüketicinin korunması üzerine çalışmalar yapılmaya başlanmıştır (<https://ec.europa.eu>, 16.03.2019).

Avrupa Komisyonu, 18 Aralık 2007' de yayımlanan "Finansal Eğitim Bildirisi" (Communication on Financial Education) ile Avrupa Birliği'nde finansal eğitime verdiği

önemi ve bu konudaki çalışmalara destek olacağını ortaya koymuştur. AB Konseyi ve Avrupa Parlamentosu, üye ülkeleri finansal eğitimde ilerlemeleri hususunda teşvik etmektedir. Avrupa Birliği'nin 28 ülkesinde 2007 yılı itibariyle 180 adet finansal okuryazarlık çalışması yürütülmekteydi (Microfinanceand Financial Literacy, 2008:6). Avrupa Birliği'nin finansal eğitim girişimleri kapsamında bir uzman grubu ve bir veri tabanı oluşturulmuştur. Finansal eğitim uzman grubu EGFE 30 Nisan 2008'de mali eğitim alanında fikir alışverişi yapmak ve politika oluşturulması konusunda Avrupa komisyonuna tavsiyelerde bulunmak amacıyla 3 yıllık süre için kurulmuştur. Grubun oluşumu 2007 'de yayınlanan finansal eğitim bildirisine dayanmaktadır. Grup için ulusal kurumlar, finans endüstrisi, tüketici dernekleri, akademik çevreler vb. gibi sektörlerden 25 üye seçilmiştir. Grubun yılda 2 kez Brüksel' de toplanması planlanmıştır. Grubun 3 yıllık görev süresinin dolması ardından komisyon grubun süresini uzatmamış ve OECD -INFE çalışmalarını desteklemeye karar vermiştir. EGFE'nin şimdiye kadar gerçekleşen toplantıları aşağıdaki gibidir;

Birinci toplantı: 7 Ekim 2008 (Finansal Eğitim için Ulusal Stratejiler),

İkinci toplantı: 28 Nisan 2009 (Finansal Kriz ve Finansal Eğitim),

Üçüncü toplantı: 6 Kasım 2009 (Okullarda Finansal Eğitim),

Dördüncü toplantı: 4 Haziran 2010 (Finansal Eğitim ve Emeklilik),

Beşinci toplantı: 17 Aralık 2010 (Yeni Medya ve Finansal Eğitim)

Finansal Eğitim Avrupa Veri Tabanı EDFE (European Database for Financial Education) ise Ocak 2009'da oluşturulmuştur. EDFE Mevcut Finansal Eğitim Planlarına ilişkin elektronik bir kütüphanedir Avrupa Komisyonu, AB'de mali eğitimin yaygınlaştırılmasını ve harekete geçirilmesini sağlayan ulusal veya bölgesel konferanslar ve diğer etkinliklerin organizasyonunda üye devletlere ve özel aktörlere sponsorluk/himaye sağlamaktadır(Gökmen, 2012: 89).

2.11.2.4. Finansal Okuryazarlık ve Eğitim Komisyonu (FLEC)

ABD Hazine Müsteşarlığı Başkanlığında, 22 kurumun bulunduğu bir oluşum olan Finansal Okuryazarlık ve Eğitim Komisyonu (Financial Literacy and Education Commission- FLEC) finansal eğitimi yaygınlaştırmak, finansal eğitim ile ilgili yapılan

faaliyetleri denetlemek, finansal eğitimde özel sektör çalışmalarını destekleyerek kamu ile özel sektör arasında işbirliği sağlamak amaçlarıyla kurulmuştur (Özgüler ve Temizel, 2003:10). FLEC, finansal okur yazarlık ve eğitim programları, bağışlar ve diğer bilgiler için tek elden hizmet veren federal hükümetin web sitesi olan “MyMoney.gov” isimli web sitesini kurmuştur. Site bireylerin para yönetimi konusunda akılda tutmaları gereken beş temel ilke üzerinde durmaktadır. Bu ilkeleri şöyle sıralamak mümkündür (<https://www.fca.org.uk/>, 28.03.2019):

- Kazanma ilkesi,
- Harcama ilkesi,
- Yatırım-Tasarruf ilkesi,
- Borçlanma ilkesi,
- Koruma ilkesidir.

Komisyon 2006’da finansal eğitim ve finansal farkındalığı arttırmak, finansal yeterlilikleri belirlemek, finansal eğitimde alt yapıyı güçlendirmek ve finansal eğitimle ilgili uygulamaları belirlemek, geliştirmek ve paylaşmak amaçlarıyla “Finansal Okuryazarlık İçin Ulusal Strateji” adlı bir rapor yayınlamıştır (Güler, 2006: 44). Komisyon ayrıca üç kademeli bir konferans düzenlemiştir. İlki 2007 Mart ayında gerçekleşen konferansta Yerli Amerikalı nüfus üzerinde durulmuş, ikincisi yine 2007 Temmuz ayında yapılmış Amerikalı ve Pasifikte yaşayanlar üzerine yoğunlaşmıştır. Konferansın üçüncü aşaması 2008 yılında yapılmış Afrikalı ve Amerikalı toplum üzerinde odaklanılmıştır (Gökmen, 2012: 91). Bunların yanında komisyon finansal kurumlara, tüketicilere, öğrencilere, gençlere yönelik finansal yeteneğin arttırılmasına dair kaynak kılavuzlar hazırlamakta, tüketici dergisi yayımlamakta, ulusal ve uluslararası iş birlikleri yaparak konferanslar düzenlemekte, eğitim belgeselleri hazırlamakta ve finansal okuryazarlık zirvelerine ev sahipliği yapmaktadır.

2.11.2.5. Jumpstart Koalisyonu

1995 yılında kurulan Jumpstart Koalisyonu, Washington D.C’ de bulunan vergiden muaf bir kâr amacı gütmeyen kuruluştur. Koalisyon, ticari, finansal, kâr amacı gütmeyen, dernek, akademik, hükümet ve diğer sektörlerden yaklaşık 150 ulusal ortak kuruluş içermektedir. Finansal okuryazarlığı ilerletmeyi hedefleyen bu kuruluşlar gençleri bir araya

getirerek lise mezunu öğrencilerin temel finans bilgisi sahibi olmalarına yardımcı olmaktadır. Jumpstart Koalisyonu, Nisan ayının, Ulusal Mali Okuma Programı (NEFE) tarafından yirmi yıl önce, Lise Finansal Planlama Programının bir etkinliği olarak tanıtılan Gençlik Okuryazarlık Günü'nden evrilmiş olan Finansal Okuryazarlık Ayı'nın orijinal destekleyicisidir. NEFE, ulusal ortaklar ağı ve eyalet koalisyonları arasında tanıtım yapmak için Finansal Okuryazarlık Günü'nü Jumpstart Koalisyonuna çevirmiştir. Ayı kutlamak için Jumpstart Koalisyonu iki ana etkinliğe ev sahipliği yapmaktadır. Bunlar: Capitol Hill'de Yıllık Ödül Yemeği ve Mali Okuryazarlık Günüdür. 2019 Hill Day 26 Haziran 2019 olacaktır. Her yıl Washington DC'de gerçekleştirilen ödül yemeğinde öğrencilerin finansal okuryazarlıklarını ilerletme çabaları ve olağanüstü başarıları ortaya konulmaktadır. Jumpstart Koalisyonu gençlerin finansal okuryazarlığını arttırmak için eski bir eğitmen tarafından kurulan Cash Crunch Games adlı eğitim şirketi ile birlikte çevrimiçi oyunlar sunmaktadır. Oyunlar 5 ila 21 yaşları arasındaki finansal okuryazarlığı, oyunlaştırma yoluyla öğretmeye odaklanan, kişisel deneyimler oluşturarak öğrencilerin tartışmalara girme ve bu deneyimlerden elde ettikleri bilgileri uygulama ihtimalini arttırmaktadır. Oyunlardan bazıları şunlardır(<https://www.jumpstart.org>, 28.03.2019):

CashCrunch 101 : 13-21 yaş arasındaki gençlerin para becerilerine odaklanan çevrimiçi bir finansal okuryazarlık oyunudur. Oyun üniversiteye doğru yola çıkan ve parasını yönetmek isteyen bir öğrenciyi temel alır. Oyun boyunca, oyuncu gelir elde eder, masraflarını öder, banka kartı mı yoksa kredi kartı mı kullanacağını seçer, faturalarını öder, kredi puanlarını verir ve çoktan seçmeli soruları cevaplar, madalya kazanmak için tasarruf sağlar. Amaç bunu ulusal yarışmalara dönüştürmektir. Squash 101 okullar ve kuruluşlar için özel olarak etiketlenebilir ve bireysel sınıflar, bölümler, okullar veya bölgeler için yarışmalar yaratılabilir. Aynı zamanda bir öğretmenin öğrenci ilerlemesini kontrol etmesine, kendi çoktan seçmeli sorularını, durum kartlarını yazmasına ve tüm masraflarla birlikte ücret ve vergi oranlarını belirlemesine olanak tanır.

CashCrunch Junior :5 ila 12 yaş arası fiziksel bir tahta oyunudur. Oyun bir saat içinde oynanabilir ve ücretsiz indirilebilir. Oyunda ele alınan kavramlar şunlardır: İhtiyaçlar ve istekler, fırsat maliyeti, para sayma, değişiklik yapma, bütçeleme, nakit akışı, tasarrufun değeri, para kararları alma ve para hakkında güvenle konuşabilmedir.

3. BÖLÜM

3. AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ ÖĞRENCİLERİNİN FİNANSAL OKURYAZARLIK DÜZEYLERİNİN ANALİZİ

Aydın Adnan Menderes Üniversitesi öğrencilerinin sosyo-ekonomik ve demografik özellikleri açısından finansal okuryazarlık düzeylerinin incelendiği bu bölümde öncelikle konunun daha iyi anlaşılabilmesi açısından literatür taraması yapılmış, ardından araştırmanın amaçları doğrultusunda oluşturulan hipotezler anket çalışmasıyla elde edilen veriler kullanılarak test edilmiş ve sonuçlar açıklanmıştır..

3.1. Araştırmanın Literatürü

Ulusal ve uluslararası literatürde finansal okuryazarlık düzeyinin tespitine yönelik çalışmalar 20'nci yüzyılın son çeyreğinde başlamış olup, günümüze kadar uzanan zaman diliminde konuya yönelik çok sayıda araştırma gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamının üniversite öğrencileri olarak belirlenmesi nedeniyle literatürde üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyini tespit etmeye yönelik çalışmalara ağırlık verilmiştir. Üniversite öğrencilerini kapsayan bir çalışmayla Volpe ve diğerlerinin (1996), araştırmasında öğrencilerin finansal okuryazarlık seviyeleri ölçülerek, genel olarak öğrencilerin seviyelerinin düşük olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca erkek öğrenciler kadın öğrencilere göre, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinde eğitim gören öğrenciler diğer eğitim alanlarında eğitim gören öğrencilere göre bu konuda daha bilgilidir. Yine üniversite öğrencileri üzerine yapılan başka bir çalışmada Chen ve Volpe (1998), ABD'de 1800 üniversite öğrencisine uyguladıkları anket sonucu üniversite öğrencilerinin kişisel finans hakkında genel bilgilerden yoksun olduklarını tespit etmiştir. Farklı olarak lise öğrencileri üzerine çalışan Danes ve diğerlerinin (1999), öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerinin finansal davranış ve bilgi üzerindeki etkisini araştırmak üzere yaptıkları çalışmada, finansal okuryazarlık eğitimi alan öğrencilerin daha iyi finansal kararlar aldıkları sonucuna varılmıştır. Chen ve Volpe (2002), ise ABD'de kolej öğrencilerinin finansal okuryazarlık seviyelerini ölçmek için 924 katılımcıdan elde edilen veriler ile yapılan analiz sonucunda kız öğrencilerin finansal okuryazarlık seviyelerinin erkeklere göre daha düşük olduğu, ayrıca kız öğrencilerin kişisel finansal konuları öğrenmeye daha az istekli oldukları sonucuna varılmıştır.

Beal, Delpachitra ve Policy (2003), Avustralya’da üniversite öğrencileri üzerine yaptıkları çalışmada öğrencilerin finansal okuryazarlık seviyesinin düşük olduğu ancak temel finansal kavramlar hakkında sorulan basit sorulardan yüksek puan aldıkları sonucuna ulaşmıştır. Diğer çalışmalardan farklı olarak Hilgert ve diğerleri (2003), hane halkının finansal yönetimi, finansal davranış ve finansal bilgi arasındaki bağlantıyı incelemek amacıyla 1004 katılımcı ile gerçekleştirilen çalışmada, tüketicilerin finansal bilgi edindikleri kaynakların başında ailenin geldiğini, bunu sırasıyla kişisel deneyimleri, arkadaşlar ve medyanın izlediği tespit edilmiş, finansal bilgi ile finansal davranış arasında pozitif ilişki bulunmuştur. Coben ve diğerleri.(2005), ise İngiltere’de yetişkin bireylere verilen finansal okuryazarlık eğitimlerinin kişiler üzerindeki etkisini belirlemek üzere yapılan çalışmada verilen eğitimlerin kişilerin finansal okuryazarlık seviyelerini pozitif yönde etkilediği sonucuna varılmıştır. Finansal eğitim ile finansal davranış arasındaki ilişkiyi incelemek için Lyons ve diğerlerinin (2006), yaptığı çalışmada finansal eğitimin finansal davranışı etkilediği sonucuna varılmıştır. Zhan ve diğerleri (2006), ise Amerika’da düşük gelirli bireylerin finansal okuryazarlık seviyelerini araştırmak üzere bir çalışma yapmışlardır. Yüksek gelir grubundaki bireylere kıyasla, düşük gelirli bireylerin banka hesaplarını tasarruf etme ve yatırım yapma yönünde etkin olmadıklarını tespit ederek, düşük gelir düzeyine sahip bireylere verilecek olan finansal eğitim ile bilgi seviyelerinin artırılacağı sonucuna ulaşmışlardır. Hane halkı üzerine yapılan bir başka çalışmada Lusardi (2008), ABD’de yaşayan bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerini araştırmıştır. Bu kapsamda hane halkının finansal araçlar ve uygulamalar hakkında ne ölçüde bilgi sahibi olduğunu, tasarruf davranışlarını, finansal eğitim programları çerçevesinde incelemiştir. Araştırma sonuçlarına göre Amerikan halkının finansal okuryazarlık düzeylerinin düşük olduğu özellikle de kadınlar, eğitim seviyesi düşük olanlar, Afrikan Amerikalılar gibi gruplar arasında yaygın olduğu sonucuna varılmıştır.

Robb ve Sharpe (2009), yaptığı 6,250 öğrenci üniversite öğrencisinin katıldığı bir araştırmada, finansal bilgi ve kredi kartı kullanımı arasındaki ilişkide, finansal bilgi ve davranış arasında net sonuçlar vermemiştir. Örneğin finansal bilgisi olan öğrencilerin yüksek kredi kartı bakiyelerinin olduğu görülmüştür. Bu anket yüksek kredi kartı kullanımının kişisel ölçünün bilgiye değil, tutum ve ihtiyaca göre değiştiğini göstermiştir. Üniversite öğrencileri üzerine yapılan bir başka çalışmada Lalonde ve Schmint, (2009), ABD de Liberal Sanatlar Üniversitesinde yapılan bir araştırmada önceki araştırmaların tersine kadınların erkeklere göre kredi kartı kullanımı ve finansal bilgilerin daha yüksek

olduğunu tespit etmiştir. Bayram (2010), ise çalışmasında İktisadi ve İdari Bilimler ve meslek yüksekokulu öğrencilerinden oluşan 600 kişilik bir örneklem ile niceliksel araştırma araçlarından biri olan anketi kullanmıştır. Anket öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyini belirlemeye çalışmış ve buna bağlı olarak para yönetimi konusunda hangi davranışların gösterildiğini saptamıştır. Buna göre öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyinin oldukça düşük olduğu ve bu durumun farkında olunmadığı ortaya çıkmıştır. Finansal okuryazarlığı ölçmek için

Xiao Serido ve Shim (2010), büyük bir kamu üniversitesinde 1.354 Üniversite öğrencisi üzerinde finansal bilgi ve kredi kartı kullanımı davranışı ile ilgili olarak bir çalışma yapmıştır. Finansal ve mali bilgileri ölçmek için 6 soru ölçeği kullanmışlardır. Anket sonucunda öğrencilerin Kredi kartı borçlarını ödemek için, başka bir kredi kartı da kullandıkları da görülmüştür. Aynı zamanda kredi kartından nakit avans aldıkları ve kredi kartı limiti aşınca kendilerini suçlu gibi hissettikleri ve kredi kartı borcunu asgari tutarda ödedikleri gözlemlenmiştir. Singapur'da 18 ile 60 yaş arasındaki bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerinin araştırılması üzerine Capuano ve Ramsay'ın (2011), çalışmalarında bireylerin tasarruf, bütçe ve harcama konusunda dikkatli davrandığını ancak birçoğunun emeklilik ve acil durumlar için yeterli birikimi olmadığı gözlemlenmiştir.

Ansong, Gyensare ve Management (2012), Gana'da üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerini araştırmak için çalışma yapmışlardır. 250 öğrenciden tesadüfi örnekleme yöntemi ile elde edilen veriler sonucunda finansal okuryazarlık üzerinde yaş, iş tecrübesi ve anne baba eğitim durumunun olumlu yönde etki gösterdiği fakat eğitim seviyesi, iş yeri ve medyaya erişimin ise finansal okuryazarlığı etkilemediği görülmüştür. Gökmen (2012), 2009 yılında gerçekleştirilen 15-30 yaş arası gençleri finansal okuryazarlık alanında geliştirme amacını taşıyan 'Paramı Yönetebiliyorum' projesinin sonuçlarını araştırmıştır. Bu proje kapsamında yaklaşık 16,000 kişiye eğitim verildiğini belirleyen Gökmen, katılımcıların bu eğitimler sonucunda finansal konularda daha anlamlı ve olumlu hareketlerde bulduklarını tespit etmiştir. Sevim vd.,(2012), Eskişehir ilinde yaşayan bireylerin finansal okuryazarlık düzeyleri ile borçlanma davranışları arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla anket tekniği ile yapılan çalışmada bireylerin borçlanma davranışlarının finansal okuryazarlık düzeylerine göre farklılık gösterdiği sonucuna varılmıştır. Lusardi ve Mitchell (2014) araştırmalarında 50 yaşın üzerinde olan Amerikan yaşlı nüfusunun finansal okuryazarlık ve finansal bilgi düzeylerini incelemiştir. Araştırma sonucunda yaşlı katılımcıların çoğunun finansal araçlar ve uygulamalar hakkında yeterli bilgiye sahip

olmadıkları, sonucuna ulaşılmıştır. Eğitim seviyesi düşük olanlar, kadınlar ve 75 yaşın üzerinde olanlar finansal okuryazarlığı düşük olan alt gruplar olarak tespit edilmiştir. Sarıgül (2014), ise Konya ilindeki üniversite öğrencilerinin demografik özelliklerinin finansal okuryazarlık düzeylerini etkileyip etkilemediğini araştırmıştır. Araştırmanın sonucunda öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerinin genel olarak yetersiz düzeyde olduğu; iktisadi ve idari bilimler fakültelerinde eğitim gören öğrencilerin diğer öğrencilere göre finansal okuryazarlıklarının yüksek olduğu tespit edilmiştir

Kahraman (2015), çalışmasında öğrencilerin finansal okuryazarlık seviyeleri ve finansal davranışlarını analiz etmek amacıyla Erciyes Üniversitesinden 200 öğrenciye anket uygulamış ve öğrencilerin finansal okuryazarlık seviyesinin düşük olduğunu tespit etmiş, işletme öğrencilerinin, diğer bölüm öğrencilerinden; erkek öğrencilerin kadın öğrencilerden daha iyi finansal okuryazarlık seviyesine sahip olduğunu tespit etmiştir. Barmaki (2015), çalışmasında Hacettepe Üniversitesi öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerini belirlemek, finansal davranış ve finansal tutumları ile finansal okuryazarlıkları arasındaki ilişkiyi ortaya koymak amacıyla 500 öğrenciye anket uygulamıştır. Çalışma sonucunda öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerinin orta düzeyde olduğunu bulmuştur. Öğrencilerin en fazla temel para bilgisine, en az da yatırım ve tasarruf konularında bilgiye sahip olduğu saptanmıştır. Baysa (2015), çalışmasında Tokat ilindeki bankaların bireysel, ticari ve tarımsal olarak segmente edilebilen müşterilerden hangi grupta olanların daha fazla finansal okuryazar olduğunu tespit etmeye çalışmıştır. Sonuç olarak üç grupta da bulunan banka segment müşterilerinin genel olarak finansal okuryazarlık seviyesinin düşük olduğu, ayrıca gruplar içerisinde en düşük finansal okuryazarlık düzeyi tarımsal segment müşterileri, en fazla olan ise ticari segment müşterilerinin olduğu tespit edilmiştir. Kaya (2015), çalışmasında İzmir İlinde faaliyet gösteren KOBİ yöneticilerinin finansal okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesine yönelik bir çalışma yapmış, bu kapsamda KOBİ yöneticilerine yüz yüze anket yöntemi uygulamıştır. Çalışma sonucunda İzmir ili'nde faaliyet gösteren KOBİ yöneticilerinin finansal okuryazarlık düzeyinin araştırma geneli çerçevesinde, olumsuz bir görünüm sergilediği görülmektedir. Daşdoğan (2015), Türkiye'de yaşayan 2576 kredi kartı kullanıcısı arasında düzenlenmiş olan Kredi Kartı Kullanımı Araştırması Anketi verilerinden faydalanarak hangi faktörlerin hane halkını kredi piyasasına yönelttiğine ve hane halkının ne kadar borç almalarına neden olduğunu araştırmıştır. Çalışma sonucunda Finansal davranış ve tutumun hane halkı borçluluğunu ve etkin borçlanmayı, finansal bilgi düzeyinden daha çok etkilediğini tespit etmiştir.

Henager ve Cude (2016), çeşitli yaş gruplarından bireylerin finansal okuryazarlık düzeyinin finansal davranışı etkileyip etkilemediğini araştırmak üzere yapılan çalışmada finansal okuryazarlık seviyesinin finansal davranışı kuvvetli bir şekilde etkilediği görülmüştür. Tuna ve Ulu (2016), Sakarya üniversitesinde öğrenim gören 326 öğrencinin finansal bilgi düzeyleri ile demografik özellikleri arasında ilişki olup olmadığı araştırılmıştır. Araştırma sonucunda yaş, cinsiyet ve sınıf değişkenlerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Dağdelen (2017), çalışmasında Aydın ili ve ilçelerindeki Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlerin finansal okuryazarlık düzeylerini ölçmeye çalışmıştır. Çalışma sonucunda, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlerin finansal okuryazarlık düzeyinin yüksek olduğu, ayrıca bu grup içindeki bireylerin eğitim ve yaş durumunun finansal okuryazarlık düzeylerini etkilediği saptanırken, cinsiyet durumunun herhangi bir etkisinin olmadığı sonucuna varılmıştır. Özkale (2018), çalışmasında matematik eğitiminde finansal okuryazarlık kavramını incelemek amacıyla nitel bir araştırma yapmış Ontario ve Türkiye matematik öğretim programlarını yatay karşılaştırma yöntemi kullanarak incelemiştir. Bu karşılaştırmada Ontario programlarının finansal okuryazarlık vurgusunun belirgin, içerik, kazanım ve kavramsal ilişkilendirme yönünden daha zengin olduğunu saptamıştır. Doğan (2018), Sakarya ilinde yaşayan X, Y ve Z kuşağında yer alan bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerini belirleyerek, kitle iletişim araçları ve sosyal medyanın finansal okuryazarlık seviyeleri üzerindeki etkisini incelemek amacıyla yapılan çalışmada X ve Z kuşağındaki bireylerin çok az bir kısmının finansal okuryazar olduğu tespit etmiştir. Ünal (2018), çalışmasında Forex piyasasında işlem yapan yatırımcıların finansal okuryazarlık düzeyleri ile piyasa hakkındaki bilgi düzeylerini belirlemeyi amaçlamıştır. Çalışma kapsamında 400 adet Forex yatırımcısına anket uygulaması yapılmıştır. Anket sonuçları SPSS programı kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışma sonucunda Finansal okuryazarlık ve Forex piyasa bilgisi arasında çok zayıf, pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu ve Finansal okuryazarlık bilgisinin, Forex piyasası bilgi düzeyi üzerinde arttırıcı bir etkiye sahip olduğunu gözlemlemiştir.

Kalwij vd. (2019) çalışmalarında Hollanda'da "Money Week" diye adlandırılan tüm temel eğitim düzeyinde kutlanan bir haftada yürütülen finansal okuryazarlık eğitim programının etkililiğini belirlemeyi amaçlamışlardır. Araştırma kontrol ve deney gruplu ön test - son test uygulanan deneysel desene göre tasarlanmıştır. Araştırma sonucunda para biriktirmeye olan istekliliğin eğitim süreci sonrası deney grubu öğrencilerinde daha çok arttığı belirlenmiştir. Eğitim programının etkisinin cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir

farklılık göstermediği de bulgular arasındadır. Özkale ve Erdoğan (2019), Önlisans düzeyinde finansal alanda eğitim alan öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerini belirlemek amacıyla yapılan çalışmada öğrencilerin eğitim almış olmalarına rağmen finansal okuryazarlık düzeylerinin düşük olduğu sonucuna varılmıştır. Sancak (2019), üniversite çıkmıştır. Güneş öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerinin ölçülmesi için yapılan çalışmada Gümüşhane Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencileri arasından rastlantısal olarak seçilen 490 kişilik bir örneklem hedeflenmiştir. Çalışma sonucunda temel finansal kavramların bilinirliğinin demografik ve diğer özelliklere göre farklı olduğu ortaya (2019), hane halkının mevcut finansal okuryazarlık düzeyinin belirlenmesi ve bireylerin finansal okuryazarlık düzeyi ile demografik özellikleri arasındaki ilişkinin ölçülmesi amacıyla Kayseri ve Sivas illerinde yaşayan bireylerin oluşturduğu 804 kişilik bir örneklem kullanılarak bireylerin finansal bilgi seviyeleri ve bu seviyeye bağlı olarak finansal kararları nasıl aldıkları, bu bilgi seviyesinin bireylerin tutum ve davranışlarını nasıl etkilediği araştırılarak finansal okuryazarlık düzeyleri ölçülmeye çalışılmıştır. Çalışma sonucunda Kayseri ve Sivas illerinde yaşayan bireylerin finansal okuryazarlık seviyelerinin düşük olduğu ancak finans eğitimi almış bireylerin finansal okuryazarlık düzeyi ise hiç almayanlara göre daha yüksek çıkmıştır.

Özdemir (2020), Lise öğrencilerinin alacakları finansal eğitim sonucu finansal okuryazarlıklarının ne seviyeye geldiğini ölçümlemek için yapılan çalışmada Sakarya ili Serdivan ilçesinde bulunan bir Anadolu lisesinde 42 öğrenci ile yürütülen araştırma sonucunda gerçekleştirilen eğitimlerin öğrencilerin finansal tutum ve davranışlarını olumlu yönde etkilediği sonucuna varılmıştır. Yıldırım (2020), Kocaeli ilinde yaşayan kadınların finansal bilgi düzeylerini ölçmek için yapılan çalışma sonucunda kadınların finansal okuryazarlık seviyesinin düşük olduğu bunun da ekonomiyi olumsuz etkilediği sonucuna varılmıştır. Yılmaz (2020), yatırımcıların risk algılarının hangi demografik ve sosyo-ekonomik faktörler ile ilişkili olduğu ve ayrıca finansal okuryazarlığın risk algısı ile arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla yapılan çalışmaya Adana ilinde ikamet eden farklı yaş ve meslek gruplarından toplam 209 birey katılım sağlamıştır. Sonuç olarak Adana ilinde yaşayan bireylerin risk algısı ile finansal okuryazarlık düzeyi arasında anlamlı bir farklılaşma ilişkisinin olduğu, kadınların risk toleransının erkeklerden daha düşük olduğu ve aile birey sayısı ile risk algısı arasında anlamlı bir farklılaşma ilişkisi olduğu ortaya konmuştur. Ertoğrul (2020), Muğla ilindeki ortaokul öğrencilerinin finansal okuryazarlık seviyelerinin araştırılması için yapılan çalışmadan elde edilen bulgular doğrultusunda

öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyinin %54,00 yüksek olduğu anne okuryazarlığının öğrenci finansal okuryazarlığı üzerinde olumlu bir etkisi olduğu sonucuna varılmıştır. Hasanca (2020), ülkemizde öğrenim gören üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık seviyelerinin belirlenmesi amacıyla yapılan çalışma sonucunda öğrencilerin orta düzeyde finansal okuryazar olduğu temel birtakım konularda eğitim ihtiyaçlarının bulunduğu tespit edilmiştir. Ürün (2020), Van Yüzüncü Yıl ve Trakya Üniversitesi İİBF öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesi için yapılan çalışma sonucu öğrencilerin orta düzeyde finansal okuryazar olduğu tespit edilmiştir.

Kulak (2021), Muğla ilindeki esnafın finansal okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesi için yapılan çalışmada demografik değişkenlerle finansal okuryazarlık seviyesi arasında anlamlı ilişki olup olmadığı analiz edilmiş sonuç olarak esnafın finansal okuryazarlık düzeyleri düşük çıkmıştır. Finansal okuryazarlık seviyelerinin düşük olduğunun farkındadırlar, bireylerin temel finansal konulardan en çok para ve bütçeleme, ileri düzey finansal konulardan borsalarda yatırım konusunda eğitim almak istedikleri ortaya çıkmıştır. Topraktaş (2021), sağlık sektöründe çalışanların finansal okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesi amacıyla Erciyes Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesinde yapılan araştırma sonucu demografik özelliklerin bireylerin finansal okuryazarlık tutumları üzerinde bir farklılaşmaya yol açmadığı fakat çalışma statü ve gelir seviyesinin bireylerin finansal okuryazarlık tutumları arasında bir farklılaşma oluşturduğu sonucuna varılmıştır.

Genel olarak Ulusal ve Uluslararası alanda literatürdeki çalışmalar incelendiğinde finansal okuryazarlık düzeylerinin istenilen seviyede olmadığı görülmektedir. Ulusal literatüre bakıldığında yapılan çalışmaların çoğunlukla üniversite öğrencileri üzerine gerçekleştirilmiş olduğu hane halkını, yatırımcıları, lise öğrencileri ve emeklileri kapsayan çalışmaların sınırlı sayıda kaldığı görülmektedir.

3.2. Araştırmanın Amacı ve Hipotezleri

Çalışmanın temel amacını, üniversite öğrencilerinin farklı sosyo-ekonomik ve demografik özellikler açısından finansal okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesi, finansal okuryazarlıkları ile demografik özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi oluşturmaktadır. Bu amaca bağlı olarak oluşturulan hipotezler ile, öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyleri ile demografik özellikleri arasındaki ilişkiler test edilmiş, ayrıca finansal kavramları ve bireysel kredi türlerini bilme derecesi ile demografik değişkenler arasındaki

ilişkiler incelenmiştir. Araştırma, sonuçlardan elde edilen bulgulardan yararlanılarak öğrencilerin finansal bilgi düzeylerinin yükseltilmesine yönelik çalışmalara yön gösterici bilgiler sunmak, ilgili kurum ve kuruluşlara geçerli önerilerde bulunmak, toplumda konuya ilişkin farkındalık yaratmak amacıyla planlanmış ve yürütülmüştür. Araştırmanın temel amaçları çerçevesinde oluşturulan hipotezler şu şekildedir:

H_{1a}: Üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyleri cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H_{1b}: Üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyleri öğrenim görülen fakülte/MYO göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H_{1c}: Üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyleri sınıf düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H_{1d}: Üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyleri anne eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H_{1e}: Üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyleri baba eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H_{1f}: Üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyleri konaklama durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H_{1g}: Üniversite öğrencilerinin bireysel kredi türlerini bilme derecesi ile demografik değişkenler arasında ilişki vardır.

H_{1h}: Üniversite öğrencilerinin finansal kavramları bilme derecesi ile demografik değişkenler arasında ilişki vardır.

3.3. Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırma, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi'nde öğrenim gören öğrencilerin finansal okuryazarlık ve finansal davranış düzeylerinin incelenmesi, finansal okuryazarlık düzeylerine ilişkin bazı kavramların bilinirliği ve davranışlarının neler olduğunun ve bunun sonucunda öğrencilere ne ölçüde finansal eğitim verilmesi gerektiğinin tespit edilmesine yöneliktir. Araştırmanın evrenini Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, araştırmanın çalışma evrenini ise Aydın İktisat Fakültesi, Eğitim Fakültesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Aydın Meslek

Yüksek Okulu (MYO) ve Buharkent MYO olmak üzere beş birim oluşturmaktadır. Bu beş birimin ele alınmasında hem öğrencilerin üniversiteye girişte aldıkları puan düzeyleri hem de üniversite eğitimleri boyunca aldıkları derslerin ekonomi ve finans ile ilgili yoğunluğu dikkate alınmıştır.

Çalışmada kolayda örnekleme yöntemi tercih edilmiş ve çalışma evreninden araştırmaya katılmaya gönüllü olan öğrenciler arasından toplam 385 öğrenci ile görüşülmüştür. Öğrencilere yüz yüze anket yöntemi ile anket soruları sorularak yanıtlar alınmıştır. Toplam 34 soru ve demografik bilgiler bölümünden oluşan ankette, açık uçlu soru yer almamaktadır. Anket çalışması Aydın Adnan Menderes Üniversitesi rektörlüğünden ve anket uygulanacak birim yetkililerinden izin alınarak yürütülmüştür. Araştırma kapsamında toplam 385 anket yapılmıştır. Bu anketlerden eksik cevap, kontrol sorulara yönlü cevap verme gibi çeşitli nedenlerle 41 anket çalışma kapsamı dışında bırakılmış, sonuçta toplam 344 anket ile çalışmaya devam edilmiştir. Gerekli ayıklama işlemlerinin ardından anketler SPSS 22.0 paket program ile analiz edilmiştir. Buna göre ankette yer alan sorulara verilen yanıtlar frekans analizi ve yüzdelik dilimlerle ifade edilmiştir. Daha sonra öğrencilerin bireysel kredi türleri hakkındaki bilgi dereceleri ve finansal kavramları bilme durumu için verdikleri cevaplar toplanarak finansal okuryazarlık düzeyleri için toplam puan hesaplanmış ve demografik değişkenler için toplam puanlar hesaplanarak normallik testleri yapılmıştır. Toplam puanların dağılımının normal dağılıma uygun olmadığı tespit edildiğinden hipotezlerin test edilmesinde, parametrik olmayan testlerin kullanımı tercih edilmiştir. Ayrıca, demografik değişkenler ile bireysel kredi türlerini ve finansal kavramları bilme durumu ile ilgili değişkenlerin arasındaki ilişki ki-kare testleri ile araştırılmıştır.

3.4. Bulgular

3.4.1. Demografik Değişkenlere Ait Tanımlayıcı İstatistikler

Çalışma kapsamında hipotezlerin testine geçmeden önce araştırmaya katılan öğrencilerin demografik özellikleri açıklanmıştır. Tablo 3.1’de çalışmaya katılan üniversite öğrencilerinin demografik özelliklere göre dağılımları gösterilmiştir.

Tablo 3.1. Üniversite Öğrencilerin Demografik Özelliklere Göre Dağılımları

Değişken	Kategori	n(birim sayısı)	Yüzde (%)
Cinsiyet	Erkek	135	39,20
	Kadın	209	60,80
Fakülte/Birim	Aydın MYO	97	28,20
	Fen Edebiyat Fakültesi (FEF)	48	42,20
	Buharkent MYO	69	20,10
	Eğitim Fakültesi (EF)	50	14,50
	Aydın İktisat Fakültesi (AYİF)	80	23,30
Sınıf düzeyi	Hazırlık	4	1,20
	Birinci sınıf	120	34,90
	İkinci sınıf	158	45,90
	Üçüncü sınıf	29	8,40
	Dördüncü sınıf	33	9,60
Anne eğitim düzeyi	İlkokul	179	52
	Ortaokul	5	1,50
	Lise	72	20,90
	Ön lisans	23	6,70
	Lisans	65	18,90
Baba eğitim düzeyi	İlkokul	121	35,20
	Ortaokul	95	27,60
	Lise	80	23,30
	Ön lisans	12	3,50
	Lisans	36	10,50
Konaklama durumu	Evde	135	39,20
	Aile ile	83	24,10
	Devlet yurdu	32	9,30
	Özel yurt	94	27,30

Tablo 3.1 incelendiğinde öğrencilerin cinsiyete göre dağılımları %39,20'si erkek ve %60,80'i kız olarak belirlenmiştir. Öğrencilerin öğrenim gördükleri okullara göre dağılımları incelendiğinde %28,20'si Aydın MYO, %42,20'si Fen Edebiyat Fakültesi, %20,10'u Buharkent MYO, %14,50'si eğitim fakültesi ve %23,30'u İktisat fakültesinde öğrenim görmektedir. Öğrencilerin sınıflara göre dağılımları incelendiğinde %1,20'si hazırlık sınıfında, %34,90'ı birinci sınıfta, %45,90'ı ikinci sınıfta, %8,40'ı üçüncü sınıfta ve %9,60'ı dördüncü sınıf öğrencileridir. Öğrencilerin anne eğitim durumlarına göre dağılımları incelendiğinde %52,0'ının ilkokul, %1,50'sinin ortaokul, %20,90'ının lise, %6,70'inin ön lisans ve %18,90'ının lisans mezunu oldukları belirlenmiştir. Öğrencilerin baba eğitim durumlarına göre dağılımları incelendiğinde %35,20'sinin ilkokul, %27,60'ının ortaokul, %23,30'unun lise, %3,50'sinin ön lisans ve %10,50'sinin lisans mezunu oldukları belirlenmiştir. Öğrencilerin konaklama yerlerine göre dağılımları incelendiğinde %39,20'si

evde, %24,10'u ailesi ile birlikte, %9,30'u devlet yurdunda ve %27,30'u özel yurttta ikamet etmektedirler.

Tablo 3.2'de ise öğrencilerin bireysel kredi türlerini bilme derecesi ve finansal kavramları bilme derecesi ile ilgili sorulara verdikleri yanıtlardan elde edilen puanlar toplanarak finansal okuryazarlık düzeyi puanı elde edilmiş ve bu toplam puanlara ilişkin tanımlayıcı istatistikler özetlenmiştir. 45 öğrenci ilgili sorulara eksik yanıt verdiği için bu öğrencilerin toplam puanı hesaplanmamıştır, bu nedenle Tablo 3.2'de N=299 öğrenciye ilişkin toplam puanların özet istatistikleri yer almaktadır.

Tablo 3.2. Üniversite Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeyleri

	n (birim sayısı)	\bar{x}	Mod	Ortanca	En küçük	En büyük
Finansal okuryazarlık	299	25,34	20	25	15	42

Tablo 3.3. Üniversite Öğrencilerinin Finansal Davranışlarına İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

Finansal Davranış	Kategori	n(birim sayısı)	Yüzde (%)
Para Harcama	Başarısızım	77	22,40
	Orta Düzeyde Başarılıyım	166	48,30
	Oldukça Başarılıyım	101	29,40
Bilgi Kaynağı	Ailemden	230	66,9
	Arkadaşlarımdan	14	4,1
	Kitap ve dergilerden	8	2,3
	İnternette	8	2,3
	Okuldan	7	2
Vadeli Hesap	Cevap vermeyen	77	22,4
	Evet	74	21,5
Vadeli Hesap Bilgileri	Hayır	253	73,5
	Evet	59	17,2
	Hayır	128	37,2
Bütçe Yapma	Cevap Vermeyen	77	45,6
	Evet	188	54,7
	Hayır	151	43,9
Tasarruf Yapma	Cevap Vermeyen	4	1,2
	Evet	171	49,7
	Hayır	165	48,0
	Cevap Vermeyen	7	2,0

Tablo 3.3 incelendiğinde üniversite öğrencilerinin para harcama konusunda %22,40'ının başarısız, %48,30'unun orta düzeyde başarılı ve %29,40'ının oldukça başarılı olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin para harcama konusunda edindikleri bilgilerini %66,9'unun aileden, %4,1'i arkadaşlarından, %2,3'ünün kitap ve dergilerden, %2,3'ünün internetten, %2'sinin de okuldan öğrendiği belirlenmiştir. Öğrencilerin %21,5'i vadeli hesap kullanırken, % 73,5' i vadeli hesap kullanmamaktadır. Ayrıca kullandıkları vadeli hesabın faiz kar payı oranını %17,2 si bilirken, %37,2 si bilmemektedir. Öğrencilerin %54,7' sinin aylık bütçe yaparak ona uygun davrandığı, %43,9'unun ise hiç bütçe yapmadığı belirlenmiştir. Tasarruf yaparak para biriktirenlerin oranı %49,7 iken, yapmayanların oranı ise %48' dir.

3.4.2. Hipotez Testleri

Bu bölümde araştırmanın temel amaçlarına uygun olarak kurulan hipotezlere ilişkin hipotez testi sonuçları yer almaktadır. Hipotezler ve hipotez testi sonuçları sırasıyla verilerek raporlanmıştır.

Öncelikle toplam puanlara ilişkin Kolmogorov-Smirnov (K-S) normallik testleri yapılmış ve Tablo 3.4'te verilmiştir. K-S testi için aşağıdaki hipotezler kurularak test edilmiştir:

H₀: Toplam puanlar normal dağılıma uygundur.

H₁: Toplam puanlar normal dağılıma uygun değildir.

Tablo 3.4. K-S Normallik Testi Sonuçları

Değişken	Kategori	K-S Test İstatistiği	Olasılık değeri (p)
Cinsiyet	Kadın	0,102	<0,001
	Erkek	0,071	0,200
Fakülte/Birim	Aydın MYO	0,106	<0,05
	FEF	0,123	0,128
	Buharkent MYO	0,162	<0,01
	EF	0,103	0,200
	AYİF	0,133	<0,01
Sınıf düzeyi	Hazırlık	0,151	<0,01
	Birinci sınıf	0,097	<0,05
	İkinci sınıf	0,101	<0,001
	Üçüncü sınıf	0,144	0,200
	Dördüncü sınıf	0,192	<0,001
Anne eğitim düzeyi	İlkokul	0,079	0,021
	Ortaokul	0,184	<0,001
	Lise	0,100	0,200
	Ön lisans	0,117	0,200
	Lisans	0,098	0,200
Baba eğitim düzeyi	İlkokul	0,102	<0,05
	Ortaokul	0,091	0,165
	Lise	0,108	<0,05
	Ön lisans	0,227	0,117
	Lisans	0,083	0,200
Konaklama durumu	Evde	0,101	0,005
	Aile ile	0,091	0,200
	Devlet yurdu	0,098	0,200
	Özel yurt	0,151	<0,001

Tablo 3.4'te yer alan K-S test istatistikleri ve bunlara ilişkin olasılık değerleri incelendiğinde, değişken kategorilerinin bazılarının normal dağılıma uyduğu bazılarının ise uymadığı görülmektedir. Örneğin, kadınların finansal okuryazarlık düzeyi için hesaplanan toplam puanlar normal dağılıma uygun değilken ($p < 0,001$); erkekler için hesaplanan puanlar normal dağılıma uygun ($p > 0,05$) olarak belirlenmiştir. Benzer şekilde fakülte/birim bazında toplam puanlar Fen-Edebiyat Fakültesi ve Eğitim Fakültesi için normal dağılıma uygun iken

diğer birimlerde toplam puanların normal dağılmadığı tespit edilmiştir. Tablo 3.4'te yer alan diğer değişkenler için de benzer yorumlar yapılabilmektedir.

K-S testine göre, tüm kategorilerde, toplam puanların normal dağılıma uygun olmadığı belirlenmiştir. Bu durumda, değişken kategorileri için toplam puanların bir başka ifadeyle finansal okuryazarlık düzeylerinin farklılık gösterip göstermediği ile ilgili hipotezler test edilirken parametrik olmayan testlerden iki bağımsız grubu karşılaştırmak için Mann-Whitney U testi, ikiden fazla bağımsız grubu karşılaştırmak için ise Kruskal-Wallis testi uygulanmıştır.

Normallik testlerinden sonra, araştırmanın temel hipotezleri ve hipotez testi sonuçları sırasıyla verilmektedir:

H_{1a}: Üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyleri cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Üniversite öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerinin cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen Mann-Whitney U testi sonuçları Tablo 3.5' te gösterilmiştir.

Tablo 3.5. Üniversite Öğrencilerin Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılığı İçin Mann-Whitney U testi

	Cinsiyet	N	S.O	U	P
Finansal okuryazarlık	Erkek	119	152,02	10231,5	0,619
	Kadın	178	146,98		

Tablo 3.5 incelendiğinde, sıra numaralarının ortalaması (S.O), erkekler için 152,02, kadınlar için 146,98 olarak hesaplanmıştır. Üniversite öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerinin cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir (U=10231,5, p>0,05). Buna göre kız ve erkek öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyi bakımından aynı düzeyde oldukları belirlenmiştir. Her ne kadar erkeklerin finansal okuryazarlık düzeyleri için ortalama puanlar daha yüksek olarak görülse de elde edilen bu farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır.

H_{1b}: Üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyleri öğrenim görülen fakülte/MYO göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Üniversite öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerinin öğrenim görülen fakülte/MYO göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen Kruskal-Wallis H Testi sonuçları Tablo 3.6’da gösterilmiştir.

Tablo 3.6. Üniversite Öğrencilerin Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin Öğrenim Görülen Fakülte/MYO Göre Farklılığı İçin Kruskal-Wallis H Testi

	Fakülte/MYO	N	S.O	χ^2	p
Finansal okuryazarlık	Aydın MYO	92	161,93	68,253	<0,001
	FEF	40	151,01		
	Buharkent MYO	49	91,83		
	EF	49	104,28		
	AYİF	69	207,28		

Tablo 3.6 incelendiğinde üniversite öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerinin öğrenim görülen fakülte/MYO göre anlamlı bir farklılık gösterdiği belirlenmiştir ($\chi^2 = 68,253$; $p < 0,001$). Finansal okuryazarlık düzeyi en yüksek olan öğrenciler Aydın İktisat Fakültesi öğrencileri iken onları sırasıyla Aydın MYO, Fen Edebiyat Fakültesi, Eğitim Fakültesi ve Buharkent MYO öğrencileri takip etmektedir.

H_{1c}: Üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyleri sınıf düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Üniversite öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyleri sınıf düzeyine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen Kruskal-Wallis H testi sonuçları Tablo 3.7’de gösterilmiştir.

Tablo 3.7. Üniversite Öğrencilerin Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin Sınıf Düzeyi Değişkenine Göre Farklılığı İçin Kruskal-Wallis H Testi

	Sınıf düzeyi	N	S.O	χ^2	p
Finansal okuryazarlık	1. Hazırlık	4	238,75	47,132	<0,001
	2. Birinci sınıf	103	123,19		
	3. İkinci sınıf	140	143,03		
	4. Üçüncü sınıf	23	193,98		
	5. Dördüncü sınıf	29	231,76		

Tablo 3.7 incelendiğinde üniversite öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerinin öğrenim görülen sınıfa göre anlamlı bir farklılık gösterdiği belirlenmiştir ($\chi^2 = 47,132$; $p < 0,001$). Finansal okuryazarlık düzeyi en yüksek olan öğrenciler dördüncü sınıf öğrencileri

iken onları sırasıyla hazırlık, üçüncü, ikinci ve birinci sınıf öğrencileri takip etmektedir. Elde edilen bu sonuca göre sınıf düzeyi arttıkça finansal okuryazarlık düzeyinin de arttığı söylenebilir.

H_{1d}: Üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyleri anne eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Üniversite öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyleri anne eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen Kruskal-Wallis H testi sonuçları Tablo 3.8’de gösterilmiştir.

Tablo 3.8. Üniversite Öğrencilerin Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin Anne Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Farklılığı İçin Kruskal-Wallis H testi Testi

	Anne eğitim	N	S.O	χ^2	p
Finansal okuryazarlık	İlkokul	154	148,71	4,080	0,395
	Ortaokul	4	147		
	Lise	59	138,30		
	Ön lisans	22	140,95		
	Lisans	60	168,34		

Tablo 3.8 incelendiğinde üniversite öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerinin anne eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir ($\chi^2=4,080$; $p>0,05$). Öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyleri bakımından anne eğitim düzeylerine göre karşılaştırma yapıldığında en yüksek düzeyde finansal okuryazarlık düzeyinin anne eğitim düzeyi lisans olan öğrencilerde ($\bar{x}=26,21$; S.O=168,34) olduğu görülmüştür. Bunun yanında en düşük okuryazarlık düzeyinin annesi lise mezunu olan öğrencilerde ($\bar{x}=24,77$; S.O=138,30) olduğu görülmüştür. Her ne kadar anne eğitim düzeyine göre elde edilen ortalama sıra puanları arasında farklılıklar olsa da bu farklılıkların istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmektedir. Elde edilen bu sonuca göre anne eğitim düzeyine göre üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık bakımından benzer düzeyde olduğu ifade edilebilir.

H_{1e}: Üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyleri baba eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Üniversite öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerinin baba eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen Kruskal-Wallis H testi sonuçları Tablo 3.9’da verilmiştir.

Tablo 3.9. Üniversite Öğrencilerin Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin Baba Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Farklılığı İçin Kruskal-Wallis H Testi

	Baba eğitim	N	S.O	χ^2	p
Finansal okuryazarlık	İlkokul	104	152,14	1,944	0,746
	Ortaokul	79	143,35		
	Lise	69	153,83		
	Ön lisans	11	176,45		
	Lisans	36	142,96		

Tablo 3.9 incelendiğinde üniversite öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerinin baba eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir ($\chi^2=1,944$; $p>0,05$). Öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyleri bakımından baba eğitim düzeylerine göre karşılaştırma yapıldığında en yüksek düzeyde finansal okuryazarlık düzeyinin babası ön lisans mezunu ($\bar{x}=27$; $S.O=176,45$) olan öğrencilerde olduğu görülmüştür. Bunun yanında en düşük okuryazarlık düzeyinin babası lisans mezunu olan öğrencilerde ($\bar{x}=24,97$) olduğu görülmüştür. Her ne kadar baba eğitim düzeyine göre elde edilen ortalama sıra puanları arasında farklılıklar olsa da bu farklılıkların istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmektedir. Elde edilen bu sonuca göre baba eğitim düzeyine göre üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık bakımından benzer düzeyde olduğu ifade edilebilir.

H_{1f}: Üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyleri konaklama durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Üniversite öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerinin konaklama durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen Kruskal-Wallis H sonuçları Tablo 3.10’da gösterilmiştir.

Tablo 3.10. Üniversite Öğrencilerin Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin Konaklama Durumu Değişkenine Göre Farklılığı İçin Kruskal-Wallis H Testi

	Konaklama	N	S.O	χ^2	p
Finansal okuryazarlık	Evde	118	151,86	8,851	<0,05
	Aile ile	73	160,91		
	Devlet yurdu	30	174,30		
	Özel yurt	78	127,63		

Tablo 3.10 incelendiğinde üniversite öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerinin konaklama durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterdiği belirlenmiştir ($\chi^2=8,851$; $p<0,05$). Öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyleri bakımından konaklama durumlarına göre karşılaştırma yapıldığında en yüksek düzeyde finansal okuryazarlık düzeyinin devlet yurdunda ($\bar{x}=26,53$; $S.O=174,30$) konaklayan öğrencilerde olduğu görülmüştür. Bunun

yanında en düşük okuryazarlık düzeyinin özel yurttta ($\bar{x}=24,10$; S.O=127,63) konaklayan öğrencilerde olduğu görülmüştür. Öğrencilerin konaklama yerlerine göre elde edilen ortalama sıra puanları arasındaki farklılıkların istatistiksel olarak anlamlı olduğu söylenebilir.

H_{1g}: Üniversite öğrencilerinin bireysel kredi türlerini bilme derecesi ile demografik değişkenler arasında ilişki vardır.

Tablo 3.11. Demografik Değişkenler İle Bireysel Kredi Türlerini Bilme Durumu Ki-kare Sonuçları

	Konut kredisi		Kredili mevduat		Araç Kredisi		Tüketici Kredisi	
	χ^2	p	χ^2	P	χ^2	P	χ^2	p
Cinsiyet	9,010	<0,05	9,796	<0,01	23,086	<0,001	12,806	<0,01
Fakülte/MYO	9,946	0,269	21,265	<0,01	7,147	0,521	7,198	0,515
Sınıf	22,905	<0,01	29,855	<0,001	15,659	<0,05	6,995	0,537
Anne Eğitim	12,719	0,122	12,588	0,127	13,711	0,09	5,819	0,668
Baba Eğitim	6,458	0,596	6,137	0,632	17,095	<0,05	8,822	0,358
Konaklama	15,320	<0,05	18,592	<0,01	12,374	0,054	7,996	0,238

Bireysel kredi türlerinden “bireysel kredi türlerini bilme” durumunun cinsiyete, fakülte/MYO’ya, sınıf düzeyine, anne eğitim düzeyine, baba eğitim düzeyine ve konaklama yerine göre farklılık gösterip göstermediği incelenerek Tablo 3.11’de sunulmuştur. Ki-kare analizi sonuçlarına göre, “konut kredisini bilme” durumu ile cinsiyet arasında ($p<0,05$); konut kredisini bilme” durumu sınıf düzeyi arasında ($p<0,01$) ve konut kredisini bilme” durumu ile konaklama yeri arasında ($p<0,05$) istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Kız ve erkek öğrencilerin konut kredisini bilme durumları incelendiğinde kızların %20,3’ünün erkeklerin ise %32,8’inin konut kredisi hakkında bilgi sahibi oldukları, kızların %34,5’inin erkeklerin ise %21,9’unun hiç bilmediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre erkek öğrenciler konut kredisi hakkında kız öğrencilere göre daha fazla bilgiye sahiptir. Sınıf düzeyine göre öğrencilerin konut kredisini bilme durumları incelendiğinde, en çok bilgi sahibi olanlar dördüncü sınıfların %50,0’si iken, onları sırasıyla üçüncü sınıfların %45,8’i, ikinci sınıfların %26,2’si ve birinci sınıfların %20,0’si takip etmiştir. Bu sonuca göre öğrencilerin sınıf düzeyi arttıkça konut kredisi hakkındaki bilgi düzeyleri de artmaktadır. Öğrencilerin konaklama durumlarına göre konut kredisini bilme durumları

incelendiğinde, en çok bilenlerin % 37,7'si ailesi ile kalan öğrenciler, en az bilenlerin ise %18,9'unun özel yurttan kalan öğrenciler olduğu sonucuna varılmıştır.

“Kredili mevduat hesabını bilme” durumu ile cinsiyet arasında ($p<0,01$); “kredili mevduat hesabını bilme” durumu ile Fakülte/MYO arasında ($p<0,01$); “kredili mevduat hesabını bilme” durumu ile sınıf düzeyi arasında ($p<0,001$)) istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Kız ve erkek öğrencilerin kredili mevduat hesabını bilme durumları incelendiğinde, kızların %14,2'sinin erkeklerin ise %24,0'ının kredili mevduat hesabı hakkında bilgi sahibi oldukları, kızların %45,7'sinin erkeklerin ise %29,6'sının hiç bilmediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre erkek öğrenciler kredili mevduat hesabı hakkında kız öğrencilere göre daha fazla bilgiye sahiptir. Öğrencilerin eğitim gördükleri fakülte/MYO'ya göre kredili mevduat hesabını en çok bilenler Aydın İktisat Fakültesi öğrencilerinin %29,9'u iken, onları sırasıyla Fen Edebiyat Fakültesinin %25,3'ü, Eğitim Fakültesinin %11,7'si, Aydın MYO'nun %10,9'u ve Buharkent MYO öğrencilerinin %8,3'ü takip etmektedir. Aydın İktisat Fakültesi öğrencileri ekonomi ve finans alanında eğitim almış olmalarından dolayı diğer birimlere göre finansal kavramlar hakkında daha fazla bilgiye sahiptir. Sınıf düzeyine göre öğrencilerin kredili mevduat hesabını bilme durumları incelendiğinde, en çok bilgi sahibi olanlar dördüncü sınıf öğrencilerinin %49,6'sı iken, onları sırasıyla üçüncü sınıfların %36,0'ı, ikinci sınıfların %16,5'i ve birinci sınıfların %14,5'i takip etmiştir. Bu sonuca göre öğrencilerin sınıf düzeyi arttıkça kredili mevduat hesabı hakkındaki bilgi düzeyleri de artmaktadır.

“Araç kredisini bilme” durumu ile cinsiyet arasında ($p<0,001$); “araç kredisini bilme” durumu ile sınıf düzeyi arasında ($p<0,05$); “araç kredisini bilme” durumu ile baba eğitim düzeyi arasında ($p<0,05$)) istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Kız ve erkek öğrencilerin araç kredisini bilme durumları incelendiğinde, kızların %14,2'sinin erkeklerin ise %34,4'ünün araç kredisi hakkında bilgi sahibi oldukları, kızların %45,7'sinin erkeklerin ise %25,0'ının hiç bilmediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre erkek öğrenciler kredili mevduat hesabı hakkında kız öğrencilere göre daha fazla bilgiye sahiptir. Sınıf düzeyine göre öğrencilerin araç kredisini bilme durumları incelendiğinde, en çok bilgi sahibi olanlar birinci sınıf öğrencilerinin %50,0'si iken, onları sırasıyla dördüncü sınıfların %37,5'i, ikinci sınıfların %20,9'u ve üçüncü sınıfların %19,5'i takip etmiştir. Baba eğitim düzeyine göre araç kredisini bilme durumu incelendiğinde, en fazla bilgiye sahip olanlar %36,1 ile babası lisans mezunu olan öğrenciler iken, en az bilgiye sahip olanlar %15,8 ile

babası ilköğretim mezunu olan öğrenciler olmuştur. Bu sonuca göre öğrencilerin baba eğitim düzeyi arttıkça araç kredisi hakkındaki bilgi düzeyleri de artmaktadır.

“Tüketici kredisini bilme” durumu ile cinsiyet arasında ($p < 0,01$); istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Kız ve erkek öğrencilerin tüketici kredisini bilme durumları incelendiğinde, kızların %20,0’ının erkeklerin ise %37,8’inin tüketici kredisi hakkında bilgi sahibi oldukları, kızların %35,5’inin erkeklerin ise %25,2’sinin hiç bilmediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre erkek öğrenciler tüketici kredisi hakkında kız öğrencilere göre daha fazla bilgiye sahiptir.

H_{1h}: Üniversite öğrencilerinin finansal kavramları bilme derecesi ile demografik değişkenler arasında ilişki vardır.

Tablo 3.12. Demografik Değişkenler İle Finansal Kavramları Bilme Durumu Ki-kare Sonuçları

		Cinsiyet	Fakülte/MYO	Anne Eğitim	Baba Eğitim	Konaklama
Basit Faiz	χ^2	8,570	77,793	11,045	9,904	10,146
	p	0,014	0,000	0,199	0,272	0,119
Bileşik Faiz	χ^2	11,143	109,454	5,759	7,453	17,250
	p	0,004	0,000	0,674	0,489	0,008
Reel Faiz	χ^2	15,654	53,141	7,530	3,808	10,422
	p	0,000	0,000	0,481	0,874	0,108
Enflasyon	χ^2	6,282	34,325	9,879	3,650	20,646
	p	0,043	0,000	0,274	0,887	0,002
Hisse Senedi	χ^2	6,313	49,570	9,730	9,134	10,473
	p	0,043	0,000	0,284	0,331	0,106
Hazine Bonosu	χ^2	15,898	84,090	7,759	9,786	16,386
	p	0,001	0,000	0,804	0,635	0,059
Dijital Para	χ^2	25,511	39,661	24,455	10,993	19,473
	p	0,000	0,000	0,018	0,529	0,021
Forex	χ^2	26,765	49,567	17,333	13,006	19,522
	p	0,000	0,000	0,364	0,672	0,077

Finansal kavramlardan, “basit faiz, bileşik faiz, reel faiz, enflasyon, hisse senedi, hazine bonusu, dijital para, forex ” gibi kavramları bilme durumunun cinsiyete, fakülte/MYO’ya, anne eğitim düzeyine, baba eğitim düzeyine ve konaklama yerine göre farklılık gösterip göstermediği incelenerek Tablo 3.12’de sunulmuştur. Ki-kare analizi sonuçlarına göre, “basit faiz bilme” durumu ile cinsiyet arasında ($p<0,05$); basit faiz bilme ” durumu ile fakülte/MYO arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Kız ve erkek öğrencilerin basit faiz kavramını bilme durumları incelendiğinde kızların %28,9’unun erkeklerin ise % 15,5’inin basit faiz kavramını bildikleri, kızların %46,2’sinin erkeklerin ise %50,4’ünün hiç bilmediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre kız öğrenciler erkek öğrencilere göre konuya daha hakimdir. Öğrencilerin eğitim gördükleri fakülte/MYO’ ya göre basit faiz kavramını en çok bilenler, Aydın İktisat Fakültesinin % 50,9’u iken onları sırasıyla Aydın MYO’nun %25,3’ü, Eğitim Fakültesinin %24,0’ı Fen Edebiyat Fakültesinin %17,8’i ve Buharkent MYO öğrencilerinin %5,1’i takip etmektedir. Aydın İktisat Fakültesi öğrencileri ekonomi ve finans alanında eğitim almış olmalarından dolayı diğer birimlere göre finansal kavramlar hakkında daha fazla bilgiye sahiptir.

“Bileşik faiz bilme” durumu ile cinsiyet arasında ($p<0,05$); “bileşik faiz bilme” durumu ile Fakülte/MYO arasında ; “bileşik faiz bilme” durumu ile konaklama arasında ($p<0,05$) istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Kız ve erkek öğrencilerin bileşik faiz kavramını bilme durumları incelendiğinde kızların %40,3’ünün erkeklerin ise %23,3’ünün bileşik faiz kavramını bildikleri, kızların %38,3’ünün erkeklerin ise %44,2’sinin hiç bilmediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre kız öğrenciler erkek öğrencilere göre konuya daha hakimdir. Öğrencilerin eğitim gördükleri fakülte/MYO’ ya göre bileşik faiz kavramını en çok bilenler Aydın İktisat Fakültesi öğrencilerinin %66,7’si iken onları sırasıyla, Eğitim Fakültesinin %36,0’sı, Aydın MYO’nun %35,8’i, Fen Edebiyat Fakültesinin %33,0’ı ve Buharkent MYO öğrencilerinin %5,1’i takip etmektedir. Aydın İktisat Fakültesi öğrencileri ekonomi ve finans alanında eğitim almış olmalarından dolayı diğer birimlere göre finansal kavramlar hakkında daha fazla bilgiye sahiptir. Öğrencilerin konaklama durumlarına göre bileşik faiz kavramını bilme durumları incelendiğinde, en çok bilenlerin özel yurt (%43,5) ve evde kalan (%38,1) öğrenciler olduğu, en az bilenlerin ise devlet yurdunda (%9,4) kalan öğrenciler olduğu sonucuna varılmıştır. Buna göre aylık gelir durumu yüksek olan öğrenciler finansal kavramlar hakkında daha fazla bilgiye sahiptir.

“Reel faiz bilme” durumu ile cinsiyet arasında; “reel faiz bilme” durumu ile fakülte/MYO arasında ($p<0,05$); istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Kız ve erkek öğrencilerin reel faiz kavramını bilme durumları incelendiğinde kızların %49,7’ sinin erkeklerin ise %31,3’ ünün reel faiz kavramını bildikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre kız öğrenciler erkek öğrencilere göre reel faiz hakkında daha fazla bilgiye sahiptir. Öğrencilerin eğitim gördükleri fakülte/MYO’ ya göre reel faiz kavramını en çok bilenler Aydın İktisat Fakültesi öğrencilerinin %66,0’ı iken onları sırasıyla Aydın MYO’nun %37,9’u, Fen Edebiyat Fakültesinin %33,3’ü, Eğitim Fakültesinin %22,4’ü ve Buharkent MYO öğrencilerinin %17,5’i takip etmektedir. Aydın İktisat Fakültesi öğrencileri ekonomi ve finans alanında eğitim almış olmalarından dolayı diğer birimlere göre finansal kavramlar hakkında daha fazla bilgiye sahiptir.

“Enflasyon kavramını bilme” durumu ile cinsiyet arasında ; “enflasyon kavramını bilme” durumu ile fakülte/MYO arasında ve “enflasyon kavramını bilme” durumu ile konaklama durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Kız ve erkek öğrencilerin enflasyon kavramını bilme durumları incelendiğinde kızların %13,6’ sının erkeklerin ise %5,4’ ünün enflasyon kavramını bildikleri, kızların %67,8’ inin erkeklerin ise %77,7’ sinin hiç bilmediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre öğrenciler enflasyon kavramı hakkında çok fazla bilgiye sahip değildirler. Öğrencilerin eğitim gördükleri fakülte/MYO’ ya göre enflasyon kavramını en çok bilenler Aydın İktisat Fakültesi öğrencilerinin %66,7’si iken, en az bilenler Buharkent MYO öğrencilerinin %16,9’u olmuştur. Aydın İktisat Fakültesi öğrencileri ekonomi ve finans alanında eğitim almış olmalarından dolayı diğer birimlere göre finansal kavramlar hakkında daha fazla bilgiye sahiptir. Öğrencilerin konaklama durumlarına göre enflasyon kavramını bilme durumları incelendiğinde, en çok bilenlerin %18,6 ile özel yurtda, en az bilenlerin ise %6,9 ile devlet yurtda kalan öğrenciler olduğu sonucuna varılmıştır. Buna göre aylık gelir durumu yüksek olan öğrenciler finansal kavramlar hakkında daha fazla bilgiye sahiptir.

“Hisse senedi kavramını bilme” durumu ile cinsiyet arasında; “hisse senedi kavramını bilme” durumu ile fakülte/MYO arasında ($p<0,05$); istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Kız ve erkek öğrencilerin hisse senedi kavramını bilme durumları incelendiğinde kızların %21,6 sının erkeklerin ise %11,5’ inin hisse senedi kavramını bildikleri, kızların %49,7’ sinin erkeklerin ise %60,8’ inin hiç bilmediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre kız öğrenciler erkek öğrencilere göre hisse senedi hakkında daha fazla bilgiye sahiptir. Öğrencilerin eğitim gördükleri fakülte/MYO’ ya göre hisse

senedi kavramını en çok bilenler Aydın İktisat Fakültesi öğrencilerinin %28,0'i iken, en az bilenler Buharkent MYO öğrencilerinin %3,8'i olmuştur. Aydın İktisat Fakültesi öğrencileri ekonomi ve finans alanında eğitim almış olmalarından dolayı diğer birimlere göre finansal kavramlar hakkında daha fazla bilgiye sahiptir.

“Hazine bonusu kavramını bilme” durumu ile cinsiyet arasında; “hazine bonusu kavramını bilme” durumu ile fakülte/MYO arasında ($p < 0,05$); istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Kız ve erkek öğrencilerin hazine bonusu kavramını bilme durumları incelendiğinde kızların %43,4' ünün erkeklerin ise %22,8' inin hisse senedi kavramını bildikleri, kızların %28,1' inin erkeklerin ise %31,5' inin hiç bilmediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre kız öğrenciler erkek öğrencilere göre hisse senedi hakkında daha fazla bilgiye sahiptir. Öğrencilerin eğitim gördükleri fakülte/MYO' ya göre hisse senedi kavramını en çok bilenler Aydın İktisat Fakültesi öğrencilerinin %70,0'i iken, en az bilenler Buharkent MYO öğrencilerinin %6,5'i olmuştur. Aydın İktisat Fakültesi öğrencileri ekonomi ve finans alanında eğitim almış olmalarından dolayı diğer birimlere göre finansal kavramlar hakkında daha fazla bilgiye sahiptir.

“Dijital para kavramını bilme” durumu ile cinsiyet arasında ; “dijital para kavramını bilme” durumu ile fakülte/MYO arasında ve “dijital para kavramını bilme” durumu ile anne eğitim düzeyi arasında “dijital para kavramını bilme” durumu ile konaklama durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin eğitim gördükleri fakülte/MYO' ya göre dijital para kavramını en çok bilenler Aydın İktisat Fakültesi öğrencilerinin %40,0'ı iken, en az bilenler Aydın MYO öğrencilerinin %16,7'si olmuştur. Aydın İktisat Fakültesi öğrencileri ekonomi ve finans alanında eğitim almış olmalarından dolayı diğer birimlere göre finansal kavramlar hakkında daha fazla bilgiye sahiptir. Anne eğitim düzeyine göre dijital para kavramını bilme durumu incelendiğinde, en çok bilenler %40,0 ile annesi ön lisans mezunu olan öğrenciler iken, en az bilenler %18,2 ile annesi ortaokul mezunu öğrenciler olmuştur. Öğrencilerin konaklama durumlarına göre dijital para kavramını bilme durumları incelendiğinde, en çok bilenlerin %46,4 ile özel yurttan, en az bilenlerin ise %15,6 ile devlet yurdunda kalan öğrenciler olduğu sonucuna varılmıştır. Buna göre aylık gelir durumu yüksek olan öğrenciler finansal kavramlar hakkında daha fazla bilgiye sahiptir.

“Forex kavramını bilme” durumu ile cinsiyet arasında; “ forex kavramını bilme” durumu ile fakülte/MYO arasında ($p<0,05$); istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Kız ve erkek öğrencilerin forex kavramını bilme durumları incelendiğinde kızların %63,1’ inin erkeklerin ise %35,7’ sinin forex kavramını bildikleri, kızların %13,3’ ünün erkeklerin ise %31,0’ inin hiç bilmediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre kız öğrenciler erkek öğrencilere göre forex hakkında daha fazla bilgiye sahiptir. Öğrencilerin eğitim gördükleri fakülte/MYO’ ya göre forex kavramını en çok bilenler Aydın İktisat Fakültesi öğrencilerinin %68,0’ i iken, en az bilenler Buharkent MYO öğrencilerinin %30,1’ i olmuştur. Aydın İktisat Fakültesi öğrencileri ekonomi ve finans alanında eğitim almış olmalarından dolayı diğer birimlere göre finansal kavramlar hakkında daha fazla bilgiye sahiptir.

4. SONUÇ

Finansal okuryazarlık kavramı, bireylerin temel finansal kavramlara, araçlara ilişkin bilgi düzeyi ile ilgili olarak hem kısa hem de uzun vadede alacağı kararların doğru ve zamanında olmasını sağlayan temel becerileri kapsamaktadır. Bu kavram, günümüzde her birey için önemli olduğu kadar üniversite öğrencileri için de çok önemlidir. Üstelik kariyerlerinin daha başında olan bu genç bireylerin önlerinde finansal olarak planlanması ve yönetilmesi gereken bir hayat bulunmaktadır. Bu nedenle, çalışma üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerini belirlemek için yapılmış, elde edilen bulgular sonucunda ise Aydın Adnan Menderes Üniversitesinde öğrenim gören öğrencilerin orta düzeyde finansal okuryazar oldukları saptanmıştır.

Araştırma sonucunda, üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyinin yükseltilmesine yönelik eğitim çalışmalarının yoğunlaştırılması gerektiği düşünülmektedir. Zira temel ekonomik ve finansal kavramlar hakkındaki bilgi düzeyinin önemli sayılabilecek öğrenci grubu bakımından yetersiz olması bu duruma işaret etmektedir. Bu çerçevede ilgili kamu kurumları ile sivil toplum kuruluşlarının finansal eğitim çalışmalarını artırmasının uygun olacağı değerlendirilmektedir. Özellikle şube ağı geniş olan ve faaliyetleri nedeniyle daha çok kişiye ulaşma imkanı bulunan kamu sermayeli bankalar ile özel sermayeli bankaların finansal eğitim konusunda potansiyelini kullanmaları durumunda önemli bir ilerlemeye öncülük edeceği kanaati taşınmaktadır. Verilecek eğitimlerin kapsamı da önem arz etmektedir. Yalnızca ekonomik ve finansal kavramlar hakkında bilgi veren, bankacılık ürünlerinin tanıtılmasını sağlayan bir eğitim beklenen etkiyi tam olarak sağlayamayacaktır. Zira sahip olunan finansal bilgilerin ne ölçüde tutum ve davranışa çevrildiği de finansal okuryazarlık düzeyinin belirleyicisi arasında yer almaktadır. Dolayısıyla tasarruf bilincinin geliştirilmesi, harcamaların istek yerine ihtiyaçlar doğrultusunda gerçekleştirilmesinin sağlanması, gelir ve gider dengesini sağlamak üzere finansal planlama bilincinin yerleştirilmesi konularında da özellikle kamu kurumlarının harekete geçmesinin faydalı olacağı sonucuna varılmıştır.

Bu anlamda Milli Eğitim Bakanlığı, birçok finansal eğitim programı düzenlemektedir. UNICEF ve TEB iş birliği ile “Sanat Yoluyla Sosyal ve Finansal Eğitim” projesini başlatmış ve proje kapsamında okullarda finansal eğitimin müfredata eklenmesi konusunda çalışmalar yapmıştır. TEB iş birliği ile finansal okuryazarlık formatör öğretmen eğitimleri düzenlemeye başlamıştır. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ise bünyesinde koruma altında

bulunan veya 18 yaşından sonra bu kuruluşlardan ayrılan 14 ile 25 yaşları aralığındaki gençlere eğitimler vermektedir. Kadınların ekonomik olarak güçlenmesine ve bu konulardaki farkındalıklarının artırılmasına yönelik verilen teşvik ve desteklerle ilgili bilgilendirilmeleri amacıyla; Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Koordinasyonunda “Finansal Okuryazarlık ve Kadınların Ekonomik Güçlenmesi Seminerleri” düzenlenmektedir. Sermaye piyasaları konusunda yatırımcıların farkındalıklarının artırılarak bilgili bir yatırımcı grubu oluşturulması ve bireylerin gereksinim duyduğu konularda kuramsal ve işlevsel deneyimlerin paylaşılması konusunda Sermaye Piyasası Kurulu ile Anadolu Üniversitesi arasında işbirliği anlaşması imzalanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü ile ortak “Finansal Erişim ve Finansal Eğitim” projesi kapsamında “Dünya’ da ve Türkiye’de Finansal Hizmetlere Erişim ve Finansal Eğitim” kitapçığını yayımlamıştır. Kitapçıkta Türkiye’deki ve dünyadaki finansal erişim seviyesinin analizi yapılmış ve finansal eğitimin önemi, faydaları anlatılmış, gelişimi için öneriler verilmiş ve dünyadaki çalışmaların örnekleri ve merkez bankasının rolü incelenmiştir. Ülkemizde finansal okuryazarlığın düzeyinin artırılabilmesi için daha birçok kamu kurum ve kuruluşu, bankalar ve sivil toplum örgütleri tarafından çalışmalar yürütülmektedir.

2014 yılı OECD raporuna göre finansal okuryazarlık becerisi “Kısa adı PISA (Programme for International Student Assessment- Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı) olan program tarafından erken dönemde elde edilmesi gerekli olan temel ve yaşamsal bir beceri olarak kabul edilmiştir (OECD,2014). Finansal okuryazarlığın temel bir yaşam becerisi olarak kabul edilmesinden dolayı OECD ve buna bağlı pek çok ülkede finansal okuryazarlık önemsenen bir konudur. Bu kapsamda farklı ülkelere uygulanmak üzere bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerini ölçmek için araç geliştirmiştir (Gökmen,2012). Ayrıca, gençlerin finansal okuryazarlık seviyelerini ölçmeye yönelik ilk uluslararası girişim, 15 yaşındaki gençlerin finansal okuryazarlıklarını ölçmek üzere Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı PISA (Programme for International Student Assessment), ile ortaya konulmuştur (Gökmen, 2012). Temel yaşam becerisi olarak kabul edilen finansal okuryazarlığı geliştirmeye yönelik bu araştırma da uygulanan program neticesinde öğrencilerin tutum ve davranışlarında iyileşme olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Günümüzde tüketicilerin ve yatırımcıların finansal piyasaları kullanmaları zorunlu ihtiyaç haline gelmiştir ancak finansal piyasalardaki çeşitlilik ve karışıklık tüketicilerin piyasalardan uzak durmasına sebebiyet vermektedir. Finans bilgisi az olan yatırımcılar

genellikle yanlış tercihlerde bulunmaktadırlar. Bu yanlış seçimler bireyin yaşamını etkileyecek düzeyde olabilmektedir. Yatırım yapmak isteyen bir birey finans uzmanları karşısında yetersiz kalacaktır. Adil ve eşit olmayan bir şekilde yatırımcı ile uzman iş birliği içine girmekte ve kötü niyetli yatırım uzmanları tarafından bazı yatırımcılar dolandırılmaktadır. Bireyler eksik bilgiye sahip oldukları için korunmaya muhtaçtırlar bu bağlamda devlet desteği gerekebilir. Devlet tüketiciyi belli yasalar çerçevesinde korumaya alabilir bu uygulanabilir bir yöntemdir. Bir de bireylerin kendilerini korumaları vardır ki bu diğerine göre daha kolay bir seçenektir. Bireylerin kendilerini korumaları için en başta finansal eğitime önem vermeleri gerekmektedir. Finansal eğitimler, konferans ve seminer, iş yerlerinde katılımı zorunlu kurslar şeklinde olabileceği gibi okullarda da ders müfredatı şeklinde öğrencilere sunulabilir. Yabancı ülkelerde örneğin, ABD’de 2004 yılında kamuya ait okullar arasında 49 eyalette ders müfredatına ekonomi dersi eklenmiş ve 15 eyalette de mezun olabilmek için dersi geçme şartı koyulmuştur. Ancak Türkiye’de böyle bir uygulama yoktur.

Yapılan araştırmalarda erkeklerin kadınlara göre daha çok finansal okuryazar olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Türkiye’de kadınların okuma-yazma oranı da erkeklerinkine göre daha düşük seviyelerdedir. Toplumun yapı taşını oluşturan kadınların finansal okuryazar olmaları için sertifikalı kursların artırılması yönünde çalışmalar yapılabilir. Öte yandan kadınların çoğu sadece evde üretim yapmaktadır ancak her şehrin belediyesinin kadınlara bir yer tahsis etmesiyle, işgücüne katılımı sağlanabilmektedir. Kadınların evde ürettiği, birçok ürünün satışının yapılacağı ufak lokasyonlar ile onların da üretime katkı sağlaması mümkün hale gelebilmektedir. Ev hanımı olan kadınlar gerek sertifikalı kurslarla gerek kendine tahsis edilen bu lokasyonlarla hem bilgi seviyelerini arttıracak hem de piyasada yer almaya başlayacaktır. Yapılan araştırmalarda kadınların erkeklere oranla daha çok değerli taşlar ve madenler aracılığıyla yatırım yaptıkları kanıtlanmıştır. Bundan dolayı verilen eğitimlerde altın ve altın hesapları ile verilecek olan bilgilerle de kadınların yatırımlarından kâr elde etmesi sağlanabilir. Tüm bunların yanı sıra gerek erkeklerin gerek kadınların değişen piyasa şartlarıyla uyum içerisinde olmaları için çalışma hayatında da katılımı zorunlu sertifikalı kurs ve seminerler düzenlenebilir. Bu sayede bireyler yeni finansal ürün ve varlıklar hakkında eksik bilgiye sahip olmayacaklardır.

Finans dünyasında gelirini iyi yöneten bireylerin ise iş ortamındaki motivasyonları artacaktır. Finansal okuryazar olan bireylerin sadece finansal ürün ya da hizmet almasının dışında en başta parasını nasıl yöneteceğini iyi bilmesi gerekmektedir. Bireyler en basit

yöntemiyle bütçeleme yapma yöntemlerini iyi analiz etmelidir çünkü finansal okuryazarlık, her bireyin sahip olması gereken temel bir yaşam becerisidir. Finansal okuryazarlık bireylere hem finansal sistemden daha iyi yararlanma hem de günlük hayatı için gerekli olacak bilgi ve becerileri edinmesinde yardımcı olmaktadır. Ancak finansal okuryazarlık konusundaki en büyük sıkıntı bireyin kendi eksikliğini farkında olmamasıdır. Bireyler verdikleri kararların doğruluğunu tartışmak istemez ve onu bütütün doğru kabul ederler. Dolayısıyla bireylerin kendi finansal cehaletlerini idrak etmeleri zaman alacaktır ancak bu süreçte yanlış verilen kararlar varsa, bu işlemin sonucundan hem kendileri hem de ekonomi olumsuz etkilenecektir. Kendini eksik görmeyen bir birey ise finansal eğitim almaya çok zor ikna edilecektir. Düşük finansal okuryazarlık seviyelerine sahip olan bireylerin oluşturduğu toplumlar bu konuda önlem almamaya devam ederse, o toplumlarda finansal ve ekonomik anlamda tıkanmalar ve krizler kaçınılmaz olacaktır. Finansal anlamda sıkıntı yaşayan bireyler ve aileler toplumda barış ve huzur ortamını bozacaklardır. Bu nedenle finansal okuryazarlık içinde bulunulan dönemde finansal enstrümanların en iyi şekilde kullanılabilmesi, tasarruf, tüketim, yatırım gibi ekonomik kararların verilmesinde daha doğru tercihlere yol açabileceğinden önemlidir.

Bu çalışma Aydın Adnan Menderes Üniversitesi ile sınırlı olduğundan, başka bölgelerdeki başka üniversite araştırmalarıyla desteklenmesi, finansal okuryazarlık konusunda genel bir resim çizebilmek için daha faydalı olacaktır.

5. KAYNAKLAR

- Adeleke, T. (2013). The Effects of Gender and Gender Role on the Financial Literacy of College Students" Wilmington, North Carolina: Oklahoma State University. s.10-27.
- Ağırman, E.ve Akyol, Ő. (2019). *Finansal Okuryazarlık*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2015). Finansal Okuryazarlık Eğitimleri, 12 Ocak 2019 tarihinde <https://cocukhizmetleri.aile.gov.tr> adresinden alınmıştır.
- Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2018).Finansal Okuryazarlık ve Kadınların Ekonomik Güçlenmesi Seminerleri, 12 Ocak 2019 tarihinde <https://kadininstatusu.aile.gov.tr> adresinden alınmıştır.
- Aktaş, B. (2011). Finansal Farkındalık ve Finansal Eğitim Hazine Perspektifi. İstanbul. 4 Ocak 2019 tarihinde <http://www.tcmb.gov.tr> adresinden alınmıştır.
- Akyüz, A. (1993). Uluslararası Finansal Piyasalar ve Türkiye. *İşletme ve Finans Dergisi*, Sayı:87, s.11.
- Alkaya, A., & Yağlı, İ. (2015). Finansal Okuryazarlık- Finansal Bilgi, Davranış ve Tutum: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İİBF Öğrencileri Üzerine Bir Uygulama. *Uluslararası Sosyal Araştırma Dergisi*, 8(40), s.586-589.
- Alp, A. (2002). *Uluslararası Mali Piyasalardaki Gelişmeler ve Türkiye*. Ankara: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Yayınları.
- Alysis of Programs Products and Results/Effects, 30 Aralık 2018 tarihinde <http://radicalmath.org> adresinden alınmıştır.
- Ansong, A. ve Gyensare, M. A. (2012). Determinant of university working students' financial literacy at the university of cape coast, ghana. *International Journal Of Business And Management*, 7(9), 126-133.
- Amerika Hazine Müsteşarlığı, 28 Mart 2019 tarihinde <https://www.fca.org.uk/> adresinden alınmıştır.
- Apak, S. ve Uyar, M. (2011). *Türev Ürünler ve Finansal Teknikler*. İstanbul: Beta Yayıncılık., s.240.

- Ar-Me. (2003, Temmuz). “Mali Piyasalarda Güven İnşa Edilmeye Çalışılıyor. *Activeline Dergisi* s. 1-5.
- Aslan, N. ve Terzi, N. (2013). *Küresel Finans*. İstanbul: Hiperlink Yayıncılık.
- Aslan, N. ve Terzi, N. (2013). *Küresel Finans*. İstanbul: Hiperlink Yayıncılık.
- Aslan, S. (1995). Repo İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi ve Vergilendirilmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Aslantaş, A. B. (2016). “Kripto Para Birimleri, Bitcoin ve Muhasebesi”, *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7 (1), ss. 349-366.
- Aydın, N. ve Diğerleri. (2013). *Sermaye Piyasaları ve Finansal Kurumlar*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Aydın, N. (2013). *Finansal Sistem ve Finansal Piyasalar. Sermaye Piyasaları ve Finansal Kurumlar*. Eskişehir : Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu. (BDDK). (2022). 31 Ocak 2022 tarihinde www.bddk.org adresinden alınmıştır.
- Barmaki, N. (2015). *Üniversite Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeylerini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma: Hacettepe Üniversitesi Örneği*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Aile ve Tüketici Bilimleri, Ankara.
- Baye, M. R. and Jansen, R. B. (1995). *Money, Banking, and Financial Markets: An Economic Approach* Houghton Mifflin Company. Boston. s.33.
- Bayram, F. ve Temizel, F. (2011). Finansal Okuryazarlık: Anadolu Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 8(1), s.79.
- Bayram, S. (2010). *Finansal Okuryazarlık ve Para Yönetimi Davranışları: Anadolu Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Uygulama*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

- Baysa, E. (2015). “Finansal Okuryazarlık ve Banka Müşteri Segmentasyonları Üzerine Bir Uygulama”, Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Beal, D. and Delpachitra, S., (2003). *Financial Literacy Among Australian University Students. Economic Papers*, 22(1), 65-78.
- Beres, D. and Huzdik, K. (2012). Financial Literacy And Macro-Economics Public Finance Quarterly. 57(3).
- Blau, G. and Jack L. V. (2000). *Employer Involvement In Defined Contribution Investment Education. Benefits Quarterly*, Fourth Quarter. 16(4), s.80-89.
- Bordo, M.D. (2007). *A Brief History Of Central Banks*. Federal Reserve of Cleveland.
- Bordo, M.D. ve Siklos, P.L. (2017). *Central Banks: Evolution And Innovation In Historical Perspective*. National Bureau of Economic Research (NBER).
- Borsa İstanbul (BIST), (2017). Borsa İstanbul’da Finansal Okuryazarlık VİOP Eğitimleri. 30 Ocak 2019 tarihinde <http://www.borsaistanbul.com> adresinden alınmıştır.
- Borsa İstanbul (BIST), (2015). Investimate Sanal Yatırım Yarışması’nda Kazananlar Belli Oldu, 30 Ocak 2019 tarihinde <http://www.borsaistanbul.com> adresinden alınmıştır.
- Borsa İstanbul (BIST), Öğrenci Eğitim Programı, 30 Ocak 2019 tarihinde <http://www.borsaistanbul.com> adresinden alınmıştır.
- Borsa İstanbul (BIST), 2 Şubat 2022 tarihinde www.borsaistanbul.com adresinden alınmıştır.
- Bowen, C. F. (2003). Empowering young adults to control their financial future. *Journal of Family and Consumer Sciences*, 98 (1), 33-39.
- Canbaş, S. ve Doğukanlı, H. (2007). *Finansal Pazarlar*. Adana: Karahan Kitabevi.
- Capuano, A. and Ramsay, I. (2011). “What Causes Suboptimal Behaviour? An Exploration of Financial Literacy, Social Influences and Behavioural Economics, Financial Literacy Project”, Research Report, The University of Melbourne.

- Ceylan, A. ve Korkmaz, T. (2004). *Sermaye Piyasası ve Menkul Değer Analizi*. (8). İstanbul: Ekin Kitapevi Yayınları.
- Ceylan, A. ve Korkmaz, T. (2010). *Finansal Teknikler*. Bursa: Ekin Basım Yayım.
- Chen, H., Volpe, RP., and Pavlicko, JJ. (1996). Üniversite öğrencileri arasında kişisel yatırım okuryazarlığı: Bir anket. *Finansal Uygulama ve Eğitim*, 6 (2), 86-94.
- Chen, H. and Volpe, R., (1998). “An Analysis of Personal Financial Literacy Among College Students”. *Financial Services Review*,7(2), 107-128.
- Chen, H. and Volpe, R., (2002). “Gender Differences in Personal Financial Literacy Among College Students”. *Financial Services Review*,11, 289-307.
- Cihangir, M. ve Ergin, E. (2015). “Finansal Okuryazarlığın Temel Düzeyde İncelenmesi: Osmaniye İlinde Ankete Dayalı Bir Araştırma”. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(13), s.496-497.
- Coben, D., Lee, N., ve Dawes, M. (2005). Finansal Okuryazarlık Eğitimi Ve Yaşam İçin Beceriler.
- Courchane, M. (2008). Consumer credit literacy: What price perception? Elsevier, *Journal of Economics and Business*, 60, 125-138.
- Çakırer, M. A. (2019). *Finansal Okuryazarlık*. Bursa: Ekin Yayınevi. s.212.
- Çelebican, G. (1976). Mevduat Sertifikaları. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 274-275.
- Çetinkaya, Ş. (2018). “Kripto Paraların Gelişimi ve Para Piyasasındaki Yerinin Swot Analizi ile İncelenmesi”. *Uluslararası Ekonomi ve Siyaset Bilimleri Akademik Araştırmalar Dergisi*. 2 (5), ss.11- 21.
- Dağdelen, T, “Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi ve Aydın İlindeki Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Üzerine Bir Uygulama” Yüksek Lisans Tezi Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Aydın, 2017.
- Danes, Sharon M. vd., (1999). “Financial Planning curriculum for teens; Impact Evaluation”, *Financial Counseling and Planning*, 10(1), 25-37.

- Daniell, M., (2006). “Wealth Wisdom For Everyone: An Easy-To-Use Guide To Personal Financial Planning And Wealth Creation”, World Scientific Publishing, USA.
- Daşdöğen, S. (2015). *Household Indebtedness and Financial Literacy in Turkey. Master of Arts*, Boğaziçi Üniversitesi, Institute for Graduate Studies in Social Sciences, İstanbul.
- Demirbaş, E. ve Kaya, M. V. (2011). “Continuous Linked Settlement Sistemi ve Sistemin Döviz Piyasasındaki Rolü”. *Dumlupınar Üniversitesi SBE Dergisi*, sayı: 29, ss. 101-111.
- Doğan, D. (2018). Kuşaklar arasındaki Finansal Okuryazarlık Seviyesi Üzerinde Sosyal Medya ile Kitle İletişim Araçlarının Etkisinin İncelenmesi. *Sakarya Üniversitesi İşletme Enstitüsü*, 1-141.
- Doğukanlı, H. (2008). *Uluslararası Finans*. Adana: Karahan Kitabevi.
- Dünya Bankası (The World Bank), 13 Mart 2019 tarihinde <http://www.worldbank.org> adresinden alınmıştır.
- Dünya Bankası (The World Bank), 13 Mart 2019 tarihinde <http://www.worldbank.org> adresinden alınmıştır.
- Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü (OECD), 6 Şubat 2019 tarihinde <http://www.oecd.org> adresinden alınmıştır.
- Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü (OECD), 6 Şubat 2019 tarihinde <http://www.financial-education.org> adresinden alınmıştır.
- Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü (OECD), (2014). 6 Şubat 2019 tarihinde <http://www.financial-education.org> adresinden alınmıştır.
- Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD), (2005). *Improving Financial Literacy*.
- Ekonomik işbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD), (2005). *Improving Financial Literacy Analysis of Issues and Policies*. Paris: OECD Publishing..
- Er, B. ve Çetintaş, M. (2018). “İşçilerde Finansal Okuryazarlık: Finansal Bilgi, Tutum ve Davranış Eksenli Bir Araştırma.” *Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü e-dergisi*, 1(2), s.62-63

- Erdemol, H. (1992). *Factoring ve Forfaiting*. İstanbul: Akbank Yayınları.
- Eren, B., Erek, M. ve Buyruk Akbaba, A. (2020). “Kripto Para Kavramı ve Muhasebeleştirilmesi”. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 9 (2), ss. 1340-1367.
- Ertoğrul, D. (2020). Ortaokul Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeyleri Ve Bu Düzeyleri Etkileyen Demografik Faktörler (Muğla Örneği). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. Muğla.
- European Commission, 16 Mart 2019 tarihinde <https://ec.europa.eu> adresinden alınmıştır.
- Figueira, F. (2007). *The European Commission And Financial Capability: Simplifying Financial Services*. Financial Regulator. Financial Capability In Ireland- An Overview.
- Finansal Kiralama Derneği (FİDER), (2022). 2 Şubat 2022 tarihinde www.fider.org.tr adresinden alınmıştır.
- Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği (FODER), (2018). 17 Ocak 2019 tarihinde <https://www.fo-der.org/foder-hakkinda/> adresinden alınmıştır.
- Gerek, S. ve Kurt, A. (2011). Ekonomi Okuryazarlığı Ölçeğinin Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışması. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, s.59-73.
- Geylan, R. (1985). *Ticari Banka Yönetimi ve Türk Ticari Bankalarının Temel Yönetim Sorunları*. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Goodhart, C.A.E. (2010). *The Changing Role Of Central Banks*. BIS Working Papers No: 326. Monetary and Economic Department.
- Gökmen, H. (2012). *Finansal Okuryazarlık*. İstanbul: Hiperlink Yayınevi.
- Gökmen, H. (2012). *Finansal Okuryazarlık*. İstanbul: Hiperlink Yayınevi.
- Gökmen, H. (2012). *Finansal Okuryazarlık*. İstanbul: Hiperlink Yayınevi.

- Gökmen, H. ve İlder B. (2009). “Mevduat Bankalarında İlişkisel Fayda ile Müşteri Memnuniyeti Arasındaki İlişki Üzerine Bir İnceleme: İzmir İli Örneği”. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11 (1), 1-32.
- Görmüş, Ş., Albayrak, A. vd. (2021). *Yaşayan ve Gelişen Katılım Bankacılığı*. İstanbul: Türkiye Katılım Bankaları Birliği Yayınları.
- Güler, E. (2015). *Hane halkının Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma: Sakarya İli Örneği*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sakarya.
- Günel, M. (2006). *Para Banka ve Finansal Sistem*. Ankara: Yeni Dönem Yayınları.
- Günel, M. (2006). *Para Banka ve Finansal Sistem*. Ankara: Yeni Dönem Yayınları.
- Gündoğdu, A. (2016). *Finansal Piyasalar ve Kurumlar*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Gündoğdu, A. (2018). *Finansın Temel Teorileri*. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Gündoğdu, A. (2020). *Herkesine Göre Finans*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Gündoğdu, A. (2020). *Finansal Okuryazarlık Araştırmaları*. Ankara:Gazi Yayınları.
- Güneş, E. (2019). Bireylerin Finansal OKURYAZARLIK Düzeyinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma: Kayseri ve Sivas İli Örneği. Kayseri Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. Kayseri.
- Güvel, E. A. ve Güvel, A. Ö. (2010). *Sigortacılık*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Güven, S. (2013). “*Sermaye Piyasası Araçları*”, *Sermaye Piyasaları ve Finansal Kurumlar*, (2. Bs). (Ed) . Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Hasanca, D. (2020). Türkiye’de Öğrenim Gören Üniversite Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Ölçümüne Yönelik Bir Araştırma. İstanbul Ticaret Üniversitesi Finans Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- Hayta, B. (2011). *Aile Finans Sistemi İlişkileri*. Ankara: Gazi Kitapevi.
- Hayta, B. (2011). *Aile Finans Sistemi İlişkileri*. Ankara: Gazi Kitapevi.

- Henager, R., and Cude, B. J. (2016). Financial Literacy and Long-and Short-Term Financial Behavior in Different Age Groups. *Journal of Financial Counseling and Planning*, 27(1), 3-19.
- Hilgert, M. A., Hogarth, J. M., & Beverly, S. G. (2003). Household financial management: The connection between knowledge and behavior. *Fed. Res. Bull.*, 89, 309.
- Hull, J. C. (2009). *Options, Futures and Other Derivatives*, Pearson Prentice Hall, New Jersey.
- IMF, (2017). *Monetary And Financial Statistics Manual And Compilation Guide*. Washington DC.
- İbicioğlu, M. (2006). *Türkiye’de Mali Aracılar Sektörünün Mali Aracılar İçindeki Yeri ve Finansal İşlemlerin Mali İstatistiklere Yansıtılması*. (Uzmanlık Yeterlilik Tezi). Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası İstatistik Genel Müdürlüğü.
- İstanbul Altın Borsası, (1999). *Kıymetli Madenler ve Piyasaları*. İstanbul: İstanbul Altın Borsası Yayınları. No:2.
- İstanbul Altın Borsası, (2002). *Para Piyasası Enstrümanları*. İstanbul: İstanbul Altın Borsası Yayınları.
- İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB), (1998). *Sermaye Piyasası ve Borsa Temel Bilgiler Kılavuzu*. Mart Matbaacılık.
- İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB), (2003). *Sermaye Piyasası ve Borsa Temel Bilgiler Kılavuzu*. İstanbul: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Yayınları.
- Jorgensen, B. L. (2007). *Financial Literacy of College Students: Parental and Peer Influences*.Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Virginia Politeknik Enstitüsü ve Devlet Üniversitesi. Blacksburg, Virginia.
- Jorgensen, B. L. and Savla, J. (2010). *Financial Literacy of Young Adults: The Importance of Parental Socialization Family Relations*. 3(59), s.465- 478.
- Kaderli, Y. ve Durukal, E. (2016). Finansal Okuryazarlığın Günümüzdeki Önemi. *Turan-Sam Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi*, 8(32), s.354-356.
- Kahraman, Y. E. (2015). Erciyes Üniversitesi Öğrencileri Üzerinde Finansal Okuryazarlık Araştırması. Yüksek Lisans Tezi. Muğla.

- Kalwij, A., Alessie, R., Dinkova, M., Schonewille, G., Van der Schors, A., & Van der Werf, M. (2019). Finansal Eğitimin Finansal Okuryazarlık Ve Tasarruf Davranışı Üzerindeki Etkileri: Hollanda İlkokullarında Kontrollü Bir Saha Deneyinden Elde Edilen Kanıtlar. *Tüketici İşleri Dergisi*. 53 (3), 699-730.
- Karlı, M. (2004). *Sermaye Piyasası Borsa Menkul Kıymetler*. İstanbul: Alfa Basım Yayın Dağıtım.
- Kaya, A. (2015). Kobi Yöneticilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin Belirlenebilmesine Yönelik Bir Araştırma: İzmir İli Örneği. Yüksek Lisans Tezi. İzmir.
- Keyder, N. (2005). *Para, Teori-Politika-Uygulama*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Khan, H. (2011). *Financial Inclusion and Financial Stability: Are They Two Sides of the Same Coin?*. BANCON 2011 Konferansında Yapılan Konuşma, Chennai, Hindistan: 8 Ocak 2019 tarihinde <http://www.bis.org/review/r111229f.pdf> adresinden alınmıştır.
- Kılıç, S. (2002). *Türkiye'de Yatırım Fonlarının Performanslarının Değerlendirilmesi*. Ankara: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Yayınları.
- Kılıç, U. H. (2014). *Kobi Sahipleri ve Finansçı Olmayan Yöneticiler için Finans*. Ankara: Sinemis Yayınevi.
- Kılıç, Y. ve diğerleri (2015). Finansal Okuryazarlık: Üniversite Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, s.129-144.
- Kim, J. (2001). Financial knowledge and subjective and objective financial well-being. *Consumer Interests Annual* 47, 215-241.
- Korkmaz, T. ve Ceylan, A. (2012). *Finansal Teknikler*. Bursa: Ekin Yayıncılık.
- Kulak, Ü. (2021). Esnafların Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi: Muğla İli Örneği. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. Muğla.
- Lalonde, K. and Schmidt A. (2009). *Credit Cards and Student Interest: A Financial Literacy Survey of College Students*.

- Loibl, C. and Hira T. (2005). Self-Directed Financial Learning And Financial Satisfaction. *Journal Of Financial Counseling and Planning*, 16(1), s.11-21.
- Lusardi, A. (2008). Financial Literacy: An Essential Tool For Informed Consumer Choice. Joint Center For Housing Studies, Harvard University.
- Lusardi, A. ve diğeri (2010). Financial Literacy Among The Young. *Journal Of Consumer Affairs*, 44(2), s.358–380.
- Lusardi A. ve diğeri (2011). Financial Literacy Around The World: An Overview. *Journal of Pension Economics and Finance*, (10), s. 497-508.
- Lusardi, A. and Mitchell, O. (2007). *Financial Literacy and Retirement Preparedness: Evidence And Implications For Financial Education*. Business Economics, s.35-44.
- Lusardi, A., ve Mitchell, O. S. (2014). The economic importance of financial literacy: Theory and evidence. *Journal of economic literature*, 52(1), 5-44.
- Lyons, A., Cude, B., Lawrence, F., Metzger, K., LeJeune, E., Marks, L., & Machtmes, K. (2006). Üniversite Öğrencileri Ve Finansal Okuryazarlık: Onların Bildikleri Ve Bizim Öğrenmemiz Gerekenler. *Doğu Aile Ekonomisi ve Kaynak Yönetimi Derneği Bildirileri*, 102 (9), 106-109.
- Madura, J. (2004). *Personal Finance*. (Second Edition). Pearson-AddisonWesley, Boston.
- Maki, D. (2001). Financial Education And Private Pensions. *Putnam Investments*. 5 Ocak 2019 tarihinde [Http://Www.Tiaa-Crefinstitute.Org/Research /Programs/Docs /0921e00.Pdf](http://www.tiaa-crefinstitute.org/research/programs/docs/0921e00.pdf) adresinden alınmıştır.
- Mandell, L. (2006). Financial Literacy: If It Is So Important, Why Is Not Improving?. Networks Financial Institute At Indiana State University Policy Brief.
- Meier S. and Sprenger C. (2008). Discounting Financial Literacy: Time Preferences and Participation in Financial Education Programs. Federal Reserve Bank of Boston.
- Mercan, N. ve diğeri (2012). Ekonomi Okur Yazarlığına Yönelik Ampirik Bir Araştırma. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 4(2), s.109-118.

- Mishkin, F. and Eakins, S. (2012). *Financial Markets and Institutions*. Prentice Hall. Boston. s.18-20.
- Micro Finance and Financial Literacy, (2008). The EMN Bi-Annual Magazine on Microfinance in Europe.
- Monticone, C. (2011). *Financial Literacy And Financial Advice: Theory And Emprical Evidence*. Torino Üniversitesi Doctorate Thesis, Italy.
- Murphy, J. L. (2013). “Psychosocial Factors And Financial Literacy”, *Social Security Bulletin*. 73(1). s.73-81.
- National Council of La Raza (NCLR), (2004). *Financial Education In Latino Communities: An Analysis of Programs Products and Results/Efects*. 30 Aralık 2018 tarihinde <http://www.radicalmath.org/docs/FinancialEducationLatinos.pdf> adresinden alınmıştır.
- OECD, (2005). *Improving Financial Literacy*, ISBN 9789264012578.
- OECD, (2005). *Improving Financial Literacy Analysis of Issues and Policies*. Paris: OECD Publishing.
- OECD (2013), *PISA 2012 Assessment and Analytical Framework Mathematics, Reading, Science, Problem Solving and Financial Literacy*. OECD Publishing. 6 Ocak 2019 tarihinde [http://www.oecd.org/pisa/pisaproducts/PISA%202012%20framework %20e-book_final.pdf](http://www.oecd.org/pisa/pisaproducts/PISA%202012%20framework%20e-book_final.pdf) adresinden alınmıştır.
- Özçam, M. (2006). *Yatırımcı Eğitimi: Dünya Uygulamaları ve Türkiye İçin Öneriler*. Sermaye Piyasası Kurulu Araştırma Dairesi Raporu. 30 Aralık 2018 tarihinde <http://www.spk.gov.tr> adresinden alınmıştır.
- Özdemir, A. (2015). “*Interest Rate Surprises and Transmission Mechanism in Turkey: Evidence from Impulse Response Analysis*”, TCMB Working Paper.
- Özdemir, B. (2020). *Lise Öğrencileri İçin Finansal Okuryazarlık Programı Geliştirilmesi Ve Etkilerinin Değerlendirilmesi*. Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya.

- Özdemir, O. (2015). “Aracı Kurumların Gerçekleştirdikleri Kaldıraçlı Alım Satım (Forex) İşlemleri ve Muhasebe Uygulamaları”. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*. 17 (4), ss. 845- 869.
- Özen, E. ve Kaya, Z. (2015). Finansal Okuryazarlık Seviyesinin Ölçülmesi: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *19. Finans Sempozyumu*. Çorum.
- Özkale, A. (2018). *Finansal Okuryazarlık ve Matematiksel Okuryazarlık Perspektifinde Türkiye ve Kanada (Ontario) Öğretim Programlarının İncelenmesi ve Bir Model Önerisi*. (Doktora Tezi).
- Özkale, A., & Erdoğan, E. Ö. (2019). Türkiye’de PISA Finansal Okuryazarlık Sorularının Uygulanması: Ön Lisans Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin Belirlenmesi Örneği. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 16(1), 771-802.
- Öztürk, V., Bal, H., Bal, E. Ç. (2007). “Finansal Kiralama ve İMKB’de İşlem gören Şirketlerde Kullanılma Düzeyi”. *Gazi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı 2, 67-86
- Öztürk, E. (2014). *Finansal Okuryazarlık ve Para Yönetimi: Süleyman Demirel Üniversitesi Akademik Personel Üzerine bir Uygulama*. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Öztürk, E. ve Demir, Y. (2015). Finansal Okuryazarlık ve Para Yönetimi: Süleyman Demirel Üniversitesi Akademik Personel Üzerine Bir Uygulama”. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*. Bursa 2(68), s.113-134.
- Parasız, İ. (2007a). *Modern Bankacılık-Teori Ve Uygulama*. İstanbul: Ezgi Yayınevi.
- Parasız, İ. (2007b). *Finansal Kurumlar ve Piyasalar*. Bursa: Hiperlink Yayınevi.
- Parasız, İ. (2009). *Para, Banka ve Finansal Piyasalar*. Bursa: Hiperlink Yayınevi.
- Robb, C., & Sharpe, D. (2009). Effect of Personal Financial Knowledge on College Students’ Credit Card Behavior. *Association for Financial Counseling and Planning Education*, 25-43.
- Russia’s G20 Presidency and OECD, (2003). *Advancing National Strategies for Financial Education*. France: OECD Publishing.

- Samar, M. (2018). “Yatırım Aracı Olarak Kaldıraçlı/Marjlı Forex İşlemi ve Fikhî Değerlendirmesi”. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 18 (2), ss.1180-1197.
- Sancak, S. (2019). Üniversite Öğrencilerinde Finansal Okuryazarlık Araştırması: Gümüşhane Üniversitesi Örneği. Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. Gümüşhane.
- Sarıgül, H. (2014). A Survey of financial literacy among university students. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 17(64), 207-224.
- Sermaye Piyasası Kurulu (SPK), (2003). Sermaye Piyasası ve Borsa Temel Bilgiler Kılavuzu. İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Yayınları.
- Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) , (2012). Sermaye Piyasası Kuruluşları Yatırımcı Seferberliği İşbirliği Protokolü, 14 Ocak 2019 tarihinde <http://www.spk.gov.tr/Duyuru/Goster/20120305/0> adresinden alınmıştır.
- Sermaye Piyasası Kurulu (SPK), (2013). SPK ile Anadolu Üniversitesi Arasında İş Birliği Mutabakatı, 14 Ocak 2019 tarihinde <http://www.spk.gov.tr/Duyuru/Goster/20130131/0> adresinden alınmıştır.
- Sermaye Piyasası Kurulu (SPK), (2014). SPK ile Milli Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü Arasında İş Birliği Protokolü, 14 Ocak 2019 tarihinde <http://www.spk.gov.tr/Duyuru/Goster/20140225/0> adresinden alınmıştır.
- Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) , (2016). Türkiye Finansal Yeterlilik Araştırması Raporu,14 Ocak 2019 tarihinde <http://www.spk.gov.tr/duyurugoster.aspx?aid=20121116&subid=0&ct=f> adresinden alınmıştır.
- Sevim, N. ve diğerleri (2012). The Effects of Financial Literacy on The Borrowing Behaviour of Turkish Financial Consumers,” *International Journal of Consumer Studies*, 36. 573-579.
- Seyidoğlu, H. (2003). *Uluslararası Finans*. İstanbul: Güzem Can Yayınları.

- Soski, D. (2011). Financial Literacy and Financial Stability. Arnavutluk Merkez Bankası tarafından düzenlenen “Finansal Okuryazarlık ile Geleceği İnşa Etmek” Konulu 9. Uluslararası Konferansta Yapılan Konuşma Ocak 2019 tarihinde <https://www.bis.org/review/r110929e.pdf> adresinden alınmıştır.
- Soufani, K. (2002). “On The Determinants of Factoring as a Financing Choice: Evidence From The UK”. *Journal of Economics and Business*, Sayı 54 , 239-252
- Sönmez, A. (2014). “Sanal Para Bitcoin”. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication*. 4 (3), ss. 1-14.
- Şarlak, Z. (2012). “*Finansal Okuryazarlık*”, İstanbul: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Şendur, Y. (2017). “Forex Piyasasında Riskler”. *İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi*. 2 (2), ss. 23-28.
- Taşçı, M. (2011). Okullarda Temel Finans Eğitimi Verilmesinin Önemi, Dünya Uygulamaları, Öneriler. *Sermaye Piyasası Dergisi*, Sermaye Piyasası Meslek Personeli Demeği Yayını, 5, s.95-98.
- Temizel, F. ve Özgüler, İ. (2015). Finansal Eğitime Bakış. *Business & Management Studies: An International Journal (BMSIJ)*, 1(3), 1-16.
- The Economist. (2008). Financial Literacy: Getting It Right On The Money.5 Ocak 2019 tarihinde <https://www.economist.com/briefing/2008/04/03/getting-it-right-on-the-money> adresinden alınmıştır.
- Topraktaş, İ. (2021). Sağlık Kurumlarında Finansal Okuryazarlık Tutumları: Kayseri İli Örneği. Kayseri Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. Kayseri.
- Tuna, G. ve Ulu, M. (2016). “Üniversite Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeylerini Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi: İşletme Bölümü Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, ICAFR 16 Özel Sayısı. s.129-139.

- Tunalı, H. (2020). *Finansal Piyasalar ve Kurumlar*. İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi.
- Tunay, B. (2005). *Finansal Sistem*. İstanbul: Birsen Yayınevi.
- Türkiye Cumhuriyeti Kalkınma Bakanlığı, (2014). Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018 Yurtiçi Tasarruflar Özel İhtisas Komisyonu Raporu. Ankara. 3 Ocak 2019 tarihinde [http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/10/10 YurticiTasarruflar.pdf](http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/10/10_YurticiTasarruflar.pdf) adresinden alınmıştır.
- Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB). (2011). Dünyada ve Türkiye’de Finansal Hizmetlere Erişim ve Finansal Eğitim. 4 Ocak 2019 tarihinde <https://www.tcmb.gov.tr> adresinden alınmıştır.
- Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB), (2011). Dünyada ve Türkiye’de Finansal Hizmetlere Erişim ve Finansal Eğitim.
- Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB), (2015). Finansal Eğitim.
- Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB), Finansal Okuryazarlık ve Ekonomi Eğitimi, 30 Ocak 2019 tarihinde <https://www.tcmb.gov.tr> adresinden alınmıştır.
- Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB), Herkes İçin Ekonomi Anadolu’da, 30 Ocak 2019 tarihinde <https://www.tcmb.gov.tr> adresinden alınmıştır.
- Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası(TCMB), Para Politikası Çerçevesi, 31 Ocak 2022 tarihinde <https://www.tcmb.gov.tr> adresinden alınmıştır.
- Türkiye Ekonomi Bankası (TEB). Aile Akademisi, 29 Ocak 2019 tarihinde <https://www.teb.com.tr> adresinden alınmıştır.
- Türkiye Ekonomi Bankası (TEB), Dijital Finansal Okuryazarlık, 29 Ocak 2019 tarihinde <https://www.teb.com.tr> adresinden alınmıştır.
- Türkiye Ekonomi Bankası (TEB). (2015). Finansal Okuryazarlık ve Erişim Endeksi, 27 Aralık 2018 tarihinde <https://www.teb.com.tr> adresinden alınmıştır.
- Türkiye Ekonomi Bankası (TEB), Finansal Okuryazarlık, 29 Ocak 2019 tarihinde <https://www.teb.com.tr> adresinden alınmıştır.

Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (TMS), 4 Şubat 2022 tarihinde www.tmsk.org.tr adresinden alınmıştır.

Türkiye Sermaye Piyasası Birliği (TSPB), (2012).“Yatırımcı Seferberliği Arama Konferansı Sonuç Raporu, Sermaye Piyasasında Gündem, İstanbul. s.8. 14 Ocak 2019 tarihinde <https://www.tspb.org.tr> adresinden alınmıştır.

Ugolini, S. (2018). *The historical evolution of central banking*. HAL archives ouvertes.

Uzunoglu, S. (2007).*Para ve Döviz Piyasaları*. İstanbul: Literatür Yayınları.

Ünal, P. (2018). Finansal Okuryazarlık ve Forex Piyasası. *Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi*, 1-193.

Ürün, H. (2020). *Finansal Okuryazarlık: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Ve Trakya Üniversitesi İİBF Öğrencileri Üzerine Bir Çalışma*. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

Yahşi, F.(2014). *Katılım Bankalarında Risk Odaklı İç Denetim Ve Bir Model Önerisi*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul.

Yalçınar, K.(2005). Uluslararası Hisse Senedi Piyasasına Hisse Senedi İhracı ve İMKB’de İşlem Gören Firmaların İhraç Performansı, *Atatürk Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi* Cilt:19 sayı:2.

Yalçınar, K., (2008).*Uluslararası Finansman*, Ankara: Gazi Kitabevi.

Yaslıdağ, B. (2014). Forex Piyasası İşlemleri (Türev Piyasalar-Teknik Analiz). Ankara: SeçkinYayıncılık. S.208.

Yeop Yunus and diğerleri (2010). Economic Literacy Amongst the Secondary School Teachers in Perak Malaysia, *Information Management and Business Review*, 1(2), s.69-78.

Yıldırım, M. (2019). “Blok Zincir Teknolojisi, Kripto Paralar ve Ülkelerin Kripto Paralara Yaklaşımları”. *Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 10 (20), ss. 265-277.

- Yıldırım, M. (2020). Finansal Okuryazarlıkta Kadınların Durumu: Kocaeli Örneği. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli
- Yılmaz, D. (2020). Finansal Risk Algısı İle Finansal Okuryazarlık Düzeyi, Demografik Ve Sosyo-Ekonomik Özellikler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Adana İlinde Bir Araştırma. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. Adana.
- Zhan, M., Anderson, S. G., & Scott, J. (2006). Financial knowledge of the low-income population: Effects of a financial education program. *J. Soc. & Soc. Welfare*, 33-53.
- Weston, J. F., (1975). *Managerial Finance*. London: The Dryden Press.
- Xiao, JJ, Serido, J. ve Shim, S. (2010). Üniversite Öğrencilerinin Finansal Eğitimi, Finansal Bilgisi ve Riskli Kredi Davranışı. *Tüketici Bilgisi ve Finansal Kararlarda* (s. 113-128). Springer, New York, NY.

6. EKLER

EK.1. Anket

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN FİNANSAL OKURYAZARLIK DÜZEYLERİ: AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Değerli Katılımcı, bu anket formu Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ekonomi ve Finans Anabilim Dalı'nda hazırlanmakta olan yüksek lisans tez çalışması kapsamında üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerini tespit etmek amacıyla oluşturulmuştur. Elde edilecek olan veriler tamamen bilimsel amaçlarla kullanılacak olup, anket formunda kimliğinize dair bir bilgi sizden istenmemektedir.

Değerli zamanınızı ayırarak vereceğiniz katkılardan dolayı teşekkürlerimi sunarım.

Gülbin TOĞUŞ POLAT

KİŞİSEL BİLGİLERİNİZ

- 1) Yaşınız : ()
- 2) Cinsiyet: Erkek () Kadın ()
- 3) Aydın Adnan Menderes Üniversitesinin hangi Fakülte/MYO da eğitiminize devam etmektesiniz?
 - a) Aydın MYO
 - b) Buharkent MYO
 - c) İktisat Fakültesi
 - d) Fen Edebiyat Fakültesi
 - e) Eğitim Fakültesi
- 4) Kaçınıcı sınıfta okuyorsunuz?
 - a) Hazırlık b) 1 c) 2 d) 3 e) 4
- 5) Annenizin eğitim durumu nedir ?
 - a) İlköğretim b) Ortaokul c) Lise
 - d) Önlisans e) Lisans f) Lisansüstü
- 6) Babanızın eğitim durumu nedir?
 - a) ilköğretim
 - b) Ortaokul
 - c) Lise
 - d) Önlisans
 - e) Lisans
 - f) Lisansüstü
- 7) Konaklama durumunuz?
 - a) Evde tek/arkadaşlarım ile
 - b) Ailemle
 - c) Devlet yurdu
 - d) Özel yurt
- 8) Memleketiniz neresi?

ANKET SORULARI

1) Aylık geliriniz ne kadardır?

- a) 300 TL ve altı
- b) 301-500TL
- c) 501-750 TL
- d) 751 – 1000 TL
- e) 1001TL ve üstü

2) Ailenizin toplam aylık gelir miktarı ne kadardır? Lütfen tüm gelir kaynaklarını (maaş, kira, faiz vb.) dikkate alarak belirtiniz.

- a) 1000 TL altı
- b) 1000-1999
- c) 2000-2999
- d) 3000-3999
- e) 4000-4999
- f) 5000 ve üstü

3) Aylık harcama tutarınız ne kadardır?

- a) 200 TL ve altı
- b) 201 – 400 TL
- c) 401-600 TL
- d) 601-800 TL
- e) 801 TL ve üstü

6) Paranızı harcama ve yönetme bilgilerinizi nereden öğrendiğinizi düşünüyorsunuz?

- a) Ailemden
- b) Arkadaşlarımdan
- c) Kitap ve dergi gibi yayınlardan
- d) İnternette
- e) Okuldan

7) Herhangi bir bankada vadeli hesabınız var mı?

- a) Evet
- b) Hayır (Cevabınız “Hayır” ise 9. Soruya geçiniz.)

8) Banka vadeli hesabınızdaki faiz / kar payı oranını biliyor musunuz?

- a) Evet
- b) Hayır

9) Online bankacılık uygulamalarını kullanıyor musunuz?

- a) Evet
- b) Hayır (Cevabınız “Hayır” ise 11. Soruya geçiniz.)

10) Online bankacılık uygulamalarından en çok kullandığınız işlemler nelerdir sıralayınız?

(En çok kullandığınız=1 En az kullandığınız=5)

4) Aylık geliriniz giderinizi karşılıyor mu?

- a) Evet ()
- b) Hayır ()

5) Paranızı harcama ve yönetme konusunda ne kadar başarılı olduğunuzu düşünüyorsunuz?

- a) Başarısızım (Cevabınız “Başarısızım” ise - 7. Soruya geçiniz)
- b) Orta düzeyde başarılıyım
- c) Oldukça Başarılıyım

Banka ve kredi kartı hesap özeti inceleme ()

Diğer işlemler ()

Fatura ya da kredi kartı borcu ödeme ()

Yatırım için fon/tahvil ()

Para havalesi ve EFT yapmak için ()

11) Bankamatik kartınız var mı?

a) Evet b) Hayır (Cevabınız “Hayır” ise 13. Soruya geçiniz.)

12) Bankamatik kartınızı ne sıklıkla kullanıyorsunuz?

a) Her gün c) Ayda birkaç kez

b) Haftada birkaç kez d) Aydan aya

13) Aylık bir bütçe yapar ve ona uygun davranır mısınız?

a) Evet b) Hayır

14) Faturalarınızı zamanında öder misiniz?

a) Evet () b) Hayır ()

15) Faturalarınızı, size gelen ekstreleri ve finansal evraklarınızı ne kadar süre ile saklamaktasınız?

a) Hiç saklamam c) Bazı kayıtları saklarım

b) Bir süre saklarım d) Sürekli olarak saklarım

16) Ekonomik ve finansal gelişmeleri hangi kaynaklardan takip edersiniz?

a) Dergiler c) Telefon e) Diğer

b) İnternet d) Televizyon

17) Ekonomik ve finansal gelişmeleri hangi sıklıkta takip edersiniz?

a) Her gün c) Ayda Bir Kez

b) Haftada Birkaç kez d) Hiç

18) Aşağıda sıralanan bireysel kredi türleri hakkındaki bilgi derecenizi ilgili yere (X) işareti yazarak belirtiniz.

	Biliyorum	Kısmen Biliyorum	Hiç Bilmiyorum
Konut Kredisi			
Kredili Mevduat Hesabı			
Araç Kredisi			
Tüketici Kredisi			

19) Kredi kartınız var mı?

a) Evet b) Hayır (Cevabınız ‘‘Hayır’’ ise 27. soruya geçiniz.)

20) Kredi kartınızı kaç yıldır kullanıyorsunuz?

a) 1 yıldan az c) 3 yıl
b) 2 yıl d) 4 yıl ve üzeri

21) Kredi kartınıza nasıl sahip oldunuz?

a) Bankaya başvuruda bulundum.
b) Banka istemeden gönderdi.
c) Banka dışında bir mekanda (sokak stantlarında, vb.) form doldurarak başvuruda bulundum.
d) Aile fertlerinden birinin ek kartı.
e) Diğer

22) Kredi kartı limitiniz nedir?

a) 0 TL - 300 TL c) 501 TL - 1000 TL
b) 301 TL - 500 TL d) 1001 TL-1500 TL e) 1501 TL ve üzeri

23) Kredi kartı kullanmaya başladıktan sonra harcama eğiliminizin arttığını düşünüyor musunuz?

a) Evet b) Hayır

24) Kredi kartınızın aylık faiz / kar payı oranını biliyor musunuz?

a) Evet b) Hayır

25) Kredi kartınızın borcunu hangi yolla ödersiniz?

- a) Banka gişesinden c) ATM'den
b) Otomatik Ödeme talimatı vererek d) İnternette (online işlemlerden)

26) Kredi kartınızla yaptığınız harcamalarınızda dönem borcunuzu nasıl ödersiniz?

- a) Son ödeme tarihi itibarıyla tamamını öderim.
b) Son ödeme tarihinden önce bir kısmını kalanını ise sonra öderim.
c) Son ödeme tarihi itibarıyla asgari ödeme tutarını öderim.
d) Son ödeme tarihi itibarıyla asgari ödeme tutarını dahi ödeyemiyorum

27) Aşağıdaki kavramlar hakkında bilgi düzeyinizi işaretleyiniz.

	Biliyorum	Kısmen Biliyorum	Hiç Bilmiyorum
Basit faiz			
Bileşik faiz			
Reel Faiz			
Enflasyon			
Hisse Senedi			
Hazine Bonosu			
Dijital Para			
Forex			

28) Tasarruf yaparak düzenli para biriktirme alışkanlığınız var mı?

- a) Evet () b) Hayır ()

29) Tasarruflarınızı nasıl değerlendirirsiniz?

- a) Vadesiz Hesabımda biriktiririm c) Borsa da değerlendiririm
b) Vadeli Hesabımda biriktiririm d)Dolar/Euro alırım e)Diğerleri

30) 5 Yıl önce size 10.000 TL, bugün de amcanıza 10.000 TL miras kalırsa kim daha zengin olur?

- a) İkisi de aynı olur c) Amcanız
b) Siz d)Cevabı bilmiyorum

31) Henüz 18 yaşında ve daha önce kredi kartı geçmişi olmayan Zeynep, kredi kartı için bankaya başvuru yapar.Eğer Zeynep'e kredi kartı verilirse, kredi kartını veren kuruluş aşağıdakilerden hangisi ile riskini azaltacaktır?

- a) Zeynep'in ebeveynlerinden evlerini ipotek etmelerini isteyecektir.
- b) Zeynep'in ebeveynlerinden kartın borcuna kefil olmalarını isteyecektir.
- c) Zeynep uygulanan faiz oranı daha yaşlı müşterilere uygulanan oranın iki katı olacaktır.
- d) Zeynep'e az bir limit tahsis ederek ödemelerini nasıl yaptığı izlenecektir.

32) Ayşe'nin kredi kartı çalınarak 1000 TL'lik alışveriş yapılmış ve Ayşe bunu 24 saat içinde bankaya bildirmiştir. Ayşe hırsızın yaptığı alışverişin ne kadarından sorumlu olur?

- a) 500 TL
- b) 1000 TL
- c) 150 TL
- d) Hiç sorumlu olmaz

33) Varsayalım ki 2019 yılında gelirinizi iki katına çıkı ve bununla birlikte tüm mal ve hizmetlerin fiyatı da iki katına çıktı.2019 yılında gelirinizle ne kadar mal ve hizmet satın alabilirsiniz?

- a) Bugünden daha az
- b) Bugün ile aynı
- c) Bugünden daha fazla
- d) Bilmiyorum

34) Zeynep ve Murat'ın yeni doğmuş bir bebekleri var. Ellerine geçen paranın bir bölümünü çocuklarının üniversite eğitimi için yatırım yapmak istiyorlar.

Aşağıdakilerden hangisi 18 yıl sonunda en yüksek getiriye sağlayabilir?

- a) Vadesiz mevduat hesabı
- b) Hisse senedi
- c) Tahvil
- d) Tasarruf hesabı

EK.2. Anket İzni

ADÜ Evrak Tarih ve Sayısı: 30.05.2019-34420

T.C.

ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Sayı: 24878430-300

Konu: Gülbin TOĞUŞ POLAT hk.

REKTÖRLÜK MAKAMINA

İlgi:28.05.2019 tarih ve 33756 sayılı yazı.

Ekonomi ve Finans Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencimiz Gülbin TOĞUŞ POLAT'ın tez çalışması kapsamında yapılması planlanan anket formu ve dilekçesi ekte sunulmuş olup gerekli izinlerin verilmesi hususunda;

Bilgilerinizi ve gereğini arz ederim.

e-imzalıdır

Doç. Dr. Ahmet Can BAKKALCI

Müdür

Ek: 6 Sayfa

Evrakı Doğrulamak İçin: <https://ebys.adu.edu.tr/enVision/Dogrula/8RBNCY2>

Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler
Enstitüsü Merkez Kampüs Merkezi Derslikler
Kat:1 Efeler/Aydın

Telefon No: 0256 212 45 74

Faks No: 0256 213 36 57 E-

Posta:sosyalbilimler@adu.edu.t

r İnternet Adresi:

T.C.

AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Ekonomi ve Finans Anabilim Dalı Başkanlığı

Sayı : 81129305-100

Konu : Eğitim - Öğretim İşleri (Genel)

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Ekonomi ve Finans Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencimiz Gülbin TOĞUŞ POLAT'ın tez çalışması kapsamında yapılması planlanan anket formu ve dilekçesi ekte sunulmuş olup gerekli izinlerin verilmesi hususunda bilgilerinizi ve gereğini arz ederim.

e-imzalıdır

Dr. Öğr. Üyesi Şahin BULUT

Anabilim Dalı Başkanı

Ek:

1- Dilekçe (1 Sayfa)

2- Anket Formu (4 Sayfa)

Evrakı Doğrulamak İçin: <https://ebys.adu.edu.tr/enVision/Dogrula/KVBNK1A>

Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Merkez Kampüs Merkezi

Derslikler Kat:1 Efeler/Aydın

Telefon No: 0256 212 45 74 Faks No: 0256 213 36 57

E-Posta:sosyalbilimler@adu.edu.tr İnternet Adresi:

